

ANDREW LANG

PANNA
ORLEANSKÁ

VE STARÉ ŘÍŠI NA MORAVĚ

PANNA ORLEANSKÁ

ANDREW LANG

PANNA
ORLEANSKÁ

Život a umučení sv. Johanny d'Arc

1 9 2 9

STARÁ ŘÍŠE NA MORAVĚ

MARII DURYCHOVÉ

v Olomouci,

cvičení tohoto „Kursu“, ke cti a radosti otcově

PŘEDMLUVA

JOHANNA D'ARC za svého devatenáctiletého pobytu zde na zemi podnítila hádky mezi vlastními vrstevníky a v tuto hodinu její památka ještě je rozděluje. Za živa francouzská strana burgundská nenáviděla ji jako čarodějnici a kacířku; po smrti její vzpomínka byla nepřijemnou všem spisovatelům, kteří nechtěli připustiti jejích nadpřirozených vlastností a její inspirace. Ostatně, proč mítí schopnosti a vlastnosti, jichž věda nemůže kontrolovati, a o něž ani obecný „zdravý“ smysl nestojí?

V přítomné chvíli půtka o její povahu a její poslání jest zvláště tuhá, jestli ji Církev kanonisuje, „antiklerikálové“ praví, že ji zabavuje a že si odporuje.

Její odvaha a její dobré srdce nejsou nikým popírány, ale aby se nějak vyvážily chvály „klerikálů“, ba i historiků, kteří daleko nejsou orthodoxními věřícími, upírá se jí nebo zmenšuje její genius, mluví se o mučednici ve smyslu sentimentalistů, o heroině ve smyslu divadelním, o záhadné halucinované, toulající se zmateně v království snů, o nevědomém nástroji kněží nesvědomitých, sama pak jakoby nebyla dosti poctiva, jsouc schopna vypravovati zřejmě bajky k vlastnímu oslavení, nikdy

o vojevůdci, ale jen o „prosté mužatce“, „o svaté divence“, o „bekyni“... v kalhotech!

Historické svědectví o životním běhu Johanny d'Arc spočívá na četných dokumentech, na velmi rozmanitých zprávách, jež možno snadno kontrolovati a fakta z mnoha faset prohlédnouti a tak až do podrobnosti věci ozřejmiti. Do první řady dlužno postaviti úřední spisy jejího procesu v Roueně r. 1431. Každý den tohoto procesu jest bedlivě zapsán: klerkové soudní zaznamenávali ve francíně její odpovědi na otázky soudců a assessorů. Toť znění bylo později přeloženo úředně do latiny a doplněno přídavkem o vykonaném rozsudku, k tomu pak bylo připojeno několik pohrobních dokumentů. Celá tato práce jest ostatně úřední, jest to dílo jejich nepřátel. Proto o spravedlnosti a poctivosti tohoto dokumentu promluvíme si ještě během tohoto díla.

Celkem vzato máme v něm dobrou zprávu o tom, co Johanna d'Arc sama pravila svým soudcům, co se vzta-huje k jejímu životu a k příštím událostem. Pak přijdou na řadu listy, jež diktovala, a listy, jež byly o ní psány jinými od dubna 1429 do května 1430. Ty jsou ceny velmi nestejně. „Kroniky“ té doby — francouzské, italské, německé — jsou podobny listům cizineckých dopisova-telů našich žurnálů. Některé jsou přeplněny žvatlotem plným omylů.

Pro politiku v tomto období máme diplomatické doku-menty, smlouvy, paměti a úřední zprávy. Máme též zá-znamy v účetních knihách různých měst, a zápisy vrstev-níků, dobře nebo špatně informovaných podle toho, čeho

se týká a za jakým účelem byl zápis učiněn; jakési deníky událostí.

Historické kroniky týkající se Pucelly datují se od 1430 do 1470; jedny jsou od přátelských Francouzů, druhé od nepřátelských Burgundánů. Při nich dlužno ohledati bedlivě prameny, z nichž ten neb onen autor čerpal.

Kus řečený *Mistère du Siège d'Orléans* (*Mysterium obležení Orleansu*) jest básnická kronika pozdější (kolem 1470?). Možno též paběrkovati i v některých dílech po 1470, když o pramenech, z nichž spisovatel čerpal, jest učiněna nějaká zmínka, a když se zdají dobrými.

Konečně máme protokoly procesu rehabilitačního (1450-1456) se svědectvími od více než od sta očitých svědků, kteří vypovídali pod nejtěžší přísahou, kteří znali Pucellu v různých obdobích, od jejího dětství až do hodiny jejího umučení. Majíce posouditi jejich výpovědi, musíme pečlivě dbáti omylů, jež spadají na vrub jejich předsudků, jejich tužeb, přehmatů paměti a přirozené žádosti osob, aby samy sebe při tomto opravném procesu obhájily, a aby svrhly vinu na soudce a asesory, kteří byli již buď mrtvi nebo v tu chvíli neschopni, aby promluvili ve svůj prospěch.

Hlavním nedostatkem rehabilitačního procesu jest ten zvláštní případ, že z doby od září 1429 do jejího zajetí v Compiègne v květnu 1430, byly připuštěny toliko dvě osobnosti, aby vydaly svá svědectví. Žádná otázka o tomto období nebyla předložena na příklad jejímu

zpovědníkovi Pasquerelovi, ani jejímu panošovi Aulonovi; takovéto opomenutí není možno omluviti přáním, aby bylo šetřeno citů krále Karla VII. Chování se a politika tohoto knížete od jeho korunovace až do uvěznění Ducelly jistě mu byly zřídlem trapných výčitek.

Upozorňuji v textu svého díla, že Ducella, ubezpečivši svá vojska, jak to činí všichni vojevůdcové, o zdaru těmito slovy: „Bojujte, vítězství jest vaše!“ za okolností, jež nebyly provázeny vítězstvím, nijak neporušila svého poslání, a komise z r. 1450–1456 mohla se bez ostychu tázati, „zda Johanna učinila tyto sliby jako předpovědi svých svatých“. Neboť nemáme od ní o této věci než zápornou odpověď.

Svědectví mnoha svědků z 1450–1456 jsou obyčejně duchem vědeckým snižována. Sám Quicherat napsal: „Výpovědi svědků z největší části mají vzhled, jakoby byly často opravovány, zkracovány nebo komoleny.“ Konec konců Quicherat nedává o tom žádného důkazu, a já sám rovněž žádného nevím. O jistých důležitých bodech: „Co dělala Johanna v Paříži, v La Charité, v Lagny, v Melunu a v Compiègne?“ žádná otázka nebyla učiněna, ačkoliv r. 1831 naše heroína byla viněna svými soudci z několika zločinů na těchto rozličných místech.

Rovněž nebylo žádného šetření o jejím skoku, nebo spíše o pokusu, jímž chtěla uniknouti z vazby oknem z donjonu Beaurevoirského. Jsou to děraviny v rehabilitačním procesu, z toho však usuzovati, že soudcové

pozměňovali odpovědi na otázky předkládané, toť prostě tvrzení bez důkazu.¹

Využijeme tedy tohoto druhého procesu majíce arci na zřeteli, že v pětadvaceti letech lidská paměť jest podrobena nepřesnostem: že svědkové byli náchylni vypovídati ve prospěch Pucelly, a že někteří z nich, chtějice se omluviti ze své účasti při procesu r. 1431, rádi svalovali vinu na soudce tehdejší, zejména na Cauchona a na žalobce.

Frédéric Myers, studuje Johannu d' Arc postupem psychickým,² mluvil o svědcích procesu rehabilitačního, jako by neměli ceny s hlediska praktického. Příliš „vzdálené“ události po pětadvaceti letech „nemohly býti hodny víry“. Odvažuju se mysleti, že příliš málo cenil mocnost paměti, když usuzuje, že včtvrťině století všichni svědkové se nezbytně klamali v tom, co se jich nejvíce dotklo v jejich životě, v jejich setkání s Johannou d' Arc.

Psychista se domnívá, že jest povinen držeti pevně za pravdu, že paměť nechťic přepíná neobyčejné věci po pětadvaceti letech. Ve skutečnosti však jsou dvě možnosti, buď přepíná, buď pochybuje, neboť prvotní svěžest dojmů se setřela a tak fakta se zmenšila. Ale každý čtenář rehabilitačního procesu musí viděti, že svědci let 1450—1456 jsou většinou zdrženliví ve svých výpovědích o událostech podivuhodných, vyjma Pasquerela a Dunois. Nemluví o zázracích, přisuzovaných Johanně, vyjma Du-

¹ Viz Dunand, *Société de l'histoire de France*, Jules Quicherat et Jeanne d' Arc, p. 157—168, 1908, a Quicherat, *Aperçus nouveaux*, 1850.

² *La Personnalité humaine*. Cf. Index, Jeanne d' Arc.

nois, jenž považuje skoro za zázrak příznivou změnu větru na Loire 28. dubna 1429, a Pasquerel přepíná mluvě o účincích takového zázraku.

Když pravi, že 6. května Johanna předpověděla den a místo svého zranění, je možno, že jeho paměť ho klamala. Ale svědkové nevypravují nic o její jasnovidnosti při bitvě u Rouvray nebo při meči Fierboisském. Co se týká králova tajemství, nemohli ničeho dosvědčiti. Nikdy nečiní zmínky o svatých návštěvnících.

Toliko divy hagiografické zůstávají nepovšimnuty a v souvislosti s umučením. Soudobá vypravování (1429) o neobyčejných událostech ve chvíli narození Johanna nejsou opakována svědky Domrémyjskými: nikdo se o to nestaral.

Kdo píše o Johanně d' Arc, cítí se zavázán vděčností velkým paleografům, neboť po nich každý klidí ovoce jejich prací. Zvláště pak ti to zasluhují ctného vyjmenování: Jules Quicherat, Simeon Luce, Lefèvre-Pontalis, Pierre Champion, otec Ayroles, Alexandre Sorel, Boucher de Molandon, Beaucourt, Jadart, Jarry, Vallet de Viriville, Tuetey, Baurepaire, P. Lanéry d' Arc a vévoda de La Trémoille (v dile, jež zpracoval na svých rodinných archivech).

Celk-jsem také několik životopisů Pucelly: od otce Ayroles, Wallona, Sepeta, Anatola France (důležité jsou toliko jeho bibliografické poznámky), kanovníka Dunanda a F. C. Lowella (1896). S tímto neshoduju se na několika místech, mám totiž své pochyby, kde jistota není zřejma, na příklad o dvou návštěvách ve

Vaucouleursu, o odjezdu z tohoto města do Chinonu, o pobytu v Reuilly v noci 28. dubna 1429, a o domnělé vzpouře francouzských vůdců při jejím útoku na Toully 7. května.

Na nadpřirozené poslání Johanino dívám se skoro tak jako Quicherat.

Text tohoto díla nebylo třeba zatěžovati hojnějšími poznámkami pod čáru. Lépe se vyjímají na konci svazku: jsou přehlednější a lépe tak vyniknou kritické poznámky a autority.

DÍL PRVNÍ

PUCELLA A JEJÍ ÚKOL

Jméno a pověst Johanny d' Arc náležejí jako boží duha do oblasti pravd obecných; jsou nám tak domácími, že třeba úsilí obraznosti k tomu, chceme-li oceniti jedinečné postavení Pucelly v historii. Učený francouzský spisovatel pravil o jejím životě: „Jest to nejpodivuhodnější epizoda naší historie a všech historií.“

Byla soustředěním a ideálem obou vznešených lidských úsilí po dokonalosti. Dcera rolníkova byla květem rytířství, udatná, mírná, soucitná, jemná, dobrá a věrná. Po ní básníci a romanciéři oblíbili si kresliti obraz „rytířské paní“, ale ani Spenser, ani Ariosto nebyli by mohli vytvořiti, Shakespeare nebyl by mohl vybásniti bytost takovou jako Johanna d' Arc.

Byla nejdokonalejší dcerou své Církve; svátosti byly chlebem jejího života; její svědomí, omývané

¹Siméon Luce, *Jeanne d' Arc à Domrémy*, p. III.

častými zpovědmi, zůstávalo krásné a čisté jako lilie ráje. V tragedii nepodobné, již byste marně hledali příkladu v dobách před ní, květ rytířstva zemřel pro Francii a pro francouzské rytířstvo, které ji opustilo; byla zabita rytířstvem anglickým, které s ní nakládalo hanebně, než ji vyvedlo na popraviště, a nejvěrnější křesťanka zahynula z důvodů „vědy nebeské“ a záštiplnou politikou kněží, kteří sami sebe nestoudně nazývali „církví“.

Rytířstvo na svém sklonku, „věda nebeská“ zneužitá, ocitly se tváří v tvář s živoucím ideálem rytířstva a víry, a obě ideály ten zničily. Johanna přišla k nim jako mladá dívka, skoro dítě, přihlédne-li se jen k počtu jejích let, krásná, veselá, „se šťastným vzezřením“. Kněží a doktoři nepříteli nabídli jí chléb slzí a vodu úzkosti a to ze slitovnosti, jak oni jí rozuměli. Oklamali ji a na konec ji poslali na hranici.

Přišla s mocí a geniem, ježto budou zázrakem světa, pokud svět světem bude. Vykoupila národ a vykonala dílo, jež se zdálo jejímu národu zázračným a jež se právem takovým jeví. A ještě teď mezi jejími krajany někteří popírají její slávu.

Do vlastního přišla a vlastní jí nepřijali.

Pokusme se pochopit povahu úkolu, jež si uložila selská dívka třináctiletá, a vítězství, jež vznikla mladá venkovanka sedmnáctiletá... Měla ulehčit „veliké bídě, jež byla v království Francouzském“, bídě, kterou vně působil útlak cizího pána na hlavní město, a nepřátelská vojska, jež zabrala krajiny na severu Loiry; uvnitř pak krvavý spor mezi vévodou Burgundským a vyděděným dauphinem Karlem VII.; celá generace zrad a barbarských zločinů; války, právě to obchodní spekulace, organizované za účelem plenění, výpalného a výkupného; roty námezdníků, žoldnéřstvo, u něhož vyhasl jakýkoliv cit slitovnosti; velicí páni, kteří obírali zemi, již měli hájiti, a kteří trávili svůj čas v prolévání krve a v soukromých půtkách.

Záhodno, abychom stručně analysovali historický stav věcí, jež podnítil posláni Johanny d' Arc, a politické podmínky, jež jí přivodily zkázu, potom se seznámíme s lidmi, mezi nimiž se ocitla, když v postě léta 1429 objevila se v šedém a černém oděvu pázete na dvoře svého knížete.

V zeměpisných hranicích Francie bylo mnoho provincií pod vůdci neodvislými, neboť many feudálními byli toliko podle jména. Síla, která kula

zvolna v národ všechny tyto soupeřské živly, musela zároveň vzdorovali anglickému dobyvateli.

Od r. 1392 občasná pomatenost a ustavičná pitomost Karla VI. dopoustěla, že moc padla do rukou jeho ženy, Isabelly Bavorské, smyslné a lakotné bez jakýchkoliv vrtochů, a jejího spojence u lidu oblíbeného, bratra králova, Ludvíka Orleánského, otce básníka Karla Orleánského a proslulého levobočka Dunoise. Ludvík byl zosobněním „roztomilé hříšnosti“. Podezřívali ho, že učaroval svému královskému bratru, jenž chvílemi býval krutým a zlovolným zuřivcem. Když král měl jasnější chvílky, dožadoval se pomoci a ochrany u vévody Burgundského, Jana Nebojsy, vládce, jehož území bylo skoro tak veliké jako jeho a zabíralo kromě toho rozlehlé kraje Flanderské a Pikardské, na severu a východu Francie.

Ukazuje se jako osvoboditel od přílišných a vysávavých daní vévody Orleánského a královny, vévoda Burgundský byl miláčkem lidu Pařížského, a tehdy již mínění Paříže vládlo, aspoň až po Loiru k jihu.

Zatím Ludvíkovi Orleánskému dařilo se v nových výbojích v Coucy, v Hamu, v Péronně a v Laonu, které se nalézaly na pomezí Burgundska, a vypra-

vuje se, že urazil mladou ženu Jana Nebojsy, když se jí příliš směle dvořil. Později se oba vévodové smířili, a přijali společně svatě přijímání v sobotu 20. listopadu 1407.

V úterý spolu obědvali, a ve středu v noci byl Orleanský přepaden tajnými pochopy Burgundskými a na ulici rozsekán na kusy.

Pravou ruku mu ufali v lokti a ještě ji přesecli v zápěstí, též levá ruka byla useknuta a od těla odhozena, lebka byla křížem krážem rozeklána a mozek vykydnut do bláta.

Burgund uznal svou chybu a odebral se do Lillu.

Výsledkem toho byla vendetta tak sveřepá jako mstění v krvavých rozbrojích Islandských v době sag, ale vendetta, jež zachvátila celý národ, dělíc jej ve dvě kruté strany a vydávajíc ho na pospas dobytelným anglickým.

Orleanský nevypadl nikdy docela z přízně lidu.

Měl veselé způsoby. Vyzval Jindřicha Lancasterského ve zvláštní souboj. Přes své chyby byl nepřitelem Anglie, zatím co Burgund byl jejím spojencem. Z toho následovalo, že strana Orleanistů nebo Armagnaků pod vedením Bernarda, hraběte Armagnackého, byla stranou francouzskou jižně od Loiry,

zatím co Burgundští, Flanderští, Artoisští a Hainautští byli většinou německého jazyka.

R. 1411, po válce partisánů, Burgund obrátil se do Anglie o pomoc, a Jindřich IV. mu poslal svá vojska. Jindřich V., smělejší, vyzdvihl r. 1413 nároky Eduarda III., porazil Francii u Azincourtu a netajil se již, že chce korunu přemožené země. Tyto požadavky Jindřicha V. byly jak jen možno málo legální. Kdyby nebylo dauphina, jenž bude později Karlem VII., i kdyby nebyl býval v platnosti zákon zvaný *salický*, Kateřina, později žena Jindřicha V., nebyla nejstarší z dcer Francouzského rodu.

S Karlem, prvorozcem šiléného krále a Isabelly Bavorské, jednalo se tak, jako by on sám byl mimo zákon. Jsa v té době lhostejný a bázlivý, mařil svůj čas tímž způsobem, jako jej mařil Jakub VI. Škotský. Byl ovládán střídavými skupinami násilnických lidí, kteří ukládali o sebe a surově odklízovali jedni druhé podle toho, jak si dovedli nakloniti krále a využiti jeho rozmarů. Od května do června 1418 Burgundané a Pařížské obyvatelstvo decimovalo na náměstí soldatesku Bernardovu. Dauphin Karel stěží byl zachráněn Robertem Maçonem a Tanneguym Chatelským. Hruzy vraždění zajatců armagnackých

soupeři s hrůzami noci Bartolomějské a s hrůzami zářijovými r. 1792. Dauphin, tehdy šestnáctiletý, utekl do Bourges.

Roku 1419 udála se pověstná schůzka, v níž se měl smířiti dauphin s Janem Nebojsou, vévodou Burgundským, v stanu, improvisovaném na mostě Montereauském. Každé kníže mělo své stoupence: byla vyměněna trpká a ostrá slova. Buď náhodně nebo pohrůzkou vévoda sáhl rukou na jilec svého meče, bylo pronešeno slovo lhář, a přívrženci dauphinovi, nedbajice nejposvátnějších závazků, pomstili vraždu vévody Orleanského. Jan Nebojsa byl rovněž tak ukrutně rozsekán, jak on učinil kdysi své oběti. Jest mnoho vypravování o hádce a pranici, jež se tehdy strhla. Byl dauphin vinen? Věděl o tom, co učinili jeho průvodčí? Přihlížel jejich krvavému výkonu? Vše to jest velmi sporné.

Nový vévoda Burgundský Filip, pokračuje v tomto krvavém zápasu, ještě úžeji navázal s Anglií, a král a královna Francie smlouvou Troyeskou 1420 vydělili v rozsahu své moci dauphina Karla a veřejně ho označili jako vinníka vraždy Jana Nebojsy na mostě Montereauském.

Ať byl jakýkoli stupeň jeho odpovědnosti, jejich

syn nechtěl, ani nemohl vyhnati zločince, kteří byli jeho rádci a jeho druhy.

Zatím Jindřich V. oženil se s Kateřinou, sestrou dauphinovou, a na jejich penězích prohlásil se dědicem Francie.

Takoví byli chmurní počátkové života Karla VII., za něhož Johanna před hranicí dala svůj život, hájíc ho svým sladkým hlasem mladé dívky jako „nejušlechtlejšího křesťana“, když Vilém Erard ji „kázal“ před Saint-Ouenem pranýřuje Karla.

Podivuhodná to ctnost a síla ideální věrnosti! Jako Montrose velebil na popravišti nehodného krále, který ho opustil, tak Johanna pozdvihla svého osamělého hlasu ve prospěch panovníka, jenž ji byl zavázán za svou korunu a přes to ji nedůvěřoval a ji opustil.

Povaha dauphinova jest věc sporná. Jednomu znamenitému učenci zdá se v této době, že byl váhavý, netečný. „poběhlík a zavržený jako v klášteře“, vyhýbající se světlu, zhýralec a rozkošník, hříčka svých ministrů. Jiný praví: „Velmi ošklivý, s malými očkami, jiskravými a kalnými, s nosem hrubým a bambulatým, toto šestadvacetileté kníže stálo špatně na svých hubených a šantavých nohách, při-

pojených k vydutým stehnům dvěma palicovitými koleny, jež se špatně od sebe oddělovala.“ Nezdá se, že by jeho podobizny ospravedlňovaly tyto výtky jeho postavě, a jeho poddaní, kteří ho viděli na příklad v Chalonsu, prohlásili o něm, že jest to „krásná osobnost“.

Poslední jeho životopisec soudí o něm, že důvěřoval sám v sebe a ve svou věc, když druhí ho opouštěli; byl rozhodný a houževnatý, měl mnoho zdravého smyslu a hlubokou znalost státních věcí. „Jeho fysické přednosti, laskavé způsoby dobyly mu záhy přízně lidu“, a jistý soudobý spisovatel ličí ho jako „knížete uhlazeného chování, s krásnou výřečností a velmi soucitného k chudým“. Byl velmi nábožný a jeho zbožnost byla upřímná. Uctíval zvláště svatého Michaele, archanděla Johanina. Byl šlechetný k druhým a na sebe nezapomínal, miloval nádheru, miloval koně. Ale jeho obhájce připouští, že byl otrokem svých oblíbenců, slepý k jejich chybám, hotov všechno od nich strpěti. Pro tuto pasivní poddanost milcům, kteří nebyli válečníky, ztroskotál podnik Johanny d' Arc. Tedy tomuto obojetnému a lhostejnému dauphinovi, „jenž si přál vždy se skrýti před svým lidem do svých hradů, do

děť a koutů", jak pravil jeden z jeho rádců r. 1434, Pucella zasvětila svůj život a svou smrt, svou činnost a svá utrpení; neboť viděla v něm syna svatého Ludvíka, z posvátné krve Francie. Pro ni dauphin nebyl než symbol země, pro niž zemřela.

Jindřich V. a Karel VI. zemřeli oba ve dvou měsících (31. srpna a 22. října 1422). Za nezletilosti syna Jindřichova jeden z bratrů králových, Humphrey, vévoda Gloucesterský, měl spravovati Anglii, zatím co druhý bratr nebožtíkův, Jan, vévoda z Bedfordu, byl vladařem ve Francii.

Bedford byl obrátný a schopný správce země, vládl v Normandii, Paříži a na severu, jako Eduard I. byl by vládl ve Skotsku, kdyby ho byla nesklála dýka Bruceova v kostele šedých bratrů v Dumfriesu. Oženil se s Annou, sestrou vévody Burgundského, zatím co jiným sňatkem bylo odtrhováno Bretaňsko od strany Francouzské, nebo bylo ponecháváno v nerozhodnosti až do r. 1428, kdy teprve přísahalo věrnost Anglii. Válka partisánů pustošila a ničila krajiny na severu Loiry, a jestli Skotové dobyli pro Francii velikého vítězství u mostu Baugé, kde padl královský vévoda Clareneský, byla zase bitva Cravantská (30. července 1423) zhoubnou pro Fran-

couze a jejich pomocníky ze Skotska. Verneuil (17. srpna 1424) byl druhým Azincourtem: Skotové byli skoro úplně pohubeni. Dauphin se střídavě pak potuloval, bavit a modlit v jakési netečné malomyslnosti v Bourges, v Chinonu, v Gien-sur-Loire. Bylo to právě v létě bitvy Verneuilské nebo roku následujícího, kdy Johanna, dítě třináctileté, probouzela se k svým Hlasům a k svým Viděním, uvědomujícím ji o veliké bídě, jež byla v království Francie.

Politická a osobní rozepře mezi Humphreyem, vévodou Gloucesterským, bratrem vévody Bedforda, vladařem ve Francii s jedné strany, a Filipem, vévodou Burgundským, synem Jana Nebojsy, s druhé strany, přivedla vyjednávání mezi dauphinem Karlem a mstitelem vraždy Montereauské. Vévoda Savojský uspořádal sjezd v Maconu (v prosinci 1424) a od té chvíle za života Pucelly nepřestávala falešná a nepoctivá příměří mezi oběma stranami. Mezi representanty dauphinovými byl Regnault Chartresský, arcibiskup Remešský, jméno osudné v životě Johanný d' Arc. Politikou tohoto preláta nebylo vyhnati Angličany z Francie řadou zázračných vítězství, ale ujednati mír a spojení s nepřitelem Anglie, s Filipem, vévodou Burgundským. Bez po-

moci Burgundská Anglie opravdu nemohla se udržeti ve Francii. V souhlasu s La Trémoille, jenž měl své lidi v obou táborech, a ve shodě s ostatními politiky, Regnault Chartresský měl učiniti konec vítězstvím Pucelly a paralysovatí zasáhnutí jejího meče nerozmotatelnou sítí diplomatické vleklosti.

Ve vyjednáváních z r. 1424 mezi dauphinem, Burgundskem a Bretaňskem, Arthur, hrabě Richemontský, zastupoval tuto poslední zemi, zatím co vévoda Savojský Amédée hrál úlohu „přátelského sjezdnavatele“. Ale vévoda Burgundský, dříve než přijal nabídky a omluvy dauphinovy, naléhal na to, aby zapudil od svého dvora a prohlásil za psance ty rádce, kteří byli vinni smrti Jana Nebojsy. Mezi tím se připravovala příměří.

Mezi vyjednateli hrabě z Richemontu, mladší syn nerozhodného Jana V., vévody Bretaňského, byl osobností nejznamenitější. Byl to muž veliké odvahy. U Azincourtu vytáhli ho zpod hromady mrtvol, a sdílel s vévodou Orleanským zajetí v Anglii. Mohl uvést v pohotovost všechna kopí pánů Bretaňských: z Lavalu, z Rieux, z Rais, z Montaubanu, ze Chateaubriandu, postaviti sílu lučištníků, zvyklých boji. Byla to osobnost přísná, která neměla nic společné-

ho s roztomilými dvořany. Kdyby ho byl dauphin poslechl a zahnal ze svých rad vrahy Jana Nebojsy, bylo možno spojití zájmy Francie, Burgundů a Bretaňska proti Anglii. Ale milci, nebo spíše páni dauphina Karla, byli polekáni vidouce, že by našli soupeře v Richemontu, v novém connétablu. „Král, jak pravil jeden ministr Jakuba VI. Skotského¹⁾, jest jako opice. Držim-li ji, může pokousati vás; budete-li ji míti vy v ruku, budu já pokousán“. Oblibenci dauphinovi, jejichž ruce byly potřísněny krví Jana Nebojsy, vymohli si na Arthurovi z Richemontu přísahu, že nedopustí, aby je dauphin kousal, a connétable musel se zavázati, že lidé od mostu Montereauského podrží svá místa a přízeň krále (7. února 1425). Richemont jal se organisovati síly Bretaňska, zatím co dauphin přísahal, že vyžene ze své rady vrahy stejně odporné Bretaňsku i Burgundů. A zatím ti to drželi krále na provázku za nepřítomnosti Richemontovy. Tu connétable, přes své závazky ze 7. února 1425, honil je z místa na místo, až opustili dvůr.

Jediný zůstal Giac, jenž byl pokládán za nejvinnějšího při vraždě Jana Nebojsy. Loupil veřejné peníze, rozdmýchával občanskou a veřejnou anarchii,

¹⁾ Později Jakub I. Anglický.

a pustil se v zápas na život a na smrt s jiným oblíben-
cem, všemohoucím a nenáviděným La Trémoille,
všude podezřelým ze zrady, který opatroval dauphi-
novi peníze, sám si nechává hezké sumy. Konečně
r. 1427 connétable dal polapiti Giac v loži. Daup-
hin vyskočil a ozbrojil se. Strhla se pravá palácová
revoluce, a Giac, ač nabízel velké výkupné, aby za-
chránil život, byl utopen z rozkazu Richemontova.

Hrdinové z výpravy Ruthvenovy ve Skotsku právě
si takto počínali, aby změnili svou vládu, ale zdaleka
nebyli tak ukrutní.

Zdálo se, že dauphin, ač rozzlobený, přijal tuto
popravu. Giac byl nahrazen novým milcem, který
šel v jeho stopách, a byl zavražděn po přání Riche-
monta před očima svého pána. Maršál de Boussac
a de Sainte-Sévère, který bojoval pro Francii při
obléhání Orleansu, dal rozkazy k této smutné práci
v la Rizzio.

Connétable nabídl pak dauphinovi nového mil-
ce, La Trémoille (narozen r. 1382, byl vychován na
dvěře Burgundském). „Toho budete litovati, pra-
vil Karel, znám ho líp než vy.“ Richemont, Francie
a zvláště Johanna d'Arc brzy odstůnou, že přišel
k moci člověk, který, jak praví jeden z životopisců

Karlovi VII. nejpriznivějších, „byl po šest let pekelnou duší krále a země“. La Trémoille, z urozené rodiny, měl svůj díl na vraždě Giacově, a oženil se s vdovou po své oběti. Byl chambellanem vévody Burgundského; celá jeho rodina byla ze strany burgundské; měl v každém táboře jednu nohu, a byl pokládán za dvojnásobného zrádce. Podnítil prý v dauphinovi zášť a ošklivost k Richemontovi; ale to, zdá se, bylo marno. I spojil se s několika mocnými pány, z nichž na prvním místě byli mladý vévoda Alençonský a Regnault Chartresský, kancléř království a arcibiskup Remešský, a zosnoval pikle proti Richemontovi. Vznikla občanská válka mezi těmito odpůrci, právě když Anglie stahovala svá vojska, aby obklíčila Orleans, a zatím co trvalo obležení, vojáci Richemontovi, místo aby mohli přispěti Francii, museli se utkávat s vojáky La Trémoille.

A zvláštnímu dvoru tohoto dauphina, z něhož byl právě Richemont vypuzen, Johanna přinášela svou pomoc v březnu 1429. Bude moci porazit Angličany, sjednotiti a nadchnouti bojovníky, ale nezdaří se jí nikdy ani podníti k lepšímu smyslu, ani přesvědčiti, ani poučiti bidné fulpy vévody Burgundského, všechny ty politikáře. Uvidíme, jak bude nejprv za-

držena, potom zapřena arcibiskupem Remešským; a když přijímá příznivě přispění meče Richemontova, nabídnutého marně v službu Karlu VII., uvidíme, jak ztroskotá v tomto pokusu.

Již v červenci 1429 odkrývá ošemetnosti a podvody burgundské, jež klamaly krále až do května roku 1430.

Udatný Talbot, Glasdale, Suffolk byli pro ni čestnějšími a méně nebezpečnými nepřáteli než skepticismus Regnaulta Chartresského a ziskuchtivá chytrost La Trémoille. Jejimi nejlepšími spojenci budou mužové, kteří jakousi bezstarostnou lehkostí jaksí se jí podobali, činní a směli vůdcové vojenských tlup; nezdolný Poton de Xaintrailles; statečný a věci znalý Dunois, zvaný bátard (levoboček) Orleánský; odvážný vůdce jízdy La Hire, s Florentem z Illiersu, Ambrožem z Loré a jeho milcem, krásným vévodou Alençonským, který, byv zajat u Verneuill, odepřel přijetí svobodu bez výkupného, když se měl zavázati, že se vzdá věci francouzské. Ač d'Alençon ve svých posledních letech neuchoval téže víry vlastenecké, vždy lnul ke korouhvi Panny Orleánské.

Po pohromě Verneuillské Francie byla pro tu chvíli zachráněna hádkou mezi Humphreyem, vé-

vodou Burgundským. Jiný politický spor, jeden z nejurputnějších, mezi Gloucesterem a jeho strýcem, kardinálem Beaufortem, synem Jana z Gandu, biskupa Winchesterského, zaplavil krví ulice Londýnské. Bedford byl nucen na sedmnáct měsíců odejít z Paříže, aby zavedl pořádek a důvěru ve své vlasti. Ale až do chvíle „rány Boží“, jak nazýval Bedford osvobození Orleansu, liboval si, že anglické výboje ve Francii jsou na postupu. V prosinci 1433 psal Jindřichu VI.: „Všechno se dařilo až do doby, kdy bylo podniknuto obležení Orleansu“, ač ve skutečnosti byla jedna nebo dvě porážky, jako na příklad u Montargisu.

Bedford přivedl z Anglie r. 1427 vojsko poměrně značné, počítající asi 10.000 mužů s dělostřelectvem všeho kalibru. Všechno všudy měl asi 30.000 mužů všech druhů zbraní. Kulyse plány nového válečného tažení. Bylo třeba více mužstva, a hrabě Salisbury v Anglii vykonal veliké odvody na jaře r. 1428. Proti vlastnímu přání Bedfordovu výsledkem válečných porad byl anglický postup na Orleans v září a říjnu 1428. Počátek činnosti Johaniny spadá do května 1428, tehdy však ještě beze zdaru.

Takové byly v té době podmínky politické a vo-

jenské. Prozkoumejme teď bezprostřední okolí Pucelly.

NOTA. — Náčrtek o La Trémoille jest vyňat z práce nynějšího pána domu: *Les Trémoille pendant cinq siècles*, tome I, p. 13-23; Nancy 1890. Třeba ještě upozorniti, že La Trémoille nejen dostal veliké dary od krále, ale i peníze mu půjčil; po prohlédnutí jeho účtů směje se domnívati, že mu zůstaly hezké trošky za nehty.

DOMRÉMY — PROROCTVÍ — VÍRA A VÍLY

Domrémy, kde se narodila Johanna (6. ledna 1412), jest jedna z četných vesnic, zasedlých na březích horní Mosy. Řeka ta, proložená drobnými ostrůvky a lemovaná rákosím, kotálí své průzračné vody, v nichž možno pozorovati bělici a hlaváče, a na hladině časté víry, způsobené vyskakujícími pstruhy. Jako u potoka Hampshirského, tekoucího ve svém vápencovém řečišti, jež vroubí dlouhá stuha travin, vlnících se podle toho, jak vlnky jimi pohrávají, jsou i břehy Mosy pravou zahradou vodních rostlin, a tavolníky šíří svou libou vůni po lučinách. Po podzimních deštích Mosa, vystoupivši z břehů, naklade po údolí malé bahnité kalužiny, v nichž se zrcadlí purpur vinic.

Na větší rozlehlost toť kraj údolí Testu v Longparishu, s jeho vískami červených střech, s jeho mlýny, stavidly a jezy, ale na Mose sousední vršky jsou vyšší a pokryty černými lesy. Podnebí jest mírné,

lid vážný. „Zvolna se k smrti ubírali a nikdy nelhati“, takové jest místní přísloví, svědčící o dlouhém věku a spořádanosti obyvatel.

Dům Johanin a vesnický kostel, v němž se modlivala, ještě stojí, ačkoliv hrozně „restaurované“. Chovají málo věcí starých, vyjma starodávnou kropenku, jež má tvar kamenného děla. Jest tu velmi málo věcí, jež byly snad za jejího života a s nimiž se důvěrně stýkala, ale pohled na krajinu, řeka, kterou ji otec hrozil, že ji v ní utopí, les, ba i křišťálová studnice, u níž viděla kdysi své svaté, toto vše zůstává skoro beze změny.

Mosa, tekouc k severu, obtáčí les Chesnu (Doubrava) a odděluje od sebe na levém břehu sdružené vesnice Domrémy a Greux de Maxey, a dvě samoty de Burey, než dospěje k opevněnému městu toho kraje, k Vaucouleursům, jež tehdy hájil pro dauphina Roberta de Baudricourt, velitel udatný, drsný a veselý. *Městec* Vaucouleursy, k němuž náležely Domrémy a Greux, byl jakýsi ostrov loyalismu v oblasti angloburgundské, tedy ve smyslu teritoriálním již mimo jeviště tehdejších dějů. Dům otce Johanina byl oddělen od vévodství Lotrinského potokem, ba možná že již byl na straně lotrinské, neboť takový potok

za tu dobu mohl několikrát změnit řečiště. Ať už jest tomu tak aneb jinak — byly o to rozsáhlé půtky vědecké — Johanna a Karel VII. byli spolu za jedno v tom, že pokládali Domrémy a Creux za území francouzské, přes to, že se běžně říkalo v kraji tom: „jít do Francie“, z čehož by mohlo vyplývat, že vesnice snad kdysi byla lénem ze strany lotrinské. Na západě Champagne, Troyes a Remeš byly anglo-burgundské. V mnohých krajích místní páni byli „špatní Francouzi“, jako Vergyové, nebo osobnosti měnící snadno stranu, jako Robert de Saarbruck, damoiseau de Commercy, který vydíral celou krajinu. Přes to Robert de Baudricourt třimal vysoko prapůr Francie na zámku Vaucouleurském, který za živola Johanny v Domrémy byl vážně ohrožen, jak aspoň víme, jednou zcela jistě (1428).

Kolem 1410 bydlel v Domrémy Jakub d' Arc, rozený z Ceffonds v Champagne, se svou ženou, jež pocházela z Vouthonu a jmenovala se Isabella (de Vouthon), řečená „la Romée“, buď že byla na pouti v Římě nebo v některé svatyni, anebo že toto příjmení zdédila. Matka Pucelly byla jistotně nábožná, a konala svá zbožná cvičení i ve věku zralém s vášní a s radostí. Muž i žena byli dobří katolíci,

byli v dobré pověsti doma i po okolí, byli váženými „vzdělavateli půdy“. Jakub měl koně a dobytek, byl r. 1421 starším ve své vsi, a r. 1427 úředním zastupitelem obce v jakési rozepři. Byl poměrně bohat a výborným údem své osady.

Naproti Domrémy, na úpatí nízkých kopců, jež na západě věncí údolí Mosy, nalézala se jakási tvrz, obvykle jmenovaná „hrad na Ostrově“. Měla prostranný dvůr s ohradou a hradbami, velikou zahradu, kolem níž se hloubil příkop a ke všemu i kapli, zasvěcenou Naši Paní. Sám ostrov byl tvořen dvěma rameny Mosy a náležel rodině Bourlémontu, pánům vesnice. Ale tato větev Bourlémontu odumřela již před 1420 dědičkou, jejíž dcera přinesla celý statek věnem Jindřichu d' Ogivillerovi, za něhož se provdala, a s nímž žila v Nančy.

Hrad, dvůr, zahrady a pastvina vůkol byly pronajaty malému družstvu vesničanů na dobu od 2. dubna 1420 do 24. června 1429, tak asi týden po době, kdy Johanna dobyla velikého vítězství u Patay. Tito rolníci platili nájem z opuštěné pevnosti v penězích a v plodinách. Všech bylo sedm, z nich dva hlavní: Jan Biget, o němž se neví nic více, a Jakub d' Arc, otec Pucelly. Jakub d' Arc byl tedy osobností

význačnou svým životním postavením, důležitým místem, na něž měl právo na hrádku lleském, kde jeho děti mohly se bavit a hrát si na rytíře obléhající hrad, nebo jinak napodobíce episydy ze života rytířského, kdežto v době nebezpečné pomáhaly sháněti dobytek a prasata vesnicánů do opevněného dvora.

Obraznost, která hrá příliš velikou úlohu v životopisech Pucelly, může si ji právem představovati, jak kráčí sama pod topoly v pustých stromořadích feudální zahrady, pod prázdnými okny mlčenlivého a opuštěného zámku. Což není možno, aby ve své dětské obraznosti sama sebe viděla hradní paní této pohádkové tvrze, a aby proživši napřed ve svém snění elegantní výjevy a způsoby, pak je přenesla ke dvoru a tam je toliko opakovala?

O Jakubu d' Arc víme velmi málo, znám jest toliko jeho přirozený odpor k neobyčejnému dobrodružství jeho dcery; *dvě léta před tím, než oznámila své poslání*, měl sen, který ho polekal: viděl Johannu, jak odjíždí s ozbrojenci, a tu řekl svým synům, „kdyby se něco takového mělo státi, že by ji utopil, nebo že by se sám utopil“. Smrt vodou, smrt ohněm! Na počátku a na konci její dráhy! Obě hrozby od

otců, z nejdůvěrnějšího rodinného kruhu! „Můj otec a moje matka, pravila, drželi mne velmi zkrátka.“ Nedopustila se vůči nim neposlušnosti než toliko jedinkrát, když se totiž ubírala, kam ji zvaly její Hlasy.

Pucella měla tři bratry: Jakuba čili Jacquemina, který žil ve Vouthonu, a Jana, kteří byli oba starší než ona; Petra, o mnohem mladšího než sama; a sestru Kateřinu, jež zemřela ve věku málo pokročilém.

Z jejich nejbližších jedinými vzdělanějšími osobami byli farář, její strýc se strany mateřské, a jakýsi bratranec, Mikuláš Romée, řečený „de Vouthon“, řeholník opatství Cheminonského, který později byl jejím almužníkem a kaplanem (a ještě i o tom jest několik pochybností). Johanna neuměla ani čísti ani psáti, a její matka ji naučila *Credo*, *Pater* a *Ave Maria*. Rok jejího narození není znám s jistotou: podle všeho bylo to v letech 1410 až 1412. Než se věc vyjasní, přijímáme se Simeonem Lucem datum 1412.

O dni narození máme záznam. Po vítězství Orleanském Perceval de Boulainvilliers v listě kterémusi cizímu knížeti vypravoval takovouto událost: Pucella se narodila v noci Epifanii (6. ledna), když lidé slavili s veselím příchod Kristův. „Všichni oby-

vatelé její vesnice byli naplněni plesnou radostí, a *nevědouce nic o jejím narození*, chodili sem a tam dotazující se, co se to nového přihodilo? Kohouti, jako hlasatelé nové radosti, jali se proti svému obyčejí pěti a flouci křídly po dvě hodiny, jakoby předpovídali velikou událost.“

Není co proti tomu namítati, protože jest možno, že se tak stalo. Fakta nejsou neobyčejná, ale velmi pravděpodobná; jejich vykládání jako zázraku nastalo, až se sběhly velké události, tedy *až po nich*, když Johanna d' Arc proslavila se jako mladá dívka, která slíbila, že osvobodí Francii. Vime, že den Králů byl vždy příležitostí k radovánkám a hlučnému veselí, se svou slavností krále a královny bobu. Vesničané radující se a povykující na svých obchůzkách po návsi a dům od domu, probouzeli drůbeží dvorky. A co se týká kokrhání kohoutů, vytržených náhle ze svého spánku, slyšte Shakespeara:

Někteří praví, že vždy, když přichází chvíle,
v níž se slaví narození Kristovo,
pták jitřní pěje celou noc.

Hamlet, Děj I, výjev 1.

Tedy příběh vypravovaný Boulainvilliersem možno svést na toto: Když Johanna d' Arc přišla 6.

ledna na svět, slavnosti a zpěv kohoutů byly přirozeným doprovodem této události.¹⁾

Nevíme ničeho o jejím prvním mládí až do dvanácti nebo třinácti let, leda že se zúčastňovala her s dětmi vesnice.

Přišedši do těchto let, dívka ducha bystrého, třeba i v zapadlém a poměrně klidném koutě jistě slyšela mnoho příběhů o válce, o řádění Angličanů, o lupičských tlupách routiersů nebo ozbrojených rotách, jež bojovaly hned pro Anglii a Burgund, hned pro Armagnaky a stranu francouzskou, nebo ještě lépe loupily pro sebe, těžíce tak ze všeobecné anarchie. Bylo by zvláštním omylem, kdyby někdo myslil, že když nebylo novin, nebylo ani zpráv ani zájmu o věci veřejné. V takových krajích jako tehdejší Francie, jako vysoké Skotsko XVIII. věku nebo nynější Afrika, bylo povinností každého pocestného vypravovati zprávy, jež znal, a nasbíratí jich, jak

¹⁾ NOTA vydavatelova: Nechceme dílo tohoto znamenitého historika mrzačiti a proto jsme i tento „výklad zázraku“ otiskli. My, křesťané katoličtí, snadněji však připouštíme zázrak kohoutího zpěvu než plošení „drůbežích dvorků“, a to proto, že nechceme se dotknouti hrubým omakem jemného pelu Poesie při tomto zázraku; záleží nám totiž více na Skutečnosti básnické než na malicherném zjevu o sobě, čili na skutečnosti všední.

nejvíce mohl. Po cestách přicházeli a odcházeli stále nějací poslové, kupci a poutníci, a všichni byli žádostivi vyprávěti nebo zvědět něco nového. Když Johanna vypravovala svým soudcům, že její bratři a jiní hoši z Domrémy, kteří se hlásili veřejně, že jsou Francouzi, vraceli se zkrvaveni po bitkách s hochy Maxeyskými s druhého břehu, kteří byli Burgundány, můžeme býti jisti, že kameny, jimiž po sobě podle všeho házeli, byly jejich válečnou zbraní ve službách pře, kterou zastávali otcové těchto mladých lidí. Starší lidé z Domrémy a z Maxey se nebili, ale hádali se o stranu armaňackou nebo burgundskou. Dovídali se o bojích na mostě Baugésském a u Verneuil, a radovali se nebo rmoutili se z výsledku, podle míry, jakou jim dopouštěl skrovný jejich denní život. Poněvadž se Johanna narodila na pravém břehu Mosy, bylo by čekali, že bude nakloněna Burgundánům, ve skutečnosti však pramenem její inspirace byl břeh levý, tam bylo její srdce, všechnu péči obracela k Francii.

Ostatně, snad ani si nemyslila, že by byla Francouzkou původem. Hlasy jí kázaly, „aby šla do Francie“, jakoby Domrémy byly již vně Francie (mluvila též později o l' Isle-de-France jako o Fran-

cii). Ale její soucitná věrnost k dauphinovi, jehož nejmenovala nikdy králem, dokud nebyl korunován, byla jejím osobním citem, to bylo její vlastenectví.

Vlivy intelektuální, jež na ni působily, pocházely od Církve, z obyčejných hovorů a z místní tradice; vlastně tedy z legendy. Dívka, jež chodila vytrvale do vesnického kostela, odděleného toliko hřbitovem od zahrady jejího otce, jistě slýchávala kázání, na nichž se mluvilo o politice a utrpeních krále bez koruny. Potulní bratři menší, žebraví mniši fran-tiškánské byli jistě přijímáni jejím otcem; ti též přetřásali u jeho krbu politiku podle svého smyslu. První myšlénkou poslání Johanina bylo to, že musí přivést svého knížete do Remeše, aby tam byl pomazán svatým olejem, který sám anděl přinesl kdysi svatému Remigiovi. Svým přirozeným vtipem nemohla objeviti mystickou účinnost pomazání panovníka a oleje svaté ampuly svatého Remigia, patrona jak Remešského, tak kostela její vesnice. Dost možná, že farář Minet, který ji pokřtil, a jiní kněží činili často zmínku ve svých kázáních o pověstné legendě svatého patrona. Potulní kazatelé, lidové náboženské zkazky a představení mysterií jistě ji opatrovali hojného poučení i o jiných světcích. Bylo mnoho

ostatků, jež se přenášely z místa na místo, aby byly vystavovány, a ženy rády se jich dotýkaly svými prsteny. Johanna s ostatními dětmi nosila květinové věnce do vyhlášenějších svatyní, na příklad k Naši Milé Pani Bermontské, a tam slyšela vyprávěti legendy kaple. Pro ni Karel Veliký byl rovněž světec jako svatý Ludvík, ale její záliby spěly k svaté Kateřině Alexandrijské a k svaté Markétě. Vždyť byla i její sestra pojmenována Kateřinou, totiž jménem světice, již byl zasvěcen kostel v Maxey.

Dialektická obratnost, s níž svatá Kateřina porazila doktory Alexandrijské, jistě nebyla pro neučenou Johannu nejvábnější stránkou z její legendy. V tom se necvičila. A přece bude zápasiti s úskočnými doktory, nejprve v Poitiersu, na úsvitě své veliké dráhy, potom v Rouenu, když slunce její pouti zapadalo. Ani svatá Kateřina nerozvinula tolik subtilnosti, věrnosti a přirozeného důvtipu jako Johanna. Svatá Markéta těšila se téže pověsti.

Třetí z duchovních vůdců Johaniných, svatý Michael, byl té doby ve Francii velmi oblíben. Hájil proti Angličanům hrad Svatého Michaela v Normandii. Byl to ozbrojený a bojující archanděl, byla jím ozdobena korouhev Karla VII.

Ve Francii každé dítě mělo častou příležitost viděti krásné relikviáře s ostatky svatých, a jejich vy-podobnění na malovaných oknech kostelů. Zbož-né dítě rádo se zasvěcuje některému světci nebo některé svělici. Johanna se nijak nelišila od svých zbožných družek. Takovou byla i svatá Terezie, když se mladička pustila z otcovského domu, aby někde u Maurů našla mučednickou korunu.

U Johanny však podstatnějším bylo jednati než trpěti. Proto také hrála si a tančila s jinými dětmi, dokud asi třináctým rokem nenastala s Viděními a Hlasy náhlá změna v jejím životě. Potom málo-kdy se jí nahodilo, jak sama pravila, tančiti a zpívat.

Hry dětí přimykaly se k myšlénkám z lidových le-gend a z náboženství. Pohádky o vílách neměly žád-ného vlivu na Johannu, ačkoliv měly míti pro ni nejhroznější následky. Místo dubu a jiných stromů v starých náboženstvích, jež měla kult stromů, bylo stanoveny studiemi Frazerovými: vyznáním, která je mají, říká klassická; a díky vypravováním o drui-dech v keltské Bretani, lid ví o něm. Stará nábožen-ství mají život tvrdý, zanechávají posobě pověry mezi venkovským lidem; takové pověry táhnou se k dubu Domrémyjskému jako k Eildon Hillu ve Skotsku.

Asi půl míle od Domrémy byl les řečený *les Dubový*, *nemus quercosum*. Jak pravila Johanna, tento les bylo vidět i sprahu otcovského domu. Nuže, podle Jana Bréhala, inkvizitora a jednoho z klerků legistů, kteří byli soudci v rehabilitačním procesu (1450—1456), staré jméno *nemus canutum* (*les Dubový*) bylo jméno lesa, v němž podle starodávného lidového podání měla se naroditi Děva, skrze niž budou vykonány veliké rekovské činy. Není důvodu, proč předpokládali, že „lživých proroctví“ Merlinových chopil se některý neznámý kněz a „podnítil jimi inspirovanou dívku, nebo že „bez těchto zbožných kejklů divy Pucelly by se nebyly udály.“ Inspirace Pucelly má svůj pramen v jejích Viděních a v jejích Hlasech z r. 1424 nebo 1425. Nemáme žádného důkazu, že by byla slyšela o proroctví Merlinově a vítězné Panně do té doby, než ohlásila své poslání (1428—1429), a nebylo třeba žádného zchytralého kněze, aby se dostala až k jejím uším starodávná lidová pověšť.

Les dubový, v němž se popásávala na spadalých žaludech prasata, hlavní to vývoz kraje, poskytoval též útulek vlkům, a historie praví, že nikdy neubližili ovčím, jež hlídala Johanna. Nepřítel ten nikdy se ne-

dotekl ani dobytka jejich přátel. Tato zkazka pochází přímo z Domrémy, právě tak jako zkazka o pěni kohoutů, a možno se z ní domyslíti, že tamnější vesničané trpěli málo od routiersů, ač jestli vůbec od nich trpěli. Poněvadž jejich stáda se pásla na společných pastvinách poblíž vesnice, a byla hlídána pořádkou dětmi různých rodičů, podobá se pravdě, že všechny malé pasačky byly tak šťastny jako Johanna.¹⁾ Podle jednoho nepřátelského vrstevníka ptáci přilétali ji na kolena a zobali jí z ruky, v čemž vlastně není nic tak podivného, sedalo-li dítě klidně opodál.

Les míval ještě jiné hosty než ptáky a vlky. Jak pravila Johanna svým soudcům, byl u Domrémy buk, zvaný „strom Paní“ nebo „Vil“, a hned vedle studánka. Věřilo se, že tato voda má léčivé vlastnosti, a Johanna vídala lidi, kteří k ní přicházeli, aby byli uzdraveni ze zimnice. Bylo-li jim pak lépe, o tom nevěděla. Byl tam také veliký strom, zvaný „Krásná Máj“, pod nimž tančivala s jinými děvčátky a pletla věnce pro Naši Paní Domrémyjskou a strojila májového mužika, jako se v Anglii strojí *Jack in the*

¹⁾ My bychom usoudili právě naopak, že všechny nebyly tak šťastny jako Johanna. Proč by to vlastně historie zaznamenávala, kdyby tomu tak bylo? (Poznámka vydavatelstva).

green. Často slýchávala od starších lidí, že víly (*dominae fatales*, ji opravdu osudné, jak uslyšíte později) se tam scházivaly na besedy. Jedna z jejích vlastních kmoťer, žena starosty Auberyho čili Aubrita, tvrdila, že ona viděla víly. Johanna nevěděla, zda to bylo nebo nebylo pravda. Snad tu neběželo než o nějakou povídačku kmoťtry. Johanna jistila, že sama, pokud věděla, nikdy neviděla vilu tohoto stromu. S jinými malými dětmi zavěšovala pletence z květin, z trávy a z listů stromového na větve, někdy je na místě nechávajíc, někdy je odnášejíc s sebou. Když nabyla vědomí o svém poslání, tančila málo na tomto místě, zato však více zpívala. Začali ji vážní dnové, „když zvěděla, že má jít do Francie.“ Sama nikdy nemyslela, že by byly víly v lese, ale jeden z jejích bratrů ji povídal, že sousedky říkaly, že „svou nemoc chytila“ (*ceperat factum suum*) v lese. Ona však svému bratru tvrdila, že to není pravda.

Když přišla do Chinonu k dauphinovi, kdosi se jí otázel, zda v jejím kraji ještě *Dubový les*, neboť byla proroctví oznamující, že z něho vyjde Děva, která vykoná divy. Johanna sama neměla žádné důvěry do těchto předpovědí. V tomto byla cvičenější než učenci, kteří se jí na to dotazovali. Později r.

1429, než se odebrala do Chinonu, budeme moci zjistiti, že mluvila o tomto proroctví nebo o něčem takovém.

Soudcové Rouenští podnikli šetření v Domrémy a tázali se jí o lidových legendách (nebo spíše v jejich duchu, o působnosti demonů), a ona jim odpovídala. Vypyťovali se jí, co ví o „těch, kteří se prohánějí ve vzduchu s vilami.“ Slyšela prý o tom, ale nevěřila tomu. Máme ještě vzpomínku na lidové legendy ve svědectví Morela, rolníka z Greux. „Od té doby, co se čtlo nahlas evangelium svatého Jana na místech, kde strašilo, vily odešly.“ Postní neděli *Laefare* říkalo se „den Pramenů a Studnic“. Hoši a dívky měli obyčej tančiti v ten den pod stromem Vil; pořádala se polní slavnost, jedly se malé koláčky, právě pro tento den upečené, pila se voda a zpívalo se u *studně u Rybízů*. Podle Jana Thesseлина, a ten to vypravoval podle jakéhosi románu, jež slyšel nahlas čísti, pod stromem mívali dostaveníčka Petr, pán Bourlemontský, a vila, která ho zaujala, jako Tomáš Ercildunský setkával se pod stromem Eildonským s královnou vil. Cose pak týká slavnosti, jež se odbývaly pod stromem, to byla shromáždění úředně uznávaná. Petr z Bourlemontu, pán kraje

toho, a jeho žena Beatrice obyčejně se sami zúčastňovali těchto polních slavností, jež se konaly v neděli *Laetare*. Pili u studánky, neboť Cirkev ji brala pod svou ochranu posvětivši ji a vypudivši z ní demony pohanství, po němž se udržely ostatní obyčeje, ač-li to nebyly prosté slavnosti už v křesťanské éře zavedené. Nebylo dokázáno, že Johanna chodila sama pod strom; přidružovala se jen k mládeži, která přebírala zvyky od pokolení předešlého a zanechávala je dědictvím pokolení příštím.

Soudcové těchto věcí zle zneužili. Nám jsou toliko důkazem, že děti Domrémyjské byly veselé a rády se bavily hrami, a že nepocífovaly ani v nejmenším chmurného vlivu války. Snad starodávňý Keltický kult stromu dodával tehdy jako dnes zvláštního půvabu romantickým zálibám dětského života. „Na jaře, pravil Gérardin, rolník šedesátiletý, strom řečený jest tak krásný jako květy lilii; jeho listy a větve zametají půdu.“ Tito stateční lidé věru nebyli hrubci a chrapouni. Týž svědek pravil, že znal Pucellu. „Byla skromná, prostá, nábožná; chodila ráda do kostela a na místa posvátná, pracovala, rozprávěla, kopala v polích a konala potřebné práce v domácnosti.“

Tof skoro vše, co sousedé, kteří ji přežili, dovedli říci v letech 1450—1456 o přemítavé dívce s černými vlasy a se šťastnou tváří. Takovéto byly otázky, jež jim byly dány v procesu rehabilitačním, řízeném inkvisitorem v letech 1450—1456 po předběžném proslovu k jejím blízkým příbuzným, kmostrům a kmostrám:

1° Byla záhy a vhodně vyučena ve víře a v mravu křesťanském, se zřetelem k jejímu věku a k jejímu sociálnímu postavení?

2° Jak se chovala ve svém mládí, od svého sedmého roku až do dne, kdy opustila dům svého otce?

3° Navštěvovala často kostel a místa posvátná?

4° Čím se zaměstnávala v těchto dobách svých mladých let?

5° Zpovídala se často a ráda?

6° Co víte o ní a o jejím vztahu k stromu Vil a k studánce?

7° Jak opustila svůj dům a co víte o její cestě do Chinonu?

8° Byli její soudci v jejím kraji, aby se tam o ní přeptávali, když byla zajatkyní Angličanů?

9° Když opustila jednoho dne svůj dům, aby

šla do Neufchateau ze strachu před vojáky, zůstala stále ve společnosti svých rodičů?

Takové byly otázky, činěné těm, kteří přežili Johannu a kdož ji znali v Domrémy. Tato část výslechu začala se v lednu 1455—56. Žádná vesnice v té vzdálené době není tak známa jako Domrémy. Díky Pucelle divná jména a mravy obyvatel této vesnice nebudou nikdy zapomenuty, pokud bude trvati civilisace. „Byla taková, že možno říci, že všichni v Domrémy ji milovali“. Pracovala v polích, pásla dobytek, šila a konala jiné ženské práce. Často byla v kostele, když její rodičové mysleli, že ješ v polích. Když slyšela zvoniti na mši, ubírala se do kostela. Často se zpovídala. „Nebylo lepší dívky v obou vesnicích (Domrémy a Greux). — Dávala almužny pro lásku Boží, a kdyby byla bývala měla peníze, byla by bývala dávala faráři na mše. — Často, když ostatní šli k tanci, ona se odebrala do kostela.“ Měla zvyk, že popoháněla kostelníka, aby správně zvonil, za to mu pak časem podstrčila něco lepšího na zub. Její malá přítelkyně Hauvietta hořce plakala, když Pucella opustila Domrémy: „tolik ji milovala pro její dobrotu“. Často se Johanna vzdalovala od her ostatních dětí, aby

se modlila, a proto se ji děti smávaly. Též bylo jejím obyčejem, že ošetřovala nemocné, a bděla u lože Simona Musniera, když byl nemocen, jak si na to on sám dobře pamatoval. Stávalo se, že celé noci proseděla u jeho krbu, aby chudáci jeho domácí mohli se vyspat na postelích.

Mikuláš Bailly, který vyslechl dvanáct nebo patnáct svědků z Domrémy pro anglické soudce z roku 1431, tvrdí, že vydali skoro táž svědectví jako osmadvacet svědků z r. 1456. Když odeslal svou zprávu, jeho představený ho vinil, jeho a pomocníky, že jsou „zakuklenými Armagnaky“. Obžalovací řeč z r. 1431 největší důraz kladla na bezbožnost stromu Vil; tvrdila, že kmotra, schopná vypravovati Pucelle, že viděla víly, byla zlá stařena, a že Domrémy bylo pověstno svými čarodějnicemi. Johanna byla jednou z nich, a svá kouzla konala pod stromem Vil; měla mandragoru, kořen to zakázaný, sloužící magii.

Toto jest jedna z nejmrzčejších částí obvinění. Nenašlo se nic hanlivého ve svědectvích z r. 1431 v Domrémy, nic než povídačky kmoter, lidová legenda, a utkvělo se na nevinném stromu, který navštěvovala všechna mládež té krajiny. Svědectví

pak, jež dosvědčovala život bez úhony, milosrdný, pracovitý a zbožný život Pucelly, byla potlačena.

Vyplývá ze všeho, co se váže k Domrémy, že až do chvíle, kdy vyjevila své poslání, tedy do května 1428, Johanna byla mladou selskou divkou, dobrou, roztomilou, mírnou, nábožnou, všemi milovanou, které se ostatní děvčata smávala pro její časté modlení. Když ohlásila své poslání, pravila, že Bůh ji kázal „jít do Francie“ a pomoci dauphinovi. Vypravovala-li již tehdy něco o způsobu, jímž ji byl zjeven její úkol, totiž o Hlasech a Viděních, nikde o tom není zmínky. Nemluvila než všeobecnými výrazy o své radě, jak to nazývala, a o „svých bratřích světcích“. Promluvila o tom až v procesu Rouenském, a ani tehdy nebylo možno pohnouti ji přemlouváním nebo hrozbami, aby se o tom vyslovila podrobněji. Její vojska nevěděla pranic o tom, že jejich vůdcem byl svatý Michael. Ani její panoš, ba ani její zpovědník nevěděl, že přijímala návštěvy svaté Kateřiny, svaté Markéty a svatého Michaele.

PRVNÍ HLASY A VIDĚNÍ

Budu jeptiškou, budu či nebudu?
 Budu jeptiškou? Myslím, že nebudu!
 Za našimi humny v hájičku
 slavík si tam zpívá písničku.
 Panenkám, jež nemají přitele,
 ve dne v noci zpívá vesele;
 Pro mne, díky Bohu, nezpívá,
 přijde milý, když se setmívá!

Takovéto písničky, jež byly na rtech mladých zpěvaček po tolik pokolení, trlikovaly se již za doby Johanny d' Arc.

Tyto starodávné písničky ukazují nám zároveň se slavnostmi a tanci pod „krásnou májí rozlomenější než lilie“ veselou mysl, která vládla v staré Francii i v dobách krutých válek. Lid byl tehdy jistě šťastnější než dnes. Nebyli otroky v továrnách, neznali nucených odvodů, nebylo branné povinnosti.

Měli útěchu ve víře a nebyli zabeďněni dojmům poesie.

Viděli jsme, že Johanna měla svůj díl na zpěvech a tancích. Kde pláci zpívají ve francouzských balladách: „*Provdej se, děvčátko, provdej se*“, tam, v zahradě otcovské, přihodilo se Johanně, že jí přišly Hlasy, jež z ní učiní

„*Slávu a zahanbení její vlasti.*“

Máme dvě znění o tom, jakým způsobem dostalo se Pucelle jejich Hlasů; obě znění dobře se vespolek snášejí. První jest v listě z 21. června 1429 již citovaném, psaném Percevaalem de Boulainvilliersem Janu (nebo Filipu ?), vévodovi Milánskému, jež oslovuje: „Velečtělý pane.“ Autor listu byl chambellanem a rádcem krále Karla VII. a senechalem Berry. Byl ve službách Francie a najímal pro ni vojáky ve Skotsku a v Lombardii. Podle všeho psal tento list z 21. června na základě svědectví, jež přinesli z Domrémy poslové komisse učenců, která zkoumala Pucellu v Poitiersu vbřeznu a dubnu 1429, nebo lépe ještě slyšel vypravovati o tom, co ona sama odpovídala doktorům. Vypravuje, že ve svém třináctém roku ve společnosti několika jiných

děvčat, jež pásly ovce na společné pastvině, běžela o závod, aby vyhrála jakousi kytici z květů nebo nějaký jiný základ. Snadno vyhrála: běžela tak rychle, že očím diváků se zdálo, že se země ani nohama nedotýkala. Jedna její družka zvolala: „Johanno, vidím, že letíš nad zemí“. Doběhnuvši na konec louky, Johanna byla jako u vytržení a beze smyslu (*rapta et a sensibus alienata*). Zatím co si odpočívala a se zotavovala, octl se vedle ní chlapec, jenž na ni zvolal: „Johanno, jdi domů, matka tě potřebuje.“ Myslic, že to byl její bratr nebo některý jiný hoch ze sousedství, spěchala domů. Její matka uviděvši ji otázala se ji, proč se vrací a proč opustila své stádo.

„Což jste pro mne neposlala? ptala se nevinná dívka.

— Nikoliv, vece matka.

Domnívajíc se, že některý chlapec si z ní stropil smích, strojila se jíti k svým družkám, když náhle skvělý oblak přešel ji přes oči a z něho zavzněl hlas řkoucí, „že má změnit svůj život a vykonati podivuhodné činy, neboť Král Nebeský ji vyvolil, aby pomáhala králi Francie. Měla obléci se v šaty mužské, nositi zbraně, býti vůdcem ve válce, a všechno bude

uspořádáno podle jejího náhledu". Pucella byla všecka užaslá slyšíc takové předpovědi a nevěřila tomu, ale zjevení se jí zjevovalo ve dne v noci. Nemluvila o tom s nikým leda s farářem, a r. 1429 tyto zjevy trvaly již skoro pět let.

První Vidění podle svědectví Boulainvilliersa stalo se, jak se zdá, od 1424 do 1425, kdy Johanně, jak sama pravila v procesu, jímž byla odsouzena, bylo asi třináct let. Příkaz, o němž se zmiňuje Boulainvilliers, aby nosila mužské šaty (dostala-li arcitento příkaz), nebyl před únorem 1429. Podle výpovědi Boulainvilliersovy právě tak jako podle toho, co Johanna sama vypovídala, nikdy jí ani ve snách nepřišlo na mysl, aby pomáhala dauphinovi, dokud neuslyšela Hlasy. Podle jejího vypravování, nevyjevila těch věcí ani svému faráři, aniž kterému jinému knězi. Boulainvilliers praví, že o tom mluvila toliko se svým farářem. Johanna o svých Hlasech, když byla vyslýchána v Rouenu r. 1431, pravila upřímně: „Můžete se mne tázati na věci takové, o nichž vám povím pravdu, ale na jiné věci vám neodpovím.“

Na tom pevně stála. Přisahala, že bude říkati pravdu, „pokud se budou otázky vztahovati k procesu (*tangentes ad processum*) nebo k víře (*ad*

fidem),“ ale že *ona* sama usoudí, co jest její soukromou věcí a co netřeba před soud zatahovati. O jistých věcech, zvláště o Viděních, týkajících se jejího krále, nemohla odpovídati, aby nezrušila přísahu mlčenlivosti. O jiných pak nebyla svobodna mluvíti bez dovolení svých Hlasů. O čem všem Hlasy mluvily, toho za nic nechtěla do podrobností vyprávěti, rovněž ne o Viděních světců a světic. Co však z toho řekla, když se cítila volna mluvíti, to bylo naprosto pravdivé, a můžeme přijmouti bezpečně její svědectví. Ať se to zdá sebe podivnější, tyto zjevy byly pro ni skutečny; byla

„Tak pravdivá jako pravda ve své prostotě,
Tak prostá jako dětinnost pravdy.“¹

Ani pohružka mukou a pohled na skřípec nezlomily jejího pevného rozhodnutí skrýti jistá zjevení.

Dříve než usoudíme, co to bylo za Vidění a za Hlasy, o nichž Johanna vykládala svým soudcům, jest nezbytno na to upozorniti, že žádný kritik, ať byl sebe skeptičtější, nevzal vážně v pochybnost její pravdomluvnost. V posledním dni svého života, ačkoliv její víra v nebeský původ těchto zjevů byla na hodinu otřesena, prohlásila, že, ať už pocházely

z kterýchkoliv vlivů zevnějších, byly, jak bychom my řekli, objektivní, měly příčinu, která jí nebyla známa, nebyly to illuse, ale projevy bytostí mimo ni.

Její vlastní prohlášení o jejich původu, jak je učinila svým soudcům, zní takto: Když mi bylo třináct let (nebo kolem třinácti), uslyšela jsem hlas Boží, aby mne dobře vedl a aby mi byl při všem na pomoc. Ponejprv jsem měla velký strach; bylo kolem poledne, bylo léto, v zahradě mého otce. Nepostila jsem se ten den před tím (jest to asi odpověď na nějakou otázku). Uslyšela jsem Hlas ten po pravici, od té strany, co byl kostel. Málokdy jej slyším, aby nebyl provázen jasností. Jas ten jest z téže strany jako Hlas."

Ukazovalo se na to, že světlo přicházelo vždy se strany, a vždy s téže strany, z čehož se chtělo usouditi, že Johanna d' Arc byla snad hysterická, a že trpěla jednostrannými halucinacemi. Ale pravila též svým soudcům v odpověď na otázku o jednom zjevení, „že bylo mnoho svělla se všech stran (*ab omni parte*), a jak se slušelo (*et quod hoc bene decef*).“ Jest možno, že činí prostě zmínku o světlech v komnatě Chinonské, kde se ponejprv setkala se svým králem.

Byla jí též učiněna otázka, kterak mohla viděti světlo, jež v jednom případě nestálo proti její tváři; otázka dětinská, na niž nedala ani odpovědi. Prvními dojmy byly strach a nejistota z toho, co tyto věci asi znamenají. Chápala však, že tím byla označena jako bytost vyvolená. „Když jsem ponejprv uslyšela Hlas, učinila jsem slib, že zachovám své panenství, pokud se bude Bohu libiti. “Kdyby její soudcové znali pověru skotských čarodějnic a průpověď: „V našich schůzkách nemohly bychom nic dělati bez naší panny“, byli by bývali mohli znetvořiti tento podmienečný slib panenství, a vyvoditi z něho důkaz o čarodějnictví.

Věřila, že Hlas byl od Boha, a když jej byla slyšela po třikráte, poznala, že to byl Hlas anděla, ale nevěděla, kterého anděla. Tento Hlas zajišťoval zdraví její duše. „Kterak tohle věděla? — Protože jí říkal, aby se *dobře chovala*, aby chodila do kostela, a že jí kázal, aby šla do Francie.“ Není jasně vyznačeno, že tento rozkaz jíli do Francie nebyl by jí býval dán na počátku: není žádného důkazu, že přišel později po jakémsi období prostých rad náboženských a morálních. Nic neospravedlňuje literární hypotézu, podle níž Hlasy by se byly dlouho omezovaly na

nábožná mínění, pokyny a návrhy, až do chvíle, kdy některý kněz, slyše ji mluvit o jejich Viděních, rozhodl o jejich Hlasech a ty teprve pak až po tomto kněžském přezkoumání přiměly ji z jeho podnětu, že se postavila v čelo armády. Ba naopak, když odcházela r. 1429 do Francie, pravila Janu de Novelonpontu, že po čtyři nebo pět let (od 1424 nebo 1425) Hlasy na ni dotíraly, aby podnikla své poslání. Od patnácti nebo třinácti let dostávala jejich radu.

To se dalo dvakrát nebo třikrát za týden. Též nemohla pověditi, v jaké *podobě* Hlas jí přicházel. Potom prohlásila, že nemohla zůstat, kde byla, když Hlas jí kázal, aby překazila obléhání Orleansu (začaté v říjnu 1428), i byla vyslýchána o jiných věcech.

Jeden z jejích soudců, Beaupère, snažil se stanovit příčinný vztah mezi zjevy, jichž zakoušela, a posty v postní době před Velikonocemi, jakož i zvukem zvonů. Zdá se, že opravdu slyšela Hlasy, když se vyzvánělo zvony, jejichž hudba, jak praví Coleridge, vnikla mu v uši jako hudba Dicka Whittingtona:

„Jako článkované zvuky věcí budoucích.“¹

Zvuk zvonů nebyl podstatný k slyšení Hlasů. Toho máme jistotu, jak to uvidíme. Často říkala, že Hla-

sy pocházely od svaté Kateřiny a od svaté Markéty. „Jejich hlavy byly korunovány krásnými bohatými a drahocennými korunami. O tom mám dovolení od Našeho Pána říci vám to; pochybujete-li o tom, pošlete do Poitiersu, kde jsem byla již vyslýchána (březen—duben 1429).“

To by svědčilo, že popsala svá Vidění aspoň z části komisi Poitierské. Bylo-li tomu tak, pak doktoři o tom zachovávali mlčení, neboť není zmínky o Zjeveních, ba ani se nezavádilo o jména svatých v žádném svědectví, jež předcházela procesu r. 1431. „Kniha Poitierská“, na niž se často odvolávala, jak to ukážeme dále, nebyla připuštěna k soudnímu řízení. Vůbec nevíme, co to jest, a není o ní zmínky ani v procesu 1450—1456. Jistotně někomu na tom záleželo, aby zmizela, nebo aby byla přímo zničena, a tímto někdo jistě nebyla Pucella. Předsedou tohoto Poitierského výslechu byl arcibiskup Remešský, který následkem toho očernil hrdinnou pannu.

Johanna rozeznávala svaté nikoliv podle jejich vypodobnění na obrazech, nýbrž podle jmen, jež si vespolek dávali, a podle toho, jak pozdravovali. Bývala v jejich společnosti po sedm let (r. 1431, tedy od 1424). Nechtěla o tom pověditi žádnou podrobnost.

Zapomněla, která ze svatých se jí zjevila první, ale bylo to zapsáno v protokolu Poitierském. Než přišly světice, zjevil se archanděl Michael a oznámil jejich příchod. V jeho společnosti byli i jiní andělé. „Viděla jsem je očima svého těla tak jasně, jak vás vidím; když se ode mne vzdalovali, plakala jsem a byla bych byla velmi ráda, kdyby mne byli vzali s sebou.“ Za nic nechtěla a nikdy nesvolila popsat roucho a tvářnost svatého Michaela. Že by ho byla poznala „podle jeho zbroje“, to nikdy neprohlásila, toť čirý výmysl fantasy. Místo z jejího procesu, jež se za tím účelem uvádí, neobsahuje o tom ani slova. Hlasy světic byly krásné, vřidné a libé. Neví, zda mají paže. Objímala je, a svatě Kateřiny dotkla se svým prstenem, a kladla růžence u jejich obrazů v kostelích.

Světice se zjevovaly všem jejím smyslům; dýchala z nich příjemná vůně, viděla je, slyšela je a dotýkala se jich. Uvádí se často, že tyto světice zjevovaly se Johanně ozdobeny odznaky, kterými se odlišují v umění náboženském. Svatá Kateřina měla své kolo, svatá Markéta se svou pochodní. Svatý Michael nesl svou zbroj. Kdyby tomu tak bylo, Zjevení ta bylo by možno vysvětliti jako „exteriorisace“,

založené na obrazech často viděných. Ale názor tento jest pobloudilý. Kdyby Johanna byla viděla svatého Michaela ve zbroji, byla by ho ihned poznala. Ale pravi sama: „Viděla jsem ho mnohokrát, aniž jsem věděla, že by to byl svatý Michael.“ Dokud se nejmenovaly, nepoznávala svaté Markéty a svaté Kateřiny; jejichž obrazy byly jí přece velmi povědomé. Mluvila o svatém Michaelovi jako o *pravém šlechtici* (totiž šlechtetném, ctném, moudrém muži), a to bylo bráno za důkaz, že slovo *prud' homme* jakoby značilo toliko dobrého, *statečného rytíře* ve zbrani, což není správně. *Prud' homme* znamená muže ctného a moudrého; lidé Chalonští říkali tak o bratru Richardovi. V *Písni o Rolandovi* (kolem r. 1180) dobrá rána v boji jest jmenována „ranou šlechtice (*prud' homme*)“, ale v době svatého Ludvíka dobrý člověk byl *preu'-homme*. Johanna necitovala *Píseň o Rolandovi*.

Jedna věc jest jasná. Johanna neucínala vědomě volbu svých světic. Nevěděla, kdo byly ty skvoucí postavy, až do chvíle, kdy se jí samy oznámily. Věc zajímavá: ačkoliv jako svatá Kateřina měla hájiti svůj život proti učeným klerkům a nepřátelským doktorům, archanděl svatý Michael (podle jednoho

anglického životopisu svaté Kateřiny, napsaného v době zajetí Johannina) zjevil se svaté Kateřině v žaláři, aby ji potěšil, ale neukázal se ve vězení Rouenském. Vidění Johanný d' Arc nebyla tedy komponována podle legend její doby, vztahujících se k svatému Michaelovi a svaté Kateřině.

Podle všeho až po viděních Johanna stala se horlivě nábožnou, což podle jednoho svědka, o dvanáct let staršího než ona, podnítilo, jak vyznal, k úsměškům jeho i děti s ní stejného věku. Poněvadž svatý Remigius byl, jak jsme viděli, patronem Domrémy, a protože legenda o svatém oleji, který mu byl přinesen, a jehož bývalo používáno při pomazání králů Francie v Remeši, byla všude známa, bylo přirozeno, že Johanna představila si korunovací dauphinovu jako část úkolu, který jí ukládali její svatí.

Přece však, pokud na ní bylo, odporovala po tři nebo čtyři roky rozkazům svých Hlasů — od 1424 až do jara 1428. Když ji výslovně poroučely, aby šla a vyhledala Roberta de Baudricourta, jenž jí měl dáti ozbrojený průvod, aby projela Francií a překazila obléhání Orleansu (začalo v říjnu 1428), odpověděla: „Jsem ubohá dívka, neumějící ani jezdit na koni, ani válčiti.“

Jest zřejmo, že Johanna nebyla na počátku svých vidění (1424—1425) vážnější než ostatní děvčátka, že až pak se stala nábožnější než ostatní děti, a že se bránila pro své pohlaví, mládí, ubohost, nevědomost výzvám svých Hlasů, a to po tři nebo čtyři roky, toliž až do jara r. 1428. O těchto podivných zjevech viz více v přídavku D.

Zatím dlužno si pamatovati, že po léta rady, jež ji dávaly Hlasy, zdály se jí, *i když vidění trvala*, tak pravdě nepodobnými, jak by byly bývaly i nejméně věřícím jejím sousedům. Uchovávala si, tak pravila, i v přítomnosti svých svatých svůj obyčejný zdravý smysl, v tom, co my považujeme přece za stav abnormální. Tím se liší od extatických panen, jež byly zcela pohlceny svými viděními. Neslyšeli jsme nikdy od ní, že byla někdy ve stavu nepohnutém a v extasi jako Sokrates při obležení Potideje. Zvláštností jejích Vidění jest to, že nikdy nebyla na překážku činnému poznávání toho, co ji obklopovalo, jak dosvědčují všechna svědectví. Slyšela své hlasy na soudním lešení, kde ji bylo činěno kázání, zatím co pod nim čekala kára, na níž měla býti odvezena na hranici, a slyšela je tak zřetelně jako kazatele, jehož okřikla v jeho drzosti.

IV

DOMRÉMY ZA VÁLKY

Kdyby Francie nebyla soužena krutými válkami, Johanna by byla podle všeho žila a zemřela v té skrytosti jako její malá přítelkyně Hauvietta. Jejím posláním bylo, aby osvobodila Francii, pokud možno smírně, a když ne tak, tedy mečem, od anglických lupičů; aby nastolila pravého krále a zároveň aby mu upravila cestu, by mohl panovati vhodně a křesťanským způsobem. Ani kdyby nebylo národního nebezpečí a otroctví, jež tehdy hrozilo národu, nelze věřit, že jako její krajanka a její starší sestra, svatá Koleta, dcera tesaře, byla by se oddala životu řeholnímu a snad zreformovala některé kláštery, anebo nové založila. Johanna byla zrozena pro širý volný vzduch a ne pro klášter. Neučinila slib ustavičného panství, měla zůstatí dívkou, to jsme viděli, „pokud se bude Bohu líbiti“, asi až do té doby, než vykoná své poslání. Že bude někdy světici, toho si naprosto neuvědomovala. Její jedinou snahou bylo

osvoboditi Francii a dáti ji krále. Až to by vykonala, teprve pak, spojenými silami Anglie a Francie, mínila podniknouti nějaký veliký čin křesťanského rytířství.

Tiseň Francie byla vzpruhou, která ji inspirovala a řídila. Četné kraje byly vyliďněny, na mnohých místech vzdělaná půda zarůstala lesem, na jiných zase nebylo možno půdu obdělávati, jedu v okolí hradů a měst opevněných. Jakmile zavzněl poplašný roh nebo údery na zvon se strážných věží, dobytek sám běžel v bezpečný útulek. Bylo okolí Domrémyjské také tak popleněno a vyloupeno jako ostatní kraje Francie? To třeba teprve prozkoumati. V bitvě u Verneuil 17. srpna 1424 Francie byla na hlavu poražena. Tážeme-li se, která zkouška nebo která národní pohroma by byla nejvíce Pucellu podnítila, tu by to mohlo býti Verneuil, jež v roku a v létě, kdy měla svá první Vidění, obrací na sebe přirozeně pozornost. Ale ani ve výpovědích Johanniných, ani ve výpovědích jejích vrstevníků z Domrémy nenalézáme důkazu, že by se byla na mysli vážněji obírala stavem své země než ostatní děti. Až jí přišlo světlo a až k ní promluvil Hlas o „veliké bídě, jež byla v království Francouzském“, teprve u ní nastal obrát. Jest možno, že plakávala v skrytě,

ale nepraví toho, a nikdo z těch, kdož se zmiňují o jejich pobožnostech, nedodává, že věšela hlavu vlasteneckou bolesti.

Historikové, a zvláště želaný a sympatický učenec Siméon Luce, našli v starých dokumentech mnoho zvláštností, týkajících se útrap, jež navštívily Domrémy mezi 1419 a 1428. Má se rádo za to, že pohled na tyto strasti podnítil Johannu k zoufalému rozhodnutí postaviti se v čelo vojsk; ale ona nebyla jako známá mladá slečna ze Saragossy; ani nesoupeřila s onou statečnou a dobrou dívkou Mary Ambree¹, *když se vlna války přihnala na její vesnici*; neoděla se osnířem, nevsadila si na hlavu ocelovou helmici, ani se neopásala mečem jako legendární krásná Li-liard, která „ještě bojovala, i když byla ztratila obě nohy“, když odvážný Buccleugh zápasil s mocným lordem Eversem v bitvě u Ancrum Mooru. „Velikou bědu“ Johanna nenalezala ve svém domově, ve svém okolí, nýbrž „ve Francii“; a právě proto se tam vypravila. Nebyla nějakou mužátkou (virago), proto také první její snahou bylo přesvědčiti Angličany, aby se pokojně navrátili do svého domova, a aby byli Francii spojenci a ne metlou. Byla zvláště nábožná, chtěla, aby dauphin byl pomazán, a aby vládl jako

„vasal Boha“, jsa jeho zástupcem nad královstvím pokojným a náboženským. Svatá Koleta reformovala kláštery; Johanna chtěla přivést království k svobodě, k povinnosti a k náboženství. Měla onu víru, jež hory přenáší, a právě svou věrou vykonala vojenské zázraky na obrácení Angličanů. Pouhý pohled na strasti její vesnice nebyl by v ní vzbudil těchto myšlének, také jich nevzbudil v jiném dítěti z Domrémy nebo z Greux. Dětství jest bez starosti a pohyblivé, i když sebe více miluje domov čili vlast.

V těchto válečných dobách lid se stával stoickým a chápal se zábavy, kde se mu naskytala. Nikdy hry a atletické zápasy nebyly ve větší oblibě, napsal Siméon Luce, než za války Stoleté. *Hockey* a *football* byly oblíbenými kratochvilemi venkovanů. Domrémy byla vesnice zdravá, příjemným místem, pozoruhodná zvláště dlouhověkostí svých obyvatel, jak to vidíme na věku vrstevníků Johaniňých, svědků v rehabilitačním procesu, a jimž bylo 70, 35, 80, 70, 56, 54, 60 56, 70, 60, 90, 60, 40, 45, 45, 60, 44, 50, 46, 66, 50, 57, 44, 50, 60, 54, 64, 60, 60, 64, 38, 47 let.

Roku 1456 matce Pucelly, když připustíme, že se vdávala v sedmnácti letech, bylo 64 let. Tito chudi

rolníci žili zdravě v Domrémy, zabývající se větší-
nou vzděláváním půdy a chovem prasat, jež pro-
dávali na vzdálených trzích, neukracovali si dnů
marnými nářky na mnohá nebezpečí a bědy.

A přece za svého života unikli četným nebezpe-
čím, ačkoliv byli obklopeni bojovnými a loupežnými
pány, takovým vévodou Lotrinským a Barským,
hrabětem Vaudemontským, damoiseauem z Com-
mercy, kteří bojevali hned pro Burgundsko, hned
pro Francii, hned pro sebe. R. 1419 damoiseau de
Commercy válčil sám se svými sousedy, a Johanna,
daleka toho, aby měla srdce zlomeno, „pomáhala,
z obav před ozbrojenci, sháněti rozptýlený dobytek
do tvrze ostrovní, zvané Ostrovem.“ Ale když vše
uvážíme, dalo se to jistě krátce po 1419, když byla
ještě mladá na pasačku, a kdy tvrz nebyla ještě pro-
nájata jejímu otci a ostatním členům družiny.

R. 1419 damoiseau porazil u Maxey na pravém
břehu Mosy, naproti Domrémy, své soukromé ne-
přátele. Několik jich zajal na výkupné, mezi nimi
též muže kmotry Pucelly. Byl podkoním, měl svou
usedlost, a takovou událost bylo tehdy již možno
nazvatí válečným štěstím.

Neběželo tu o nějaký nájezd na chudé rolníky.

Mužové oni náleželi k šlechtě, neboť přísahali „na čest svého šlechtictví“, že dostojí smlouvě, kterou bylo sjednáno výkupné.

V letech 1419 — 1420 tlupy Angličanů a Burgundů potulovaly se tu a tam plence a loupice, a Jakub d'Arc s pěti nebo šesti svými sousedy najmul si tvrz Ostrov jako místo bezpečné pro dobytek. Pokaždé, když se rozlétla zvěst o bližícím se nepříteli, zahнала se tam prasata, ovce a krávy, ale nevíme, zda tvrz se svými hradbami a příkopem byla též někdy obležena.

R. 1423 vévoda Lotrinský vedl zápass pověstným La Hirem, později válečným druhem Johaniným. V boji tom jistý Turlaut, jenž se oženil se sestřenicí Pucelly, byl zabit koulí nebo kamenem z děla při obléhání Sermaizy, v kraji od Domrémy velmi vzdáleném. Smrt příbuzného, jenž není příliš blízkým příbuzným, nevťiskne příliš hlubokého dojmu v mysl jedenáctiletého dítěte.

Dne 7. října 1423 zmocněnci obou vesnic Domrémy a Greux uvolili se výslovným způsobem platit roční poplatek ve stříbře damoiseau-ovi z Commercy za ochranu: a to dva groše z každého krbu nebo domácnosti; od vdov vybíral si toliko jeden

groš. Groš ten byl částí libry. Pětadvacet grošů počítalo se do jednoho zlatého tolaru.

V této dlouhé legální smlouvě mezi sedláky a damoisem Jakub d' Arc vyskytuje se jako starší své vsi. *Strážné* čili daň za ochranu podobala se poplatku, jež na svých sousedech v rovinách vydírali horalští vůdcové Skotští za ochranu dobytka a za pomoc, kterou jim poskytovali, aby mohli vyrvali, co lupiči již ukradli. Ale ve Skotsku taková smlouva byla ilegální, kdežto ve Francii děla se s veškerou slavnostností a se vším technickým žargonem zákona. Jest zřejmo, že roční poplatek dvou grošů z jednoho krbu byl velmi nízký, jestli opravdu požívali ochrany damoisovy. Obyvatelstvo Domrémyjské bylo celkem počítáno na třicet krbů či domácností, a Greux skoro též na tolik. A tak z šedesáti krbů (nepočítáme-li v to vdovy) damoiseau vybíral ročně sto dvacet grošů.

Přes to jedna veliká moderní autorita odhaduje tuto Svato-Martinskou daň aspoň na 220 zlatých tolarů. I když připustíme, že bylo v Domrémy a Greux osmdesát domácností místo šedesáti, jest nemožno vysvětliti, kterak roční daň 160ti grošů vyšla až na 220 zlatých tolarů, když groš byl toliko zlomkem

libry a když bylo třeba půltřetí nebo půlčtvrté libry na jeden zlatý tolar. V poznámce, vztahující se k tomuto místu, pokusili jsme se vysvětliti tuto nesrovnalost a ukázali, že číslice tohoto poplatku byla velmi přemrštěna.

Zdá se vůbec, že ukrutnosti života v Domrémy v dětství Pucelly bývají často ve vypravování upřílišňovány, nabývajíce rády rázu mythologického.

R. 1415. Jindřich d'Orly učinil loupežný nájezd do kraje, odehnal stáda Domrémyjská a s kořistí spěchal na svůj hrad Doulevant a Dommartin-le-Franc. Proti tomu se ozvala paní hradu Ogiviller, vzkázala hraběti z Vaudemontu v Joinvillu, a ten poslal Bartoloměje z Clefmontu se sedmi nebo osmi jezdci postopě, zcela jako Buccleugh a Watty Grieve vyslali lidi, abystihali dobytek Jamie Telfera, v známé skotské balladě. Krávy byly vyrvány z rukou lupičů po šarvalce totožné s tou, v níž vůdce Bewcastelský byl zajat Armstrongskými, a stáda se zase vrátila na pokojná pastviska Domrémyjská a Greuxská.

Právě Simeon Luce, po Quicherautovi nejučenější a nejobsažnější spisovatel z těch, kteří studovali historii Pucelly, objevil zkazku o uloupení dobytka a šťastném pronásledování lupičů, jež se událo v létě

1425. Okouzlen jsa svým nálezem, domnívá se, že odněti krav lupičům, nezdar Angličanů před Horou Svatého Michaele na konci června 1425 a jejich vpád do Barrois, že tyto události „vysvětlují aspoň poněkud první zjevení archandělovo malé Johance“, která ho nepoznala. Pravdu-li dí Boulainvilliers, když vypravuje, že Johanna uslyšela ponejprv Hlas a viděla světlo v jakémisi „vytržení, jímž se octla jako mimo sebe“ po jakémisi únavném běhu, tu tento běh, tak tvrdí Luce, jistě byl částí zábav konaných z radosti nad tím, že byla zpět přihnána ukradená stáda. Když vítězství bylo oslaveno a Johanna dobyla závodní ceny dostavši kytici, tu ve chvíli zbožného dojetí „činila si skoro výčitky za to, že zapomněla, jak všechna neštěstí, jímž její rodná ves pozoruhodnou přízní Prozřetelnosti (a osmi jezdců) unikla, dále řádila nad ostatním královstvím... A tak, aspoň podle naší domněnky, jen sřetězením okolností se stalo, že uvěřila, že jest povolána nebem, aby byla nástrojem spásy své zemi.“

Taková pozorování ukazují, jak dovede i sebe větší důvtipnost přestřeliti. I příliš vtipu škodí.

První hlasy možno s největší pravděpodobností určití na léto r. 1424..snad po pohromě Verneuilské

17. srpna. Ve skutečnosti nevíme nic o podmínkách Hlasů, světél a andělů.

Kdyby ve věku dvanácti nebo třinácti let Johanna trvala v ustavičných a vroucích modlitbách, kdyby se byla oddávala dlouhému postění v době před Velikonocemi, kdyby Hlasy a vidění ponejprv se projevíly v postě a ne uprostřed léta, bylo by možno svěsti to na hallucinace z přílišných náboženských cvičení, a na tělo, unavené zdrženlivostí a újmami. Ale nemáme žádného důkazu o tom, že by podnikla nějaké asketismy a že by se oddávala tak záhy velikým pobožnostem. Teprve *poťom*, když se ukázala Vidění, zvažněla, zamýšlela se, oddávala se modlitbě; sama to pravila.

Nechť nás nikdo neviní, jako bychom brali stav Domrémy, Greux a Maxey příliš na lehkou váhu. To není naším úmyslem. Rádi bychom obnovili obraz soudobého života, rádi bychom ukázali, kterak se choval rolnický lid ve středověku v dobách velké úzkosti a možného nebezpečí. Hleděli na svůj stav jiným způsobem než my a čelili nehodám se srdcem pevnějším než naše srdce, o čemž nás přesvědčí zpětný pohled na tento obraz loupeží, plenění a požárů, o nichž vypravují dokumenty stále objevované.

Pozorujíce okolí Johanino v jejích mladých letech, nemůžeme nabýti přesvědčení, že by nám nějak vysvětlovalo její skvělou dráhu.

Nejučenější a nejhorlivější z těch, kdož prozkoumávali prostředí Johanny dítěte, Simeon Luce, napsal: „Dokazujeme-li, že Johanna čerpala z prostředí, v němž žila, některé prvky své inspirace, tím nezmenšujeme, dobře-li věci porozumíme, ani její zásluhu, ani její velikost.“ Její velikost byla v jejím duchu a v „čemsí širším a hlubším“.

Jest možno, že s léty vnikl do náboženství Pucelly vážnější a slavnostnější prvek. Osa jejích pobožností nesměřovala již k jejím svatým, ale k jejímu Pánu (*Messire*), Našemu Pánu, a ke jménu Ježíš. Její listy za jejího poslání začínaly obyčejně těmito slovy: *JESUS MARIA*. Prsten z mosazu neb z elektronu (zlaťo se silnou příměsí jiného kovu), který jí darovali její otec a matka, nesl jména *JESUS MARIA*. Ačkoliv se již vše řeklo o tomto prstenu, na nějž se ráda dívala, to, že jej měla, nezdá se býti následkem nějaké zvláštní pobožnosti k jménu božímu. Takové prsteny zvláštního tvaru, bez pečelidla, ale s ústředním výčnělkem, koso sřiznutým a s vyrytými svatými jmény (nebo s obrazy svatých, Panny a kněze drží-

cího kalich)* byly obyčejné na počátku XV. století, a byly považovány za nejjistější ochranu proti padoucnici. Prsten Johanin, tolik podezříváný soudci, byl takovou maličkostí. Co se týká její pobožnosti k Našemu Pánu, ta byla později projevna na její korouhvi, a posledním slovem jejich umírajících rtů bylo *JEŽÍŠ*. Nadokazovali se s mnohou učeností, že zvláštní pobožnost k Našemu Pánu byla vštěpována žebravými a kazatelskými bratry řádu svatého Františka (kteří zpravidla se klonili k straně francouzské), a r. 1427—1429 svatým Bernardinem Sienským, jakož i jistým bratrem Richardem, šiléným nadšencem, jenž byl ustanoven, což jest podle všeho nesprávně, hlásati „Krista a vlast“, a který předvídal příští Antikristovo v Champagni na konci 1428. Pucella ho spatřila až v době, kdy vybojovala již svá veliká vítězství, a sama nedala si nic namluviti tímto nadšencem.

Snad by bylo užitečnějším připomenouti, že svatá Koleta používala jména *Ježíšova* jako hesla svých reform a jako záhlaví svých listů, a že její vliv byl mocný u osob nábožných. Pobožnost k Ježíši byla snad vštěpena Johanně kázáními františkánských

* Asi vyobrazení svatého Jana Evangelisty.

kazatelů, ačkoliv jistého z jejich nejstarších styků s nimi máme jenom to, že se v Neufchâteau zpo-
vídala dvakrát nebo třikrát žebravým bratřím. Oby-
čejně se všim se obracela k svému faráři. Když ne-
mohl ji sám přijati, dostala od něho dovolení, aby
šla si vyhledat jiného kněze. Ať tomu jakkoliv, ať
se to dělo po příkladu svaté Kolety v době, kdy
byla na nejvyšším stupni své pověsti, nebo ať byla
povzbuzena kázáním potulných bratří menších a
františkánů, nebo ať vycházela konečně z jejich
vlastních úvah, pobožnost k Našemu Pánu, *Messie-*
re, byla neochvějným základem víry Pucelly dříve,
než podnikla své velké dobrodružství, a právě v této
víře rozhodla se žítí a umřítí. Neměla nikdy vidění
svého Pána, a co se o tom šušovalo v její době, nemá
žádného základu. Svatí byli jejími „bratry z Ráje“;
jejím Pánem byl Kristus, jehož nehledala jako sva-
tá Koleta krutým umrtvováním těla, dobrovolný-
mi trýzněmi a extasemi, jež by byly pro jiné bez
užitku, nýbrž kterého následovala po cestě válečné,
„železná duše v panenské čistotě těla, jež pokrý-
valo její odění.“

POSLÁNÍ. — JOHANNA V NEUFCHATEAU

Nemůžeme určitě přesně chvíli, kdy Johanna povolila svým Hlasům a rozhodla se jíti do Francie. Raději by se dala rozčtvrtiti divokými koni, tak pravila, než aby se pustila v dobrodružství tak cizí jejímu stavu, kdyby nebyla bývala jista, že příkaz přicházel od Boha. Kterak však překonati všechny nesnáze, jež se jí postaví v cestu? Kterak si zjednati přístup k dauphinovi v kterémsi jeho zámku na březích Loiry? Vzdálenost byla veliká, asi sedm set kilometrů, a na cestě dobrá část kraje byla zabrána Anglo-Burgundany; konečně všechny cesty byly zastoupeny rotami lupičů.

Nejpřiměřenějším se jí zdálo, když se obrátí na náčelníka nejbližšího opevněného města, na Roberta de Baudricourta, velitele strany dauphinovy ve Vaucouleurách; snad ten jí pomůže z jejích nesnází a dá jí ozbrojený průvod. Jistě slyšela mluvit o Robertovi po celý svůj život, a zvláště z jara r.

1427, když její otec osobně jednal s tímto pánem jakožto zástupce zájmů vesničanů Domrémyjských. Jistý Guiot Poignant byl rukojmím k zaplacení 220 zlatých tolarů, jichž požadoval Robert de Saarbruck, damoiseau Commercyjský. Damoiseau zabavil pro nezaplacení těchto peněz statky a dobytek Poignantovy, a tento dožadoval se odškodnění na samých pánech vesnic těch a jejich obyvatel. Věc ta byla odkázána smírnému soudu pod dohledem Roberta de Baudricourta.

Johanna jistě věděla z hovorů svého otce, s jakou to osobností bylo by se jí setkat v síru z Baudricourtu. Byl to muž meče, prudký, praktický, jenž se postupně dvakrát oženil s bohatými vdovami, a jenž od té, co mohl unést zbraně, bojoval v zuřivých válkách na pomezí Lotrinska. Míval humor, ale byl stejně neschopen nějakého bláznovství nebo ušlechtilého nadšení mimo boj. Jeho zpověď, arci očísloval-li si kdy své svědomí v tomto tribunálu, byla by bývala asi toho druhu, jež se připisuje Štěpánu de Vignolles, řečenému La Hire: „Přičiňuju se jako jini bojovníci. O Bože! učin pro mne v tento den bitvy, jak já bych učinil pro tebe, kdybys byl La Hirem a kdybych já byl Bohem.“ Čím více Jo-

hanna znala Baudricourta, tím jasněji chápala, že takový muž nepřijme šestnáctileté děvče řkoucí: „Svět jest převrácen, já jej uvedu zase do předešlého stavu.“ Jakoby náhodou posloužila si slovy Hamletovými: „*Dixit quod erat nata ad hoc faciendum.*“

Bylo to ve chvíli, kdy se najímala vojska v Anglii k novému útoku na území dauphinova na jih od Loiry, v květnu 1428, kdy Johanna přistoupila po-nejprv k strašnému tomu pánovi. Jistě věděl, že se Anglie rozhodla k novému úsilí, i poznával, že ten koutek země a opevněné město, v němž tak dlouho hájil korouhev Lilií, bude předmětem zvláštního útoku.

A aby se odpomohlo všem těmto nehodám, přichází šestnáctiletá venkovská dívka, provázená jakýmsi sedlákem ze vsi, a povídá Baudricourtovi, že má božské posláni zachrániti Francii. Můžeme si představití, jak oznívaly dubové trámy jeho síně veselým jeho smíchem.

Nebylo Johanně snadno až k němu se dostatí. Její matka jistě se jí častěji zmínila o snu otcově, který ho tolik polekal: že dcera jeho opouštěla dům v družině vojáků. Johanna musela svůj úmysl skrývatí. Měla jednoho příbuzného, jenž se jmenoval

Durand Laxart nebo Lassois, žijícího v Petit-Burey, vesnici na mili od Vaucouleurs. Lassois vzal si za ženu dceru jedné sestry matky Johaniny. Sňatkem stal se tedy bratrancem Johanny, poněvadž však byl mnohem starší než ona, nazývala ho „svým strýcem“. Jeho žena, sestřenice, měla tehdy (nebo snad spíše v lednu 1429) právě slehnouti, a Johanna napověděla Lassoisovi, by o ni požádal k ošetrění jeho ženy na dobu, pokud bude „v koutě“. Pucella, jak svědčí Baupère, jeden její soudce, jenž měl nejmodernějšího ducha, vyznamenávala se „velkou ženskou chytrostí“. Lassois schválil tuto myšlenku a přivedl ji z Domrémy do svého obydlí v Petit-Burey. Ve svém svědectví Lassois nerozeznává příliš dobře mezi oběma návštěvami u Baudricourta, první v květnu 1428, druhou v lednu-únoru 1429. Při první nebo při druhé pravila Lassoisovi, jakoby se tázala: „Neznáte průpovědi: *Francie zpusťšená ženou* (což se vztahuje na matku Karla VII.) *bude znovu zřízena nějakou pucellou?*“ V téže době mluvila o svém přání jíti do Francie a dovésti dauphina do Remeše, aby tam byl korunován. Protože neřekla ani slova o osvobození Orleansu, tu jistě rozprávka ta byla v květnu 1428, před dobou,

kdy Orleans byl ohrožen, neboť když Orleans byl obležen, oznámila jeho osvobození jako část svého úkolu.

Na úsvitě toho století Marie Avignonská prorochovala, že žena přivede Francii ke zkáze, a že Děva ji zase vzkřísí k životu. Tyto velmi známé předpovědi vzrušovaly lid, jak píše Quicherat, a šly od úst k ústům. Snad byla o nich činěna zmínka i na kázáních. Proroctví nebo průpověď měly svůj účinek i na Lassois. Přivedl Johannu do svého domu, kde mladý šlechtic jménem Geoffroy du Fay, který již znal její rodiče, slyšel od ní, že si přeje jít do Francie. Neví se jistě, zda se to stalo 1428 nebo 1429, ale podle poznámky Geoffroy zdá se, že se mu naskytlo setkání se s Pucellou toliko při její první návštěvě ve Vaucouleurách. Bylo-li tomu tak, vědělo se v květnu 1428 všeobecně, že má poslání k dauphinovi.

Lassois a Johanna odebrali se k Baudricourtovi. Možná si představit, co se dalo, podle zajímavého svědectví Bertranda de Poulengy, družného kavalíra, jemuž v té době bylo asi pětadvacet let, který znal Domrémy, častokrát navštívil rodiče Johaniny, a seděl též pod pověstným stromem, když ona byla dítětem. V týdnu Nanebevstoupení Našeho

Pána (v květnu 1428) Poulengy byl s Baudricourtem ve chvíli, když přišla Johanna a pravila se býti poslána svým Pánem. Požádala Baudricourta, aby poslal dauphinovi takovýto vzkaz: „Budte na sebe opatrný, a zvláště nesvádějte bitvu se svými nepřáteli, neboť Pán vám pošle pomoc k polovině postu,“ totiž v březnu 1429. Dodala, že z vůle Boží sama povede dauphina ke korunovaci. Neřekla nic o Orleansu. Nic nenaznačuje, že by Johanna byla si žádala, aby byla dovedena hned k dauphinovi. Snad pohrdavé přijetí Baudricourtovo bylo prostě odmítnutím; asi se jen smál, maje poslati vzkaz od selského děvčete. Rada dauphinovi, aby sám nezačínal boje s Angličany, zdála se mu zbytečnou; dauphín v tu dobu myslel na všechno možné, jen ne na věci vážné. Není známo, proč Johanna d'Arc stanovila, že mu přijde pomoc příštího března.

Pravila kromě toho, že království náleží Bohu a ne dauphinovi, ale že Bůh si přeje, aby je dauphín držel v dočasné správě jako obroč (*in commendam*). Tyto obecné myšlenky o králich jako vasalech Krále Nebeského Pucella mohla dobře slyšeti na kázáních. Jest jisto, že ve Skotsku často si kazatelé volili takové thema ke svým kázáním. Toto mínění

bylo tak rozšířeno, že jest zbytečno vynalézati zvláštního sceneriera ze stavu kněžského, jenž by ji byl podnítil k jejímu poslání. I mince té doby prohlašovala, že „Kristus jest král, Kristus jest císař“ (*Christus regnat, Christus imperat.*) Mince s tímto nápisem jsou vyobrazeny v illustrovaném *Životě* Pucelly od Wallona.

Těž se kladl důraz na to, že Johanna byla v duchovních stycích s některými kněžími, z nichž dva jsou jmenováni. Jednomu z nich bylo osm let, když Johanna opustila Domrémy, a přece se nám tvrdí, že se mu zpovídala! Druhý ji měl jako kajicnici třikrát v jednom postním období, a jednou za jiné příležitosti. Když vyřídila své poslání, Pulicella podle Poulengyho navrátila se do domu svého v průvodu Lassois.

Spisovatelé obou kronik, sepsaných asi čtyřicet let po té události, tvrdí, že Baudricourt pomýšlel na to zadržeti Johannu jako poběhlici, jako lehké děvče, na pobavení svým vojákům. Títo tvrdí, že příštím rokem Johanna získala důvěry Baudricourtovy zvláštním důkazem jasnovidnosti, totiž viděním na dálku, očemž Baudricourt podal zprávu ve svém listu dauphinovi. Ani tato, ani prvnější zpráva neopírají se

o žádnou jinou autoritu, my bychom se však spíše klonili k první a odvrhli druhou.*) Lassois vskutku vypravuje, že Baudricourt mu více než jednou radil, aby Johannu zpoličkoval a zavedl ji k otci; ale nevíme, zda tato rada byla dána za první nebo za druhé návštěvy ve Vaucouleurách. Johannu to nezastrašilo.

O měsíc později, ve svatvečer slavnosti Svatého Janského, pravila k Michalu Lebuinovi, chlapci s ní stejného věku: „Jest mezi Coussey a Vaucouleurami děvče, které ani ne za rok přivede dauphina do Remeše, aby tam byl pomazán na krále.“ Učinila tak vskutku o tři týdny později, než jak byla oznámila. Mluvila ráda o svém poslání. R. 1429, než opustila otcovský dům, jiný chlapec s ní stejného stáří, Jan Waterin, „častokráte od ní slyšel, že obnoví Francii a rod královský“. Jistotně sousedům byly povědomy její úmysly, neboť, jak jsme již viděli, její bratr jí říkal, že všechno toto bájení dostalo se jí do hlavy proto, že sedávala pod stromem Vil; proti takovému nařknutí však ona se opřela. Zaslouhuje též poznámky, že její otec neposlal ji k příbuzným Sermaizským, vzdáleným několik mil, boje se

*) Nám se zdejší obě možnými.

asi, aby se jí nenaskytla příležitostná družina a neodvedla ji k dauphinovi.

Dne 17. nebo 18. července 1428 velitel Champagne, Antoine de Vergy, vypravil se se silami méně důležitými než ty, jež doufal sehnati v novém kraji, aby podrobil Angličanům okres Vaucouleurský. Obyvatelé Domrémyjští uchýlili se s dobytky do Neufchâteau do Lotrinska, vzdáleného dvě míle. Rodina Johanina ubytovala se u jedné ženy, zvané La Rousse (Rusá), majitelky hostince. Pobyli tam čtrnáct dní, jak pravila sama Johanna; svědci později řekli čtyři nebo pět dní. Žalobci tvrdili, že Johanna přišla tam sama, bez dovolení svých rodičů, že žila způsobem nepořádným, že se přátelila s ženami špatných mravů, že byla používána jako chůva, a že se učila jezdit na koni. Všechno to nebyla pravda, a bylo to plně popřeno svědky Domrémyjskými, kteří byli v Neufchâteau v červenci 1428.

Na soudě r. 1431 tázali se Johanny, proč pohnala jednoho mladého muže před soudce Toulského pro přerušení slibu, že se vezmou. Odpověděla: „Nepohnala jsem k soudu já jeho, ale on mne; přísahala jsem soudci, že budu mluvit pravdu; a pak, nikdy jsem mu nic neslibila.“ Žalobci obviňovali Johannu,

že pohnala onoho mladíka před soud, že zrušil svůj slib, a že odepřel se s ní oženiti proto, že v Neufchâteau navštěvovala ženy špatného života. Johanna slíbila vdáti se za muže, když před tím učinila slib, že zůstane pannou, bude-li to vůle Boží, a to ve chvíli, když si snažně přála, aby mohla odjetí a naplniti své poslání! Co to za řeč? Že by byla církevním právem stíhala vzpouzejícího se milence, toť obvinění naprosto nesmyslné. Protože však bylo jí jíti v této věci aspoň jednou do Toulou, deset mil od Neufchâteau (a podle jejích obviňovatelů) vícekrát ve čtrnácti dnech, zošklivila si město Neufchâteau a byla šťastna, jak sama řekla, že se mohla navrátiti do Domrémy. Co vypravují mnozí spisovatelé, jakoby se totiž byla Johanna sama přiznala, že byla svých rodičů neposlušna s tímto sňatkem, je zcela bludné. Nikdy nic takového neřekla.

Johanna občas chodila do kostela do Greux, neboť vesnice Domrémy byla spálena. Jestli ji vypálili vojáci Vergy, proč neučinili stejně s vesnicí Greux? Bylo-li Domrémy spáleno za prvních týdnů po návratu Johanině, jistě viděla otce a bratry velmi zaměstnané tím, o čem tak často v potu tváří pracovali soudobí sedláci Skotští, budováním totiž nových

příbytků. Na štěstí práci té přálo krásné letní počasí, když venku vzduch jest svěží i v tichu noci. Neví se pranic o tom, co se dalo v Domrémy, zatím co se stavěly nové krovy (arci byly-li spáleny), a co nábytky, převezené do Neufchâteau, když se utíkalo, byly zpět na vozích zase dopravovány. Jisto jest toliko to, že ke konci října Pucella zvěděla, že Orleans jest obléhán Angličany, a že se zmocnili menších měst na Loiře, vzhůru proti proudu i dolů po proudu, předměstských pevnůstek Orleansu, a že je opatřili posádkami.

Zabírali svými vojsky Meung a Beaugency, mezi Orleansem a Blois s jedné strany, Jargeau s druhé strany mezi Orleansem a Gienem. Kdyby Orleans padl, Angličané byli by měli takřka prolomený střed obrany dauphinovy, a s této základny mohli pak zmocniťi se podle libovůle za sebou krásných měst Blois, Toursu a Chinonu, jakož i všeho, co král ještě držel.

POČÁTEK OBLEŽENÍ ORLEANSU

Tady Johannu na chvíli opustíme. Od července 1428 do ledna 1429 víme málo o jejím životě. Přicházíme k obležení Orleansu, k bojům Angličanů o Moskvu Francie. A musíme předem říci: Opravdu, Angličané neuměli rozeznat znamení doby. Ve Francii, jak napsal vojenský novelista z r. 1460 (Bueil, v *Le Jouvence!*), nastupovala nová generace a Škotsko dodávalo čerstvé kontingenty spojencům.

S pomocí sira Johna Stewarta de Darnley a Johna Wisharta, connétable odrazil Angličany od Hory Svatého Michaela. Stewart inspiruje se příkladem odpůrců, sesadil všechno mužstvo s koní a bojoval se zdarem. Třeba poznamenat, že v smrtelném zápase mezi connétablem a La Trémoille, Škotové přidali se ke connetablovi.

V září 1427 La Hire a Dunois porazili Angličany a překazili obléhání Montargis, což jest světlým paprskem v chmurném obzoru.

Útok na Orleans, úsilí, aby se prolomila obranná linie Loireská a aby dauphin byl zahánán do Španěl nebo do Škotska, byl záměr bláznivý, pojatý v pošetilé domýšlivosti, na nějž síly a zásoby Angličanů byly úplně nedostatečné. „Bůh ví, z které rady bylo podniknuto obležení Orleansu“, psal anglické vládě r. 1433 vévoda z Bedfordu, vladař za Jindřicha VI. dítě. Nevěděl-li Bedford, na koho svaliti vinu za tento pošelilý podnik, tím méně můžeme my doufat, že odhalíme pravdu!

Při této příležitosti nebude snad od místa popsati podle dokumentů, jež nebyly uveřejněny, ráz anglických příprav, uchystaných na úplné podrobení Francie. Dělostřelectvo a obléhačí stroje se střelným materiálem byly pořízeny zástupci Enfieldu a Cheshuntu a Johnem Parkerem, mistrem artillerie pro hraběte Salisburyho. Parker dostal 666 L, 13 s. 4 d. (16.800 fr.) na artillerii a 66 L, 7 s. 9 d. (1.660 fr.) určených mistrům námořníkům za převoz přes kanál La Manche. Koupil čtrnáct menších měděných hmoždírů, zvaných „čizbáři“, každý půl druhé stopy dlouhý, kus se třemi komorami, jimiž bylo možno metati kameny dvouliberní. Byly ještě tři kusy o jediné komoře a ještě dvacet devět různých děl. Nad

to šestnáct menších ručních děl, s železnými pásy obručovými, s dvanácti sty olověných koulí. Této zbraně, jakési obrovské karabiny s podstavkem, bylo užíváno s výhodou se strany francouzské, jak to brzy uvidíme, mistrem Janem Lotriňanem.

Co se týká obléhacích děl, byly tři veliké kusy železné, schopné vrhat kameny osmnáctipalcové. Bylo nasbíráno 1.214 kamenů 14ti až 24tipalcových a 200 jiných pro „čizbáře“. Zásobili se ještě 320ti pavézami čili širokými šlity, jež měly chrániti bojovníky při ztečení opevněných posic, a 123 beden luků a šípů. Konečně bylo pamatováno i na to, kdyby bylo třeba liti nová děla na druhém břehu, i vzali s sebou 4 páry velikých dmyhadlových měchů. Od vojenské vědy francouzské vypůjčili si myšlenku nabíjeti do podstavků děl hodně olova, dělati „lososy“ (*ad usum Franciae*). Byl též zhotoven nástroj ze dřeva, „vřeteno“, jímž bylo možno snadno děla nabíjeti a vybíjeti.

Tyto přípravy a výlohy na tu dobu nesmírné byly s to, aby hrůzou schvátily i nejstatečnější srdce Francie. Anglie se pustila do díla nedbajíc útrat a využívajíc nejnovějších objevů vojenské vědy.

Takto vyzbrojenou armádu sám Salisbury sehnal

na krátký žold. Mužstvo bylo najato na dobu šesti měsíců: v hlavním štábu bylo šest korouhevních pánů, 34 rytířů baccalariů, 559 družných kavalírů, a 1800 lukostřelců; s 30ti jinými přidělenci byla to síla 2509 mužů. Poněvadž 30. června 1428 dvě stě čtyřicet bojovníků se nedostavilo k umluvenému přístavu Sandwichskému, Salisbury najal ještě 450 náhradných lučištníků. Sto devatenáct mužů, kteří asi neměli bojovné ctižádosti, raději zůstalo doma v Anglii.

V Paříži se připojil Bedford se 400 kopiníky a 1200 lukostřelci, takže nepočítaje v to pážata Salisbury stál v čele skoro 5000 mužů. Z posádkových měst a pevností byly staženy ještě posily; na příklad osm set mužů z Rouenu a rovněž odjinud. Na konci března 1429 odvody z lenních obvodů Normandie dodaly čerstvé síly, jež byly povolány k obléhání Orleansu, aby jich bylo užito zvláště k ochraně transportů. V jakém počtu se zúčastnili Burgundani, není známo, odtáhli však dříve, než Johanna se vydala na cestu, aby osvobodila Orleans.

Všechno toto shromáždění Angličanů daleko nedostačovalo, aby se výprava ta zdařila, jak míní

Bueil mnoho let po událostech. Piše, když jeho vojenská dráha byla již skončena, asi kolem 1460; upozorňuje na to, že vynalézavost v umění válečném nespí, že jest v oboru tom stále něco nového; v to asi třeba počítati lehké kožené čluny, jež bylo možno přenášeti na koních, a po nichž bylo možno přejížděti příkopy měst opevněných, naplněné vodou. Podle něho k obležení veliké pevnosti jako Orleans bylo třeba parku 250ti kusů rozličného kalibru, a jeho názory o tom, co prachu bylo třeba do každého děla, zatřáslo by Angličany z r. 1429.

Nad to po třiceti letech zkušenosti Bueil naučil se nedůvěřovati obléhacím věžím, *bastillám* neb ohradám kúlovým, jak jich užívali Angličané a Burgundané při obléhání Orleansu, Compiègne, Dieppe a Hory Svatého Michaela. Tyto stupňovitě improvisované pevnosti kolem celého ohroženého města jsou vyobrazeny v illuminovaných rukopisech oné doby jako prosté kúlové ohrady, nevystupující od země ani do výše muže. Ve skutečnosti byly mnohem opevněnější: kúlové ohrady korunovaly veliké terrassy, a útočníci museli upotřebiti dlouhých řebříků, neboť dělostřelectvo nemohlo jich tak snadně prolomit.

Před koncem obležení Angličané ukryli své lidi do dvanácti nebo třinácti těchto bastilles, ale, jak poznamenává Bueil, byly tak od sebe vzdáleny, že posádky jejich v případě útoku nemohly si poskytnouti vzájemné pomoci, a pro koně tam zase nebylo místa. „Slyšel jsem již, že bastilly se neosvědčují, a v posledních válkách viděl jsem jejich zkázu v Orleansu, v Compiègne, v Dieppe a na Hoře svatého Michaele“, napsal.

Ve skutečnosti nebylo proč haněti bastilly, ale bylo jich málo, vojsko na obklíčení pevnosti bylo počtem nedostatečné.

Tyto kritiky Bueilovy jsou pozdní; není snadno si představit, jak jinak by byli mohli Angličané využít obmezených sil, jimiž vládli. Neměli dosti vojáků, aby je rozložili do dvojnásobného počtu bastil; ale když přišla Pucella, Francouzové nehnali ještě útokem ani na jedinou z třinácti anglických tvrzí.

Z vojska, které Salisbury měl na počátku a jež počítalo asi 5000 mužů, s nimiž dobyl čtyřiceti měst a hradů v září 1428, třeba odpočísti posádky, jež musel zanechat v těchto různých pevnostech. Od té zjevně se vidí, že Salisbury neměl s dostatek mužů, ani aby sevřel Orleans, město korunované

věži, kolkolem obehnané vodou, s hradbami osvědčené výšky a tloušťky; ani aby mohl ztéci město dobře opatřené děly různého kalibru, jež hájil lid s odvahou a patriotismem hodnými chvály, jemuž pomáhaly roty všech náčelníků francouzských.

Ostatní města, stavové francouzští a dauphin opatrovali jim peníze a zásoby. Městu se nejvíce nedostávalo potravin. Mělo děla, prach, šípy, pavězy čili ochranné štíty, a všeho druhu střeliva. Občané strhli domy a krásné kostely v předměstí na druhém břehu řeky a co nejsrdečněji přivítali smělé vůdce jako Dunois, La Hira, Potona de Xaintrailles. Na neštěstí pro ně tlustostěnné kostely byly toliko strženy, ne však srovnány se zemí, a některé anglické obléhací tvrze byly zbudovány na náspech z těchto zdí napolo trčících a zvonic kostelů, nebo se o ně opíraly.

Obležení počalo 12. října. Anglická děla pálila s pravého břehu Loiry, vrhala těžké kamenné koule do města a zabíjela... jednu ženu! Zničila vodní mlýny, ale obyvatelé sestrojili mlýny, hnané koňskými silami. Průčelí mostu na levém břehu (se strany anglické) bylo chráněno dvěma silnými věžemi, „Vížkami“, svnějším boulevardem, odkudž Angličané byli zprvu

vypuzení se zráťou 240ti mužů, čítaje v to toliko zabité. Angličané podkopali bašty nebo jen nastrojili, aby se tak zdálo; tu Francouzové opustili „Vížky“ 23. října, sbořivše mostní oblouk, a zbudovali barrikádu na oblouku Krásného Kříže (ozdobeného později paními Orleanskými sochami Karla VII. a Pucelly, oba na kolenou, z kamene, po každé straně tohoto krásného kříže).

24. října Salisbury byl smrtelně raněn koulí ve chvíli, když si prohlížel město a zkoumal jeho stav z jednoho okna Věžek. Tím Angličané právě tak zmalomyslněli jako byli povzbuzeni k nové zmužilosti občané příchodem Štěpána de Vignoles (pověstného La Hira), statečného Dunois, zvaného tehdy báťardem Orleanským, a jejich tlup lučištníků, kušečníků a vycvičených pěšáků italských. 8. listopadu anglické vojsko sebralo stany a uchýlilo se do ležení příhodnějších, do sousedních měst Meungu a Jargeau, zatím co William Glasdale, muž ze severu a voják znamenité pověsti, držel pod lordy Moleynsem a Poyningsem a s pěti sty muži Věžky a jejich střelny. Glasdale mohl jen pozorovati město, kdežto Francouzové zničili dvanáct kostelů a klášterů v předměstí, aby nemohly poskytnouti útulku

vlastnímu anglickému vojsku, až se vrátí. Nikdy nepadlo ani slova o pokusu, aby se dobylo zpět průčelí mostu s jeho pevnostmi; Francouzové nebyli ještě vedeni Johannoù d' Arc, a ačkoliv na počet mnohem silnější, neměli dosti srdnatosti k útoku.

1. prosince přitáhl slavný Talbot, aby posílil Angličany ve Věžkách a zásobil je potravinami, dýly a střelivem. Pálil vytrvale těžkými projektily na město a pobořil mnoho budov, ale málokoho zabil. Město odpovídalo hrubou střelbou z nových děl, a když přišly Vánoce, bylo ujednáno příměří; Orleans půjčil nepříteli hudebníky, ale té neb oné strany nebylo nic důležitějšího podniknuto, co by zasluhovalo zmínky. Proslulý dělostřelec zvaný Jan „zahladil“ denně několik Angličanů. 29. prosince Orleanští srovnali se zemí ještě osm nebo devět kostelů. Hrabě Suffolk a Talbot vtrhli na pravý břeh se 2500 muži a zřídili prostranný a opěvněný tábor (bastillu a bašty) v Saint-Laurent-des-Orgerils vně západní brány města, brány Regnartovy. Tento tábor byl zřízen za tím účelem, aby ucpal bránu Regnartovu a cestu vedoucí podél řeky k Blois, takže jakákoliv posila francouzská, přicházející z tohoto důležitého středu, byla tím znemožněna. Angličané byli drženi

v šachu už jen několika hlídkami kavalerie pod vedením Dunois. Z francouzské strany jen se objíždělo, hlídalo, ale žádným úsilím nevynasnažili se zabránit nepřátelům, aby se neopevnili ve své veliké bastille Svato-Vavřinské nebo jinde.

Takto postupovalo obležení, možno-li toto nazvatí obležením. Denně tlupy Francouzů činily výpady, aby znepokojovaly Angličany, zatím co tito „s mocným křikem“ postupovali proti jedné z bran města. Nebylo ve vlastním smyslu slova útoku, ani rozhodné bitvy, ani nočního ztečení, a každá strana se stáhla zpět, když přicházela na dostřel nepřátelské artillerii, totiž asi na pět set metrů od nepřítele. Čety francouzské a potraviny vcházely po vlti do Orleansu, ale Angličané vztyčili též bastillu na ostrově Charlemagneově, jenž se nalézá na řece mezi pevnůstkou Saint-Laurent a tvrzí Saint-Privé, nejnověji zřízenou, aby chránila přístaviště člunů na ostrově. Posádky těchto pevnůstek nemohly však zabránit velkému dovozu střeliva, poslanému z Bourges, jižně od Orleansu, jenž vjel do města 10. ledna 1429.

Toho dne Angličané zakusili značných ztrát vůbec: měli mnoho pobitých a mnoho jich bylo zajato.

ke všemu pak nazítří ranou z děla Orleanského byla zničena střecha pevnosti Věžek v průčelí mostu. 12. ledna bylo vehnáno do města stádo 600 prasat, a den na to sir John Fastolf zesílil obléhající vojsko odvanáct set mužů, kromě toho přivezl děla různého kalibru, prach, potraviny a zásoby šípů. V téže době bylo přiváděno k Orleansu 40 volů a 200 prasat, ale nazítří Angličané zmocnili se prámu Orleanského, jenž obstarával převoz mezi kostelem svatého Lupa a protějším břehem, venku za hradbami východními, a ukořistili pět set hlav dobytka, určených k výživě města. Zabili kromě toho jistý počet nepřátel a vzali pověstné dělo lehké artilerie mistra Jana Lotrinského, jenž jim působil tak velké ztráty. Nesli je u vítězoslávě do Věžek, zatím co Jan se spasil plováním. A teď dále trvaly potyčky a přestřelky s obyvatelstvem statečným a dobře živeným. 31. ledna 1429 podařilo se jim převézt olej na osmi koních, aby si mohli omastiti zimní saláty. Ponecháme jich při jejich radosti a poohlédneme se zase jinam.

Ostatně vidíme, že zápas nebyl o mnoho vážnější než boje s jablky a sýrky v smavé zemi Torelorské, o nichž se vypravuje v starém románu *Aucassin a*

Nicolette. Francouzové, podle soudobého spisovatele *Deniku Obležení*, nezdá se, že by byli ztratili více než padesát mužů a Angličané sto, nepočítáme-li Věžky. Uvěříme-li tajemnému kronikáři skotského, mnichu z Dunfermlinu (jenž prohlašuje, že provázel Pucellu až do konce), anglický tábor byl jako veliký jarmark sbíhající se všelijakým zbožím, a měl podzemní chodby, spojující pevnůstky mezi sebou.

Jest jisto, že Francouzi měli dostatek potravin; ale obležení nepřestávalo, svíralo stále krutěji, a od 25. února až do příchodu Pucelly na konci dubna zbývalo jen něco málo z dovezených potravin. I když jen několik prasat bylo propašováno, zvěst o tom se roznášela jako o veliké události.

DRUHÁ NÁVŠTĚVA JOHANNY
VE VAUCOULEURÁCH

Zatím co obléhající a obhájci Orleansu prostě dleli v nečinnosti, neobyčejné zprávy o událostech, jež se nepřiházely, byly donášeny v uši lidí Domrémyjských. Poutníci a kupci praseť o závod vypravovali nejtruchlivější příhody: kterak byly dobyty Věžky! kterak město bylo obkličeno! jak obyvatelé umírali hladem! Nejukrutnějším pak Johanně zdálo se to, že Angličané, držíce vévodu Orleanského jako zajatce, útočili na jeho město a na jeho území. Něco takového bylo pokládáno za věrolomnost a proradnost beze jména, a oddanost Johanina královskému domu projevila se velmi silně v případě *krásného vévody, zajatce básníka*. Slíbila v květnu 1428, že jejimu dauphinovi dostane se pomoci s Nèbe v březnu 1429. V říjnu 1428 bylo zřejmo, že se dauphin nikdy nenalézal v tak povážlivé situaci. V lednu 1429 datum oznámené Johannou se při-

blížovalo, a kolem 12. (?) téhož měsíce opustila Domrémy, — a už jich neuvidí! — aby se odebrala do domu svých příbuzných Durand Lassojs v Petit-Burey.

Když odcházela do cizí krajiny, neměla odvahy, aby vstoupila do chaty své malé přítelkyně Hauvietty a dala jí sbohem na rozloučenou. „S Bohem, jdu do Vaucouleurs!“ zvolala u domu své přítelkyně Guillemetty (Vilemínky) v Greux. „S Bohem, Mengetto; poroučím tě Bohu!“ pravila jinému děvčeti svého věku.

Sbohem Domrémy! polůčku, řeko, ostrove, kouzelný zámku jejího dětství a stará zahrada s omšenými kmeny. Sbohem studánko a strome Vil! sbohem ptáci statečku jejího otce! sbohem milá máti a lučiny, když běhávala pro květiny na věnce a pletence! vydává se teď na pout pro jinou korunku, tentokráte nesmrtelnou, pro korunu panny mučednice.

Jak vlastně Jakub d'Arcsvolil, aby jeho dcera přistoupila k vojákům? To zůstává tajemstvím. Možná, že byl přesvědčen farářem, Frontem, nebo jinými, kdož mysleli, že Johanna snad učiní dobře, když půjde cestou tajemně jí ukázanou, neboť celá věc

stala se látkou rozhovoru kmofer Domrémyjských a tím venkovskou veřejnou záležitostí. Nejvíce se pravdě podobá, že Jakub d' Arc spolehl se v tom naprosto v zdravý smysl Roberta de Baudricourta. „Náš velitel, tak si jistě myslel, nesedne hned tak na lep kdekterému děvčeti a jistě ji pošle domů.“

Bezpochyby že Baudricourt se dlouho vzpouzel. Jisto jest, že Johanna opustila dům Lassois v Petit-Burey a odešla do Vaucouleurs, kdež bydlela tři týdny s Jindřichem Royerem¹ a jeho ženou. Oba dva vydali svědectví o její dobrotě, o její horlivosti v navštěvování kostela, o její čilosti při pracích a zvláště o tom, jak hbitě uměla vládnouti jehlou. Říkala jim, že půjde do Francie splnit své poslání, i kdyby tam měla po kolenou dolézt. Kterak přemohla pochyby Baudricourtovy, takže na konec byla jí přidělena družina? V odpovědi na tuto otázku tají se potutelně to, co sir Walter Scott nazývá „směšným pokusem, aby se vidělo v mlýnském kameni něco jiného, než co mlýnský kámen dovoluje viděti“, postup, který sir Walter Scott jako historik velmi neschvaluje.

Zdá se, že v Petit-Burey, kam přišla v první polovině ledna 1429, Johanna pobyla tři neděle (Las-

sois r. 1456 praví šest neděl), a že odešla do domu Royerových ve Vaucouleurách v prvním týdnu únoro-
rovém. Podle všeho přecházela z jednoho do dru-
hého, jak bývá obyčejem mezi domy přátelskými.
Správná-li jest výpověď Lassoisova, určující její po-
byt na šest neděl, pak by byla k nim přišla v prosinci
1428. U Royerových ve Vaucouleurách získala si
na ráz srdce své hostitelky svými ušlechtilými způ-
soby, svou zručností v šití a svou vroucí vírou. Ka-
teřinu Royerovu silně dojal známý výrok Pucelly,
východisko celé theorie o původu jejího poslání:
„Což jste neslyšeli, že Francie, zpusťšená ženou,
bude znovu zřízena dívkou, jež přijde od hranic
Lotrinských? — Tehdy, dodává Kateřina, vzpomně-
la jsem si, že jsem slyšela toto proroctví, a velmi
jsem se tomu podivila.“

Tato předpověď byla národní legendou Kateřině
samé velmi povědomá, a jest zpozdilé mluvití o ní,
jako by byla vynálezem kněží, aby mohli snáze kla-
mati lid.

Johanna se tehdy zpovídala obyčejně Janu Four-
nierovi, faráři kostela u Svaté Marie, na výšině nad
městem; a r. 1456 očitý svědek si vzpomíná, jak byla
vytrvalá ve svých modlitbách. Často poklekala sklá-

nějí hlavu, často stávala před sochou nejsvětější Panny v kryptě kostela. Její modlitby zdály se však bez účinku, nemohla pohnouti žoviálním nevěřícím, jakým byl Baudricourt.

První paprsek naděje, zdá se, jí zasvitl, když se seznámila s mladým bojovníkem sedmadvacetiletým, který znal poněkud jejího otce a její matku. Jmenoval se Jan z Met, čili podle svého kraje Jan z Novelonpontu. Byl z těch, kteří by byli mohli říci:

„La guerre est ma patrie,
Mon harnois ma maison,
Et en toute saison
Combattre c'est ma vie.“*)

Ale jeho srdce bylo věrno Francii a jejímu legitimnímu králi. Za pobytu Pucelly u Royerových ve Vaucouleurách, asi v druhém týdnu února 1429, Jan ji potkal „v jejím chudém červeném šatě ženy“ (z lidu) a pravil jí: „Má milá, co tady děláte? Což už není pomoci, což třeba nezbytně, aby král byl vyhnán z království a my abychom se poangličtili?“ Ona odpověděla: „Přišla jsem sem, ke komoře králově, bych požádala Roberta z Baudricourtu, aby

*) Válka jest mou vlastí, moje brnění mým domem, a v každém počasí bojovali toť můj život.

mne dovedl k dauphinovi; ale Baudricourt se nestará ani o mne, ani o to, co říkám. A přece jest to nezbytno, mám tam býti, než uplyne polovina postu, a budu tam, kdybych si měla nohy až ke kolennům uběhati! Nikdo na světě, ani kníže, ani vévoda, ani dcera krále Skotského, nikdo nemůže znovu dobýti království Francie. Není pro našeho krále jiné pomoci než ve mně. Ah! raději bych předla domá u maminky! Bojovati není mým zaměstnáním. Ale jest třeba, abych šla, a abych to dělala, neboť můj Pán to poručil."

— A kdo jest tvůj Pán?

— Bůh to jest, odpověděla.

I řekl pak s pohnutím, při jehož četbě ještě dnes se chvějeme,

"Tedy já Jan přísahám vám, Pucello, má ruka na to do vašich rukou, že s pomocí Boží dovedu vás ke králi; a ptám se vás, kdy vyjedete?"

— Spíše dnes než zítra, spíše zítra než pozítří," odpověděla.

Tady jsme povinni vysvětliti smysl slov Pucelly, když pravila onu pravdu proti obecnému očekávání, „že neprijde žádná pomoc od dcery krále Skotského."

V dubnu r. 1428 dauphin poslal básníka Alaina Chartiera obnoviti bývalé spojenectví se Skotskem. Tato alliance, praví Alain, není napsána na pergamentu, ani na kůži ovčí, ale na živém těle lidí, a písmena nejsou psána inkoustem, ale krví. Země francouzská a země skotská jedna po druhé zachránily si navzájem svou neodvislost od anglické výbojnosti. Dne 17. července 1428 Jakub I. poslal poselství dauphinovi, a téhož dne byla podepsána v Perthu smlouva, na žádost Johna Stewarta de Darnley (hraběte z Evreux) a Regnaulta ze Chartres, arcibiskupa Remešského. Dva dni na to Jakub I. upravil podmínky sňatku své dcery Markéty, ještě dítěte, se synem dauphinovým Ludvíkem, který byl též v dětských letech. Jakub měl r. 1429 poslati svou dceru do Francie s vojskem 6000 Skotů. Věnem bylo hrabství Saintonge, kteroužto podmínku dauphin přijal v listopadu 1428. Dne 3. ledna 1429 oznámil dauphin městské radě Tournaiské, že nevěsta skotská přijde s vojskem 4000 (6000?) mužů před Božím hodem svatodušním, totiž začátkem května 1429; kdyby tento projev nestačil, král Jakub přišel by sám. V dubnu 1429 Anglie připravovala loďstvo, aby mohla útočiti na skotské transporty.

Známost těchto věcí zalétla až k lidem Vaucouleurským a k Pucelle. Ale tato předpovídala marnost naději Francie, i prohlásila, že pomoc Boží nepřijde dauphinovi ani v dubnu, ani v květnu, ale v půli postu, a že nepomůže nějaká skotská princezna se 6000 vojáky a lukostřelci, ale jenom ona sama, selské děvče z Domrémy. Abychom si vysvětlili její opovržení k dobrým zprávám úředním, vztahujícím se ke skotskému vojsku 6000 mužů, třeba si připomenouli neochvějnou vroucnost její víry v její Hlasy, prohlašující správně, že veškerá naděje jest toliko v ní. Jen kdyby se mohla dostat až k dauphinovi, věřila pevně, že její Hlasy zjeví ji nějaké tajemství, známé toliko Bohu a Karlovi, tajemství, které jí zajistí neomylně uznání jejího poslání. Její Hlasy jí to oznámily před jejím odchodem z Domrémy a řekly jí: „Jdi směle; až budeš před králem, dostane dobré znamení, aby byl přesvědčen, že ti má věřiti a tebe přijati.“ Znamení toho se jí dostalo.

Kdyby Johanna byla bývala obyčejnou hádačkou, byla by pochopila, že její předpověď z května 1428: „Bůh pomůže dauphinovi k polovině postu 1429“, úplně se uskutečnila slibem veliké pohotovosti skotské před Hodem Svatodušním. Ale vědo-

most, kterou jí daly její Hlasy, byla bez odporu a nepodobně vyšší, než kterou dalo do hlasu dauphinovo ministerstvo zahraničních záležitostí. Nešťastná malá skotská nevěsta přišla do Francie až po sedmi letech; a oněch 6000 mužů nikdy. Sama jen Johanna se vypravila.

Myslím, že rozprávka Johannina s Janem de Novelonpontem udála se přibližně někdy od 5.—7. února 1429. Podle toho, co mu řekla, nepřiměla Baudricourta ještě k ničemu. Nedal jí ani koně, ani družinu; nezbývalo jí než jíti až k dauphinovi, byť by si podle toho, jak se vyjádřila, měla ujíti noh až po kolena. Tak svědčí Lassois: „Když Pucella viděla, že Robert de Baudricourt nechce ji dopravit na místo, kde se právě dauphin zdržoval (Chinon na Loire), vzala si ode mně šaty a pravila mi, že musí odejít, i provodil jsem ji do Saint-Nicolas po cestě...”

Johanna putovala k Francii až k této svatyni Saint-Nicolas-de-Septfonds (Svatého Mikuláše Sedmi Základů), v šatu mužském, nikoliv na pout, ale aby urazila svůj první denní díl chůze na cestě do Chinonu. Přece však si rozmyslila nebo dostala pokyny od svých Hlasů, že tento způsob cestování není vhodný, i navrátila se do Vaucouleurs.

Jan de Novelonpont pravil, že on napověděl Pucelle myšlenku, aby cestovala v šatě mužském, nebo spíše, že ji požádal, aby tak učinila, a že ona k tomu svolila. Aspoň učinila pokus, když se vzdala pro ponejprv svého záměru, jíti pěšky do Chinonu.

Vévoda Lotrinský, uslyšev o Johanně, poslal jí list s ochranným průvodem, aby přišla do Nancy, vzdálených od Vaucouleurs dvacet nebo třiačtyřicet mil. Byl jí koupen kůň, a Jan de Novelonpont se vydal na cestu s Durandem Lassois, aby ji vyprovodil až do Toul, zatím co tento poslední konal s ní celou cestu. Ať byl směr kterýkoliv, cesta vyžadovala podle všeho dvou dní. Když šla tam anebo při návratu Johanna navštívila slavnou svatyni Svatého Mikuláše v Saint-Nicolas-du-Port několik mil od Nancy. Vrátila se do Vaucouleurs k 13. únoru, na zítří porážky Francouzů u Rouvray.

Podle jejího vlastního vypravování o tom, co se přihodilo v Nancy, zdá se, že až dosavad všechna její námaha, aby naklonila Baudricourta svému záměru, byla marna. Vévoda Lotrinský byl stařec špatného zdraví, ovládaný jakousi souložnicí. Ačkoliv byl spojencem Anglie, provdal nejnověji svou dceru a dědičku za Renáta, druhého syna Yolandy, krá-

lovny Sicilie a vévodkyně z Anjou, tchyně Karla VII. Renát, jenž se klonil k Francii, byl později proslulým a populárním „králem Renátem“, jehož veselý dvůr hostil umělce a minstrely.

Z celé návštěvy Johanniny v Nancy víme jenom to, že „vévoda se jí dořazoval, jak by si zlepšil zdraví; nevěděla o tom ničeho, ale pravila mu cosi o své cestě a požádala ho, aby poslal svého zetě (Renáta) a ozbrojené muže, by ji provodili do Francie, a k tomu dodala, že se bude modlití za zlepšení jeho zdraví. Dal jí koně vraníka a něco peněz, nebo snad za ty peníze si koupila koně. Po mnoha letech tvrdila jedna žena z Bourges, že slyšela vyprávěti Johannu, že poručila vévodovi, aby propustil svou kuběnu; ale toto svědectví, na něž si vzpomněla po tak dlouhé době, nemá, zdá se, valné ceny.

Ale pravdě se podobá, že můžeme položití, jak hned uvidíme, po návratu Johannině do Vaucouleurs k 13. únoru, zvláštní událost, vysvětlenou ještě zvláštějším historickým příběhem. Hostitelka Johannina, žena Royerova, seděla ve svém domě s Pucellou, když sám Baudricourt a farář Fournier vešli do jizby. Paní Royerová se vzdálila, ale zvěděla od Johanny, co se stalo. Kněz přinesl s sebou svou

štolu, přioděl se jí, a v přítomnosti drsného velitele exorcisoval Pucellu řka: „Přicházíš-li od ducha zlého, vzdal se! Jsi-li dobrá a přicházíš-li od Boha, přiblíž se!“ Tu Johanna se vlekla na kolenou ke knězi. Bylo zřejmo, že nebyla ďáblem posedlá. Johanna pravila Kateřině Royerové: „Toto jest špatné od tohoto kněze, neboť jsem se mu zpovídala.“ Bylo to opravdu špatné, ale kterak žoviálnímu Baudricourtovi, který až do té chvíle odvrhoval všechny žádosti Pucelly, přišlo na mysl vyzkoušet ji tímto způsobem, zda není čarodějnicí? Až dosavad ji nepokládal ani za čarodějnic ani za prorokyni, nýbrž za pošelilé děvče.

Na naši otázku je jen možná tato odpověď: v *Deníku Obležení Orleansu* a v synoptické sbírce odlišného znění, jež však má s ním veliké podobnosti, v *Kronice o Pucelle*, a rovněž v *Mysteriu Obležení Orleansu*, kusu to nejistého data (1470?), čteme, že 12. února roku 1429 Johanna odebrala se k Baudricourtovi a pravila mu: „Jménem Boha, příliš si berete na svědomí, že mne neposíláte; neboť dnes šlechtitý dauphin vzal u Orleansu velmi velikou škodu. Ocitne se ještě u větším nebezpečí, nepošlete-li mne brzy k němu.“ Tato slova se vryla do

mysli velitele, který později zvěděl, že v týž den, kdy mu to Johanna ohlásila, *connétable* Skotský a pán z Orvalu byli poraženi Angličany v bitvě Slanečků u Rouvray nedaleko Orleansu (12. února 1429). Mohlo snadno šest dní uplynouti, než novina o této porážce došla k Baudricourtovi, a již 23. února Johanna opouští Vaucouleury a ubírá se s družinou k Chinonu.

Chápeme teprve teď, proč Baudricourt, když zvěděl, že se splnilo, co mu Johanna oznámila, nepohlížel již na Pucellu jako na ztřeštěnou mladici, ale jako na poslanou Dáblem nebo Bohem.

Měla *vidění na dálku*, nepřístupnou obyčejnému oku, zvědělá o vzdálené události bez jakéhokoliv normálního prostřednictví smyslů. Bylo to tedy jedno nebo druhé, inspiroval ji Dábel nebo Bůh. Baudricourt má pochybnosti, považoval za svou povinnost poradit se o to s farářem, který se chopil exorcismu a otázku tak rozřešil. Cousinot, který znamenal příběh o jasnovidnosti Johanině, jest týž spisovatel, jenž samojediný nám vypravuje, že Baudricourt chtěl zprvu z Johanny učinit nevěstku, aby obveselovala jeho vojáky. Zdá se, že měl zvláštní zprávy o drsném veliteli Vaucouleurském, neboť

zase od něho jen víme, že Baudricourt napsal list Karlovi VII., v němž byla zmínka o proroctví, Opravdu víme i z jiného svědectví, že Baudricourt psal Karlovi o Pucelle, když se pustila na cestu do Francie.

Ať pravdivé nebo falešné, vypravování o jasnovidnosti Johanině nenalézá se v soudobých legendách o naší heroině, vyjímaje snad v zmínce Boulainvilliersově v jeho listě z 21. června 1429: „Až ukázala mnoho zázraků“, Baudricourt ji dal dovésti ke králi. Jisto jest, jak Johanna sama praví, že mluvila o svých Viděních Baudricourtovi a žádnému jinému člověku vyjma králi, a toto Vidění, potvrzené, když dříve Fournier byl prokázal, že Johanna není čarodějnice, dobře působilo, aby zviklalo nevěřivost velitelovu.

K té době jakýsi posel králův, Jan Coletz Vienny, byl ve Vaucouleursách. Dne 23. února nalézal se v malé družině, jež vyjížděla s Johannou z brány Francie, aby vyhledala dauphina v Chinonu. Možno se domnívati, že on přinesl Baudricourtovi zprávu o veliké pohromě u Rouvray dne 12. února Johanna a ti, kdož ji provázeli, počítali jedenáct dní (od 23. února do 6. března) na svou cestu z Vaucouleurs do Chinonu. Jest možno, že posel králův jel rychleji.

Za týden nebo za šest dní mohl dobře donést do Vaucouleurs, dne 19. února, špatné zprávy o tom, co se stalo u Rouvray.

Dostí málo se podobá pravdě, že Baudricourt byl by býval psal dauphinovi o Johanně (která do 13. února neučinila naň žádného dojmu), a že by byl dostal příznivou odpověď ode dvora 20. února. Věc ta jest vskutku hmotně nemožna.

Snad byly dostatečné důvody, aby Baudricourt byl dobře zpraven o porážce u Rouvray? Viděli jsme, že v červenci 1428 angličtí správcové Francie vyslali Antonína z Vergy s vojskem na celou krajinu, jež byla pod velitelem Vaucouleurským. Nuže, jeden dokument (z 22. července 1428) dokazuje, že pro „veliká zpoždění“ některých náčelníkův, kteří měli býti na pomoc guvernerovi Champagne, Vergovi, v tomto útoku, pozbyla platnosti smlouva s Baudricourtem „o kapitulaci Vaucouleurs a jiných míst“, jež byly pod jeho správou.

Nevíme o tom více. Vaucouleursy se nevzdaly. Nepřátelské síly, jež se k nim přiblížily, odtáhly po pěti dnech. Město mělo býti vydáno, jak se to dalo v podobných případech, ač-li by nepřišla pomoc v určitý čas, nebo že by dauphin nebyl dobyl veli-

kého vítězství, a tu bylo zcela přirozeno, aby tento poslal Baudricourtovi oznámení o pohromě Rouvrauské a o nejistotě nějaké pomoci. Ale jest též možno, že ujednání o kapitulaci bylo zrušeno několik měsíců před únorem 1429 diplomacií vévody Burgundského (který se smlouvou zavázal neútočiti na Vaucouleursy), nebo Renátem, vévodou Barským, který v té době psal list za listem Baudricourtovi. Ať tomu jakkoliv, novina o tak veliké porážce, jakou byla bitva Slanečků, mohla býti poslána úředně do Vaucouleurs, kde posel králův se nalézal jistotně před 23. únorem. Zoufalý stav Orleansu po Rouvray jistě pohnul Baudricourtem, takže pak už se nevzpíral a pustil Pucellu, kam jí určily její Hlasy (*spes exigua et extrema*). Ale i když už překonal pocity směšna, učinil sám málo, aby řádně vypravil Pucellu na její dlouhou cestu do Chinonu. O to se postarali Jean de Novelonpont a Bertrand de Poulengy a nakoupili, čeho bylo třeba; také všechny útraty byly jim splaceny z královského pokladu.

Jedno rozhodné opatření bylo přijato. K návrhu Janovu, jak on sám pravil (a již jsme se o tom zmínili), Johanna zaměnila svůj skrovný šat z rudého

sukna za suknicí, kabátec, krátké spodky, střevíce, ostruhy a klobouk pážete.

Lidé Vaucouleurští též přispěli na útraty. Byl koupen Johanně kůň, a když se dvěma svými přáteli, jejich dvěma pacholky, Richardem lučištníkem, a poslem královým, Coletem z Vienny, vyjela na koni branou Francie, Baudricourt podal jí meč řka: „Jedte, a staň se už co staň!“

Sběhly se i její přítelkyně, radující se z jejího prvního vítězství nad lidským zdráháním. „Neměla byste odjížděti, křičely na ni, všechny cesty jsou zastoupeny ozbrojenci!“ Ale Johanna, jež pravila Kateřině Royerové, „že dychtila po svém odjezdu jako těhotná žena po dni svého osvobození“, odpovídala: „Cesta jest přede mnou otevřena. Důvěřuju v Pána svého, on mi usnadní přístup k šlechtěnému dauphinovi, abych splnila poslání, pro něž jsem se narodila.“

A se vzrůstající temnotou, neboť cestovali v noci, nastoupili cestu k Francii.

DÍL DRUHÝ

CHINON — TAJEMSTVÍ KRÁLOVO

Jakého vzhledu byla mladá dívka, jak se jevila oku divákovu ta, která 23. února 1429 jela na koni branou Francie, aby přivedla k dobrému konci svůj velký podnik? I podle anglického podání Johanna d'Arc byla krásnou osobou. V *Jindřichovi VI.* od Shakespeara (I. část, jednání I., výjev II.) Johanna vysvětluje svou krásu zázrakem. Zjevila se jí Naše Paní,

„A zatím co moje líce bylo černé a osmahlé,
jasné paprsky. jež na mne vypustila,
daly mi tuto požehnanou krásu, již vidíte.“

V onom starém dramatu *Mysterium Obležení Orleansu* vůdcové ji takto líčí:

„Elle est plaisante en faits et dits,
Belle et blanche comme la rose“.¹⁾

¹⁾ Jest příjemná v skutcích i řečech,
krásná a bílá jako růže.

O kráse možno jen napověditi, jak to činil Homer, bez podrobností, jako když Trojané pravili mluvci o Heleně: „Podobá se ku podivu božským a nesmrtelným bohyním“. Právě takto jest Johanna vyličena homerským stylem v listě, který napsal mladý rytíř Guy de Laval své matce: „Zdá se čímsi zcela božským v skutku svém, i na vidění, i na slyšení.“ Jiní svědkové nám praví, že byla krásná a lepě rostlá, že měla obličej šťastný a úsměvný, krk a hrud dobře vyvinuté, vlasy krátce ostříhané, jako vidíme u tehdejších vojáků. Co se týká jejich očí a rysů její tváře, o těch nemáme záznamů, i můžeme si je představití podle své libosti. Oči byly asi sivé, a pleť jasná a bledá, ožehnutá sluncem jako broskev a větrem zrůžovělá. Ale líce ty můžete si dáti i do rámce vlasů havraních. O tom není zpráva. Byla dosti veliká, když mohla nositi šaty mužské, třeba šaty Duranda Lassois. Proto také se svým vrozeným vzhledem veselosti a se svými stále pohotovými slzami dubnovými Johanna byla skvělou děvou, na níž se zalíbením spočívali pohledové mužů a již s důvěrou následovali.

Chaucer nám ji ukazuje v jedné hezké větě:

„Krásná jako květ a přímá jako šíp.“

Nezachovala se nám její podobizna. Neseděla žádnému malíři a lidové obrázky, malované z paměti nebo z obraznosti, jsou většinou pozdější nebo apokryfické.

Její zdraví bylo dokonalé a dokázala, že její síla nezná únavy. Zdá se, že se naučila od svých milostných a korunovaných světic svým ušlechtilým a dvorným způsobům v mluvě a v pozdravování. Milovala dobrého koně, statečného rytíře a dobrý meč, a líbilo se jí býti bohatě oděnu. Ale když se konečně představila před svého šlechtného dauphina, měla na sobě černý kabátec, k němuž se prýmký a přeskami připínaly jakési spodky, pak krátkou hrubou suknici tmavošedou a černý klobouček na vlasech krátce přistřižnutých. Podle všeho zdá se, že takto oděná vypravila se na koni z Vaucouleurs.

Johanna jela v noci po cestách, na nichž si svou libovůli vykonávali Burgundané, Angličané a loupežní kapitáni; neměla však více strachu z těchto routierů než starost o to, jak se budou chovali její druhové. Museli Baudricourtovi přísahati, tak sama pravila, že ji provodí u veškeré slušnosti. Díky této přísaze, jejich rytířskosti, „dobrotě, kterou v ní viděli“, tiito dva šlechticové vydali svědectví, že pro-

vázeli Johannu tak jsouce zbaveni jakéhokoliv citu vášně, jako by byla jejich sestrou. Čemu se také diviti, vždyť bylo jejich zájmem, aby přivedli ke králi zdravou a svěží pannu prorokyni, která byla svěřena jejich péči.

Malá družina cestovala celou noc, aby se vyhnula rotám burgundských a anglických potulných ozbrojenců. K veliké lítosti Johanině v této nepřátelské krajině neodvažovali se jíti na mši. Zdá se, že byla více naladěna, než myslila, že bude v takové družině, svěřovali se jim důvěrněji o svých Hlasech. „Nebojte se, pravila jim, o mém poslání poučují mne moji bratři z ráje; opakuji mi to již čtyři nebo pět let, a sám Bůh mi pravil, že jest třeba, abych šla do války a vydobyla království Francii.“ Ale nedodává ani slova, jak ze všeho patrno, o způsobu zjevení svých bratří z ráje.

Jejich první pochod noční přivedl je k městu Saint-Urbain. Vypravuje se, že někteří z jejich společníků, aby vyzkoušeli její statečnost, náhle ji překvapili, jako by byli nepřátelé, zatím co druzí se tvářili, jako by chtěli utéci. „Stůjte, jménem Božím! zvolala ona, ti nám neublíží.“ Tato událostka málo pravdě podobná byla vypravována jen jako prostě přý.

Postupující po úzkých stezkách zemí nepřátelských, museli přebrodit čtyři nebo pět řek, než se dostali do Auxerre, v území anglo-burgundském, kde byli na mši. Brzy dospěli do Gien, jež už náleželo do moci dauphinovy, a tím v bezpečí, až na záškodníky a lupiče. Ještě v dubnu 1429 šla pověst, že několik lidí tohoto druhu čihalo opravdu na Johanna, ale necítíce se dosti silnými, neodvážili se na ni.

Právě tak vypravuje se o svaté Colettě, její vrstevnici, táž legenda: mužové byli jako přibiti k zemi ve chvíli, kdy se chtěli na ni vrhnouti, když šla mimo.

Nejzajímavějším místem, kde se zastavila Pucella na své cestě, jest městečko Fierbois u Chinonu, jižně od Loiry. Tam byla slavná kaple jedné její patronky, totiž svaté Kateřiny, k níž se modlili jako k ochránkyni zajatců u Angličanů a Burgundů. Francouzští a skotští vojáci tam putovali a vypravovali kněžství kaple o zázracích, jimiž svělice jim usnadnila únik ze zajetí. Mezi těmi, kteří přicházeli dosvědčiti svou vděčnost, byli muži a ženy, urození a vážení, ale také pobudové, kteří přicházeli žebrat pod záminkou, že jdou děkovat světici v její svatyni. Jsou popsáni zábavným způsobem v jednom soudobém díle, jež jest nadepsáno *Liber Vagatorum*. Příhody,

vypravované ve Fierbois s veškerou upřímností, byly zapisovány do pamětní knihy kaple se jmény svědků prohlášení, mezi nimiž se nalézají i Dunois a La Hire. (Rukopis byl vydán p. abbé Bourassé a já jsem jej přeložil.) Nejpodivnější příběh vypravoval Michael Hamilton, ze Skotů Bothwellových. Ve své zemi konával zvláštní pobožnost k svaté Kateřině, která ho stále i v cizině chránila. Byl chycen jako lupič a pověšen. V noci farář toho místa uslyšel hlas, který mu kázal, aby šel uříznout provaz. Kněz neposlechl tohoto uvědomění Nebe, ale příštího dne, když odsloužil bohoslužbu Hodu velikonočního, poslal svého sluhu, který se loudavě odebral na místo, kde se odbývala poprava, a přišed tam, otevřel svůj nůž a řízl oběšence do prsu u nohy. Michael se zatřepal; byl jistotně živ; uřízli ho a dali ho na péči jedné milosrdné sestře. Slíbil, že vykoná pouť do Fierbois, ale stále s tím odkládal, až na to zapomněl. Tu jedné noci dostal z čista jasna zvučnou fačku, a uslyšel hlas, který mu kázal splnit slib. Nejsa schopen chůze pro zranění, způsobené nožem, jel na koni a ve Fierbois pak vypravoval, co se mu přihodilo. O tomto příběhu Johanna nezvěděla, neboť byla právě zaměstnána u Orleansu, když Michael přišel do Fier-

bois, ale jistě poznala mnoho jiných zázraků, o nichž jí bylo čteno; aspoň se tak pravdě podobá. Byla na třech mších ve Fierbois a diktovala tam list dauphinovi, žádajíc o svolení, aby směla vejít do jeho města Chinonu, neboť urazila na koni sto padesát mil, aby mu pověděla věci, jež mu budou prospěšny a jež jen ona zná. Měla dojem, že napsala králi v tomto listě, „že ho pozná mezi všemi.“

Klusala pak na svém koni až do Chinonu, a poobědvavši nebo posnídavši v hospodě, jejíž majitelkou byla žena dobré pověsti, odebrala se, jak se zdá, na zámek. Jestli tomu tak, nebyla hned předpuštěna. Dauphin k ní poslal, aby se jí zeptali, kdo je a proč přichází. Zřejmě nic o ní nevěděl. Její list a Baudricourtův nebyly mu odevzdány.

Nechtěla odpovědět, dokud neuvidí krále, pravil Šimon Charles, královský zpravodaj písemných podání, který, zdá se, byl upozorněn Janem z Nove-lonpontu. Řekla jenom to, že přišla, aby osvobodila Orleans a dovedla krále ke korunovaci do Remeše. Rada byla rozdělena: jedni ji chtěli připustit, druzí se tomu vzpouzeli. Přes to uděluje se jí audience; ale když přišla k zámku, král uposlechl většiny v radě a zdráhal se ji přijati. Nebyl ještě zpraven o listě

Baudricourtově a o „skoro zázračné cestě“ Johanne. Všechno to jest velmi zvláštní. Bezpochyby oblíbenci dauphinovi, La Trémoille a ostatní, odhodili list Pucelly jako bláznovství a list Baudricourtův, jenž byl v odporu s obyčejným zdravým smyslem velitele toho, zadrželi.

Ať tomu jakkoliv, Johanna se přibližovala k zámku, když (podle výpovědi jejího zpovědníka Pasquerela, jemuž ona sama to vypravovala), byla hrubě potupena kterýmsi mužem na koni. Odpověděla: „Rouháte se Bohu, a jste tak blízek smrti!“ Neuplynula ani hodina, když muž ten padl do vody (asi do hradního příkopu?) a utopil se. O této příhodě jest zmínka v listě jednoho Vlacha z té doby. V té chvíli zpovědník Pasquerel ještě se neznal s Pucellou; provázel ji až na její výpravě na Orleans.

Ludvík Bourbonský, hrabě z Vendôme, vedl Johannu před krále. Audienční síň byla nabitá lidmi; Johanna pravila, že tam bylo tři sta rytířů a že vše zářilo a se lesklo světlem s lustru o padesáti svíčkách. Teď z toho sálu jsou jen trosky beze střechy; toliko jedna zeď uchovává netknutý veliký krb. Ač Pucella přicházela z noční tmy ve svém šedém a černém ústroji pážete, nebyla oslněna ani září po-

chodní a svěc, ani zástupem mužů v sametu a zlatě, v rouchách karmazínových, azurových, jakých před tím nikdy neviděla; starým vojákům, rádcům jako pokrytec La Trémoille, prelátům jako arcibiskup Remesšský, nepodařilo se, aby ji zastrašili. Gaucourt, jenž byl přítomen, vyslovuje se takto: „Šla vpřed s velkou pokorou a prostotou, a uslyšel jsem tato slova, jež pravila ke králi: „Nejurozenější dauphine, přicházím od Boha, abych vám pomohla, vám i vašemu království.“ Dauphin vzav Johannu stranou, dlouho s ní rozprávěl. „Král se zdál šťasten z toho, co slyšel.“ Podle Dunois, který měl o tom zprávy od samého Karla, „rozprávka trvala více než dvě hodiny.“ A v těchto dvou hodinách Johanna „na jedinkráte“ vypověděla celý příběh o svých Viděních a svém poslání. Karla poznala ihned, a jest jisto, že předem věřila v toto přímé poznání. Práví se, že to byl mladý ošklivý muž s nohama, jako měl Jakub VI. Skotský. Jest však jinde zaznamenáno, že byl *moult bel prince* (velmi krásné kníže). Snad slyšela o tom, jaké jest podoby: ale věděla jistě, že ho rozpozná a že jí k tomu dopomohou její Hlasy.

Gaucourt nemluví o zázraku poznání, ani o dauphinovi, přestrojeném v obyčejný šat. Píše podle vše-

ho čtyři měsíce potom (v červnu 1429), klerk La Rochellský praví, že král nebyl v komnatě, když vešla Pucella; že Karel Bourbon a jiní ji byli označeni, jako by byli dauphinem; že se nedala oklamati, ale že ho poznala, když přišel z jiného pokoje. Psala-li mu z Fierbois, jak si to připomněla, říká, že ho pozná, dvořané se asi pokusili o to, aby ji ošidili a uvedli do rozpaků.

Dne 22. dubna 1429 bylo náležitě zaznamenáno, že slíbila překaziti obléhání Orleansu, že dovede krále ke korunovaci, a že vykoná rozličné jiné věci, jež „*král přísně tajil*“. Svědkem byl důstojník, přidělený k službě Karla Bourbonského, a právě v tomto záznamu, tedy měsíc potom, jest první zmínka soudobá o tajemství králově, předmětu to mnohých sporů. Jak Johanna sama pravila, teprve až Karlovi pověděla jeho tajné myšlenky, uznal, že věc jest důležitá, a že třeba věnovati pozornost její osobě i jejímu poslání; nezbývalo již, než aby byla přezkoušena lidmi učenými, klerky, theology a legisty. Podle jejího zpovědníka Pasquerela Pucella prý mu vypravovala, že pronesla tato slova stojíc před králem: „Pravím ti jménem Páně, že jsi pravým dědicem Francie a synem královým“. Tykala mu, vyjadřujíc se jako pra-

vá poselkyně Nebes. Na pohled se zdá, že nebylo příliš mnoho v těchto několika slovech mladé venkovanky přestrojené a neznámé, aby tím bylo možno vzbuditi důvěru v králi už povahou velmi nedůvěřivém. Ale Pucella dodala více. V listě z konce července, jenž se přisuzuje básníku Alainu Chartierovi, jest napsáno: „O tom, co říkala králi, nikdo nic neví, ale bylo velmi zřejmo, že krále to velmi posilnilo a povzbudilo, jakoby to přicházelo od Ducha Svátého“ (*non mediocri fuisse alacritate perfusum*). V jednom listě z Bruges do Benátek, psaném 9. července, nalézáme toto: „Vypravuje se, že Pucella oznámila dauphinovi, čeho nikdo neměl věděti (své zjevení) vyjma Boha a jeho samého. Tím se stalo, že ji vzal vážně.“

Johanna ve svém procesu trvá na témž tvrzení o „tajném znamení“, jakoby tím chtěla poukázat na svou důležitost. Nebylo možno ji pohnouti k tomu, aby vysvětlila blíže toto znamení. (Viz přídavek C, v němž bude pojednáno o způsobu, jakým si při tom počínala. Uvidíme, že snad, když oznámila tajné znamení při své první schůzce s dauphinem, svěřila je po přání Karlově některým z jeho stoupenců.)

Co se týká tohoto znamení, daného králi Pucel-

lou, bez rozpaků přidávám se k mínění jejího nejslavnějšího historika, Julesa Quicherata. Přijímá autentickým toto prohlášení, pocházející od vrstevníka, Tomáše Basina, biskupa Lisieuxského, v jeho dějinách Karla VII.: „Hrabě Dunois, jenž byl velmi důvěrný s králem, vypravoval mi věci, vztahující se na vlastní svrchovanost samého krále. Pucella potvrdila historii svého poslání, oznamující mu věci tak tajné a tak skryté, že kromě něho žádný smrtelník nemohl toho vědět leda božským zjevením.“

Král nepraví Dunoisovi nebo Dunois nepraví Basinovi, jaké bylo tajemství, jež znali toliko Bůh, král a Pucella. Přijmeme-li jiné svědectví z třetí ruky, jak to činí přesvědčivě Quicherat, tajemství nemohlo být rozšiřováno za života Karlova, nebo aspoň pokud jeho právo ke koruně a k držení království bylo ještě popíráno. Ale později tajemství bylo známo. Zdá se, že vše, co se vztahuje k tomuto tajemství, bylo velmi obezřele ohledáno. A zjistilo se, že jest více než deset zpráv v listech z 1429 a ve svědectvích vrstevníků z let 1450—1456, dosvědčujících, že Pucella pravila dauphinovi jisté věci tajné, které ho naplnily důvěrou a radostí. (K tomu viz přídavek C: „Znamení, dané králi.“)

Dak máme svědectví obou kronik, jež nebyly podle všeho doplněny k nynější své podobě před 1468; ty dokazují, že tajemství vztahovalo se přímo na jakýsi čin dauphinův, „na slib, který byl učinil“, na cosi velikého, na čem se ustanovil, na „něco“, co nikdo nemohl vědět leda Bůh a on sám. V procesu Johanna jde až tak daleko, že připouští, že se mu dostalo znamení ve vztahu „s jeho vlastními skutky“. Potom, ve scénickém mysteriu bez data (1470?) (*Mistère du Siège d'Orléans*), král před příchodem Johanny koná tajnou modlitbu, kterou Johanna mu připomíná.

Později podrobnosti té modlitby přišly na světlo, podrobnosti, jež z dobrých důvodů nemohly býti uveřejněny za života Karla VII. Jsou podány v *les Hardiesses des Grands Rois*¹, od Petra Saly, 1516.

Sala byl sluhou Ludvíka XI. (syna Karla VII.) a jeho nástupce Karla VIII. Za tohoto posledního krále kolem 1480 spřátelil se s Boisym, bývalým chambellanem Karla VII. a jediným šlechticem, s nímž král podle obyčeje sdílel své lože.

Karel VII. svěřil toto tajemství Boisymu; ve své hluboké tísní r. 1428 „vstoupil jednou ráno do své

¹ O rekovných činech velkých králů.

modlitebny; byl zcela sám; a tam učinil pokornou žádost a modlitbu k našemu Pánu v hloubi svého srdce, nepronášeje slov, aby byl milostivě vyslyšen, a opravdu-li tomu tak jest, že je pravým dědicem z urozeného domu Francie, a že království právem má jemu náležeti, aby ráčil ho Pán ochrániti a obhájeti, nebo v nejhorším uděliti mu milost, aby mohl uniknouti beze smrti nebo bez vězení; a aby se mohl zachrániti do Španěl nebo do Škotska, jež od pradávna byly národy pobratimskými a spojenci králů francouzských a proto by u nich zvolil své poslední útočiště.“

Když přišla Pucella oznamujíc své poslání, „pověděla mu správně, jak to bylo, a podala mu důkazy, jež král uznal správnými.“

Jsou ještě jiná znění, ale právě u Saly navázán jest řetěz svědectví, jež podle Quicherata nedopouštějí, aby byla brána v pochybnost authenličnost zjevení, ježto Johanna praví svým soudcům, že dříve než opustila Vaucouleury, Hlasy jí ohlásily, že se jí dostane ztracení postačujícího, aby přesvědčilo krále.

Vallet de Viriville připouští shodnost pádných svědectví o těchto faktech. Ale protože přijímající

je musíme připustili „nadnormální schopnosti Pucelly“, podává následující vědecké vysvětlení. Pucella jistě prý byla vedena v tomto bodě zpovědníkem královým Machetem, jeho bývalým učitelem. Abychom však přišli k tomuto závěrku, musíme předpokládati, že král mluvil se svým zpovědníkem o své modlitbě — což jest v odporu se svědectvím — a že Machet znásilnil tajemství zpovědi ve svém nadšení pro tuto zvláštní dívku, oděnou jako páže; konečně, že on a Pucella spikli se, aby obloudili důvěřivého vladaře.

Ačkoliv i já uznávám výbornost svědectví s Quicheratem a Valletem de Viriville, nemohu přijmouti vysvětlení tohoto posledního. Jest zcela zřejmo, že nebylo možno v oné době uveřejniti tajemství, protože vykládalo Karlovy pochybnosti o jeho vlastní legitimitě. Na soudu Johanině pak ani hrozby mučením, ani pohled na skřipec, na botu a jiná mučidla, ani na kata nemohly jí vyrvatí tohoto tajemství.

Důvěra dauphinova byla mírněna a ovládána velikou zdrženlivostí. Bylo třeba poraditi se s kněžstvem a doktory jeho strany, dříve než přijme služby podivného posla Božího. Zatím Pucella byla ubytována ve věži Coudray, části to zámku Chinonského,

a svěřena Vilému Bellierovi, důstojníku dvorskému, a jeho zbožné ženě. K denní službě bylo jí dáno páže čtrnáctileté nebo patnáctileté, Ludvík de Coutes, sloužící u Gaucourta. Ten byl z chudé, ale šlechtické rodiny, pocházející s mateřské strany ze skotského domu Mercerů. Často viděl Johannu, ana jde ke králi a zase se vrací; vysocí hodnostáři ji navštěvovali, ale on nebyl při tom, o čem s ní jednali. Velmi často ji Coutes upozoroval, ana klečí na modlitbách a pláče.

Jak už ve Vaucouleurách „toužila jako žena lehotná po svém odlehčení“, aby se dostala do Chinonu, tak teď modlila se a plakala, ždajíc vroucně pomoci lidu Orleanskému.

„Konáte příliš časté a příliš dlouhé porady“ pravila později dauphinovi. Její srdce žhnulo, aby již bylo při dle, a aby neztratila „rok a něco málo“, jenž měl býti ještě dobou jejího života, jak pravila dauphinovi. Za tuto smutnou, naprosto doslovnou předpověď jest nám dostatečnou zárukou d' Alencon. Johanna ji učinila jistě hned na začátku svého vystoupení, neboť v listě, datovaném v Brugách z 10. května 1429, ten, kdož jej napsal, činí tuto poznámku: „Prý Pucella má vykonati dva veliké činy (mi-

mo osvobození Orleansu) a pak umřítí." Nemůžeme jinak nežli přiznatí, že oznamovala vždy rychlé blížení se svého konce, ale vůbec se o to nestarala.

Vskulku, Orleans potřeboval velmi pomoci, co doktoři Chinonští a Poitiersští cedili komáry a drobili malicherné otázky citující Písma, Merlinu, Bedu a Marii Avignonskou, týrajíce Pucellu do únavy.

Jak dokazuje *Denník Obležení*, zásoby přicházely tehdy jen v nepatrném množství: několik kusů dobytka, tu a tam nějaký kůň, několik prasat; a ostatně, proč se o tyto věci starati v Postě? Dne 6. února přitáhli La Hire s Potonem de Xaintrilles, stále pohotovi v čas potřeby; také tito později, když Johanna byla zajata, poskytli hlavní pomoc obleženým obyvatelům Compiègneským. Poslové, vypravení k dauphinovi, navrátili se přinášejíce slib pomoci, a 8. února přitřhl William Stewart, bratr connétabla vojska Skotského, s Gaucourtem a tisícem bojovníků, většinou Skotů, jejichž vjezd byl krásnou podívanou*. Jen čtyři dni a všichni budou mrtvi! Zatím mladý již zmíněný Karel Bourbonský, hrabě Clermontský, jenž nebyl ještě pasován na rytíře, shromažďoval pomocné vojsko v Blois. S ním byl John Stewart z Darnley, „connétable Skotský“.

La Tour z Auvergne a asi 4000 vojáků Auvergne-
ských, Bourbonnských a Skotských.

Dne 9. února malý oddíl, jenž se k nim chtěl
připojit, byl zajat Angličany. Dne 10. února Dunois
pustil se koňmo do Blois s družinou 200 mužů, aby
zvěděl, kde a kdy armáda Bloisská počne útokem
na velký transport, který Fastolf přepravoval z Pa-
říže Angličanům s potravinami pro Půst a spoustou
válečného materiálu. Den na to William Stewart,
d' Albret, Xaintrilles a La Hire odvedli z Orleansu
více než 1500 mužů, aby se připojili k vojsku z Blois
pod velením Karla Bourbonnského a zachytili tran-
sport Fastolfův. Karel Bourbonský se svou zname-
nitou silou byl v Rouvray, nedaleko Janville. Bylo
jich 3 až 4000 mužů. Fastolf měl toliko 1500, Angli-
čanů, Pikardů, Normandanů a jiných, v to počítaje
povožníky a úředníky na ochranu transportu mnoha
kar a vozíků, obtěžkaných děly, střelivem a posní
potravou, slanečky. Rozprášení tuto pestrou chásku
a zmocnění se transportu bylo zjevně hříčkou vojsku,
jež nemělo žádného vozatajstva na starosti, a jež by-
lo počtem dvakrát silnější než nepřátelští bojovníci.
Kdyby Karel Bourbonský byl býval rozhodnější a
kdyby Skotové si méně troufali, 12. únor mohl zasa-

dití osudnou ránu obléhajícím, a Orleans nepotřeboval už pomoci mladé vidoucí venkovanky.

Ale Fastolf znal válečné umění ve velkém; zvěděl svými harcovníky, že se vojsko francouzské blíží, kázal sestavit ze svých kar, z dlouhých sudlic svých lučištníků a ze svazků kolů spojených železnými řetězy, jež popisuje Bueil ve svém *Le Jouvencel*, prostranný tábor přímo s vědeckou vypočítavostí, s dlouhým úzkým vchodem. „V něm mužstvo muselo se rozhodnouti žíti nebo umříti, neboť neměli naděje k útěku.“

Po ten čas síly La Hirovy, Potonovy, sira Hugh Kennedyho, atd., všichni na koních vyjma lučištníky, a odhodláni bojovatí koňmo, nalézali se dosti blízko roty Fastolfovy, strojíce se k útoku, než by dokončili opevnění tohoto improvisovaného tábora. Ale Karel Bourbon se 4000 muži posílal stále jezdce, vzkazuje La Hirovi a Kennedymu, aby vyčkali jeho příchodu. Z povolnosti ke Karlovi a velmi rozmrzeni, podle jadrného vyjádření La Hirova, kdy už měli všeho po krk, Francouzové a Skotové čekali netrpělivě, přihlížeje nečinně k tomu, jak opevnění tábora vzrůstá před jejich zraky.

„Connétable Skotska“ se čtyřmi sty svých krajanů stále pohotových k útoku, přiblížil se k před-

ním strážím. Ke třetí hodině odpolední strhla se potyčka lučištníků. Tusir John Stewart, nedbaje všeobecného rozkazu zůstatí na koni, seskočil se sedla, a s Williamem Stewartem, Dunoisem a mnoha francouzskými rytíři vedl zoufalý útok asi čtyř set bojovníků proti ohraděným posicím Angličanů. Fastolf bystře poznáv zdlouhavý postup mužstva Karla Bourbonského, jež daleko nemohlo se ještě boje zúčastniti, vyrazil se svými, mnohem čtenějšími než nepřítel, a podle *Denníku Obležení* skoro všechny pobil. Nastal všeobecný útek. Anglické prapory, kolem každého několik mužů, poletovaly všude po bojišti. Prchající byli by bývali všichni zničeni, kdyby La Hire a Poton nesebrali hrstku osmdesáti jezdců a nezačali útočiti na rozptýlené skupiny Angličanů. Ale oba Stewartové a d'Albret, s mnoha jinými vůdci francouzskými, padli v tomto nepředloženém útoku, a Dunois raněn šípem do nohy byl donucen k ústupu, zatím co Poton a La Hire tvořili zadní voj, aby kryli prchající proti výpadu nepřátelských bastilles. Karel Bourbonský, jehož vojsko se vůbec boje nezúčastnilo, odebral se do Orleansu, všecek zahanben; ale důvěra dauphinova k němu se ani za mák nezmenšila.

Do dvou pak dnů, aniž se již setkal s překážkami, Fastolf dovedl svůj transport a své vítězné vojáky do tábora Angličanů, kteří dali této události jméno „dne Slanečků“, a učinili si hody s touto potravou zdrženlivosti.

Karel Bourbon opustil pak Orleans a odebral se ke králi do Chinonu. Skotský biskup John Kirkmichael, vládnoucí stejně mečem jako svou pastýřskou berlou, opustil též nešťastné město se dvěma tisíci bojovníků, jimž veleli pánové z Auvergne, Skotska a Bourbonnais. Ba i La Hire se vzdálil, slibiv arcibiskopu, že zase přijde.

Dunois, maršálek de Boussac a de Sainte-Sévère zůstali sami na této nebezpečné hlídce. Veliké úsilí o osvobození Orleansu ztroskotalo velmi nešťastně.

Stateční lidé tohoto dobrého města nijak si nezoufali. V prvním týdnu března, když Bedford si bral jako povinnou půjčku čtvrtinu platu všech úředníků v Normandii, Dunoisovi přišla zpráva, že jakási pasáčka jménem Pucella prošla městem Gienem říkajíc, že přichází, aby osvobodila Orleans z rozkazu Božího a aby dovedla dauphina ke korunovaci do Remeše.

Toho času postavení tohoto posledního jest li-

čeno nejmurnějšími barvami. „Všechno šlo s ním ve psí, praví Monstrelet, a zlé obracelo se v horší.“ Máme určité svědectví tajemného mnicha z Dunfermlinu, že dauphin byl již přistrojen prchnouti do La Rochelle a odtud se přepraviti do Skotska. Jiná méně podezřelá autorita praví, že jeho rada pomýšlela na ústup k Dauphiné, hodlajíc hájiti krajinu lyonskou s Languedokem a Auvergní.

Zatím Poton s jinými vyslanci šel sjednávat neutralitu Orleansu pod protektorátem vévody Burgundského. Setkali se s vévodou ve Flandersku; vedl je, aby spolu vyhledali Bedforda v Paříži (od 4. do 13. dubna), a navrátili se do Orleansu dne 17. Vladař jim odpověděl, že „nebude tlouci do křoví, aby jiní vybrali ptáčka“¹; nastala hádka a vévoda řekl Potonovi a ostatním vyslancům, že dauphin a jeho strana, nedostane-li se jim pomoci, „budou ubožáci a malé důležitosti“. Poselství mělo aspoň ten výsledek, že mezi Burgundanem a Bedfordem nastala skoro roztržka. Tato diplomatická myšlenka Potonova byla šťastná od velitele jízdy, pokládá něho za nerozvážlivce a lehkomyšlníka. Buď zjednáji

¹ Známé naše přísloví: Ten ořechy kláti a jiný je schvátí.

mír, přikloní-li se páni k jejich žádosti, nebo Bedford a Burgund vjedou si jistě do vlasů.

Potyčky kolem Orleansu trvaly dále. Nejmocnější zbraní Angličanů bylo jejich hurrál „cri moult grand et terrible“ (velmi veliký a strašný válečný pokřik), který mátl Francouze způsobem zvláštním. Dne 3. března obléhající začali stahovati slabý kordon, který obkličoval Orleans, vykopavše podzemní cestu mezi svým velikým ohrazeným táborem Saint-Laurentským (vně brány západní a ovládající cestu do Blois), až k pevnosti Saint-Ladre, zvané „Paříž“, která uzavírala cestu, vedoucí k hlavnímu městu. Za této práce ztratili čtrnáct mužů, mezi nimi i Graye, synovce již mrtvého hraběte Salisburyho. Angličané dobyli přes to úspěchu v pevnosti, stojící mezi Saint-Laurentem La Croix Boissée¹ a velkým donjonem, který nazývali „Londonem“.

8. března přišlo dvě stě mužů z Jargeau a mnoho jiných z posádek kraje Beauceského na posilu proti předvídanému útoku od města. Dne 10. března pracovali na své pevnosti Saint-Loup u Loiry, ovládající prevoz nad Orleansem, a jež byla určena k tomu, aby zachycovala transporty potravin, při-

¹ Kříž buď ze dřeva, nebo mezi dřevy, t. j. stromy stojící.

cházející od jihu proti proudu. Město bylo teď úplná obklíčeno těmito bastillami; neboť zatím co s této strany Saint-Loup bděl nad převozem a přístavišti východní strany, po proudu zase boulevard Saint-Privé s pevnůstkou na ostrově Charlemagneově naproti pevnosti Saint-Laurent, Věžky v čele mostu, opevněný klášter Augustiniánů a Svatého Jana Bílého, znemožňovaly jakýkoliv přístup po vodě.

Obyvatelé měli také čím dál tím větší nouzi, neboť už po skrovnu bylo možno něco do města dopravit; přece však, jak poznamenává burgundský rytíř Monstrelet, „obležení nebylo nikdy úplně uzavřeno“.

Nad to anglické síly nedostatečně k svému úkolu, byly řekou rozděleny a nemohly nebo nechtěly si navzájem pomáhati, přes to, že bylo právě možno bez nebezpečí přejížděti ze Saint-Laurent k pevnůstce na ostrově Charlemagneově a odtud k pevnosti Saint-Privé. Obléhající byli aspoň dobře zásobeni; však také *Bourgeois de Paris*¹ si sčítuje ve svém denníku na cenu potravin, která stoupla v městě na dvojnásob obvyčejné ceny proto, že maso a obilí bylo pobráno u velkém množství vojskem obklíčujícím Orleans.

¹ Zápisky Občana Pařížského.

Angličané ostatně nelenili: střeleli z obléhacích děl na město udržující je v ustavičném strachu, ba 7. dubna občané Orleansští dopustili, že nepřátelé zajali celý transport a odvěkli jej do svého tábora, nezakusivše ani žádného odporu. Dne 13. přišla do Orleansu značná pomoc peněžitá, a 17. navrátil se Poton de Xaintrilles s heroldem vévody Burgundského. Poněvadž Bedford nedovolil, aby se Orleans dostal v ochranu vévodovu, tento odvedl své čety z tábora anglického a obkličující čára ještě více tím oslabila. Ale 19. dubna Angličané dostali velký transport a značnou posilu od normanských vasalů, ale tito bojovníci neměli do obléhání valné chuti, a brzy se vrátili domů. Byly pak dokončeny práce pevnosti Saint-Jean-le-Blanc, která střežila převoz proti proudu na levém břehu; též zachytili nový transport, určený městu.

Přes to 28. dubna nepodařilo se Angličanům, aby zabránili vjezdu čtyř set mužů pod velením Florenta d' Illiersa. Z toho patrně, že se jim nechtělo z pevností, aby útočili na pomocné vojsko dosti důležité. Johanna pochopila a předpověděla, že Angličané neodolají jejímu vojsku, ale francouzští vůdcové nebyli ani dost málo přesvědčeni.

Bylo tomu tehdy již šest měsíců, co město bylo obleženo. Teklo anglické zlato, tekla anglická krev,¹ ale něco rozhodného nebylo ještě podniknuto. Až na bitvu o Slanečky obléhající nedobyli žádného vavřínu od vzeti Věžek. Nebylo jich dosti k hlavnímu ztečení města, nemohli jich však ani vyhladoviti. Bedford, který nikdy neschvaloval obležení, rád se přiznával k své bezmocnosti. Na začátku dubna referoval v tom smyslu anglické radě do Londýna. Psal, že by rád viděl, kdyby Jindřich VI. byl korunován v Paříži. Snad se mu již doneslo něco o úmyslech Pucelly, o možné korunovaci dauphinově v Remeši. K své zprávě připojil též, že anglická armáda před Orleansem velmi prořídla deserceci; „bez posil a velkých nákladů peněžních obležení nebude možno dále držeti“. Žádal 400 kopí a 1200 lučištníků, najatých na 6 měsíců. Ti nepřišli v čas.

A tu se z čista jasna objevuje na válečném jevišti Pucella. Angličané oslábli, a ona s velkým transportem a s vojskem, rozohněným jejím zjevem.

Kdyby byla velela vojsku Bloisskému místo Karla Bourbona, byla by vyhrála bitvu Slanecků a byla

¹ Jak ze všeho patrně, mnoho jí neteklo, ale v ústech *anglického* historika snadno se spokojíme takovou vlasteneckou větou.

by přitrhla k Orleansu se 4000 muži a svou rekovností byla, by jej osvobodila jedenáct neděl předem, kdy zahnal Angličany ode zdi města.

Zanechali jsme ji ve věži Coudraské, na hradě Chinonském, se srdcem ztravovaným žádostí, aby mohla zahájit boj. Když nic jiného, získala aspoň věrného přítele krve královské v mladém vévodovi Alençonském, jenž byl zajat u Verneuil r. 1424 a jenž se právě vrátil ze zajetí. Honil právě křepelky a kajky na močálech, když se dověděl, že přišla Pucella a že byla přijata dauphinem. Den na to odebral se do zámku a našel Johannu rozprávějící se svým knížetem. Dauphin jí představil d'Alençona (toho nepoznala zázračným způsobem). „Vy, tak pravila, buďte mi vřele vítáni. Čím více bude pohromadě krve krále Francie, tím lépe bude“. Následujícího dne viděl Johannu na mši králově; poklonila se před dauphinem. Po bohoslužbě dauphin zavedl d'Alençona, La Trémoille a Pucellu do vyhrazené komnaty, kam ostatní dvořané neměli přístup.

Věrná myšlenka, že Francie jest lénem samého Boha, Johanna žádala dauphina, aby odevzdal své království do rukou Všemohoucího a pak aby je znovu přijal; byla to obecná feudální formalita,

kteřá se konávala mezi pánem a vasalem. D'Alençon praví, že toto odevzdání království do rukou božského Suveraina dauphina, nebylo než jednou z více žádostí Johanniných. O té věci se mluvilo, jsou o tom zmínky v listech té doby a ve zprávách posílaných do Itálie a do Německa, a víme, jaké byly ty druhé požadavky nebo aspoň se jich dohadujeme. Dauphin měl se napravit ve svém soukromém životě a žít podle vůle Boží. Měl býti milostivý, udělití obecnou amnestii a ukázat se dobrým k bohatým i chudým, ať už jsou jeho přáteli nebo nepřáteli. Dva soudobé prameny popisují v tento smysl požadavky Pucelly.

Za nic nemůžeme připustiti, že by z těchto požadavků vyzníval hlas nějakého klerikálního ponukatele. Takový výrobce falešných proroctví pranic by nezískal, kdyby se pokoušel podle nich přemluvit dauphina k tomu, co každý král bral na sebe při své korunovační přísaze. A pak, vždyť Johanna zvěděla tyto věci v kostele. Tam se kázalo a učilo veřejně o tom, že Nebe trestá národy pro neřesti a provinny jejich správců, že srdce králů jsou v ruce Boží, a že jsou toliko jeho vasaly. Všechno to znal lid, jak se říká, nazpaměť, to šlo od úst k ústům jako

průpovědi; hlasatelé slova Božího promlouvali tak k lidu ať kdekoliv, zvláště v době národních pohrom, a to zakotvilo se v srdci Pucelly zcela přirozeně, paměti dobré křesťanky.

Hovořili a obědvali pospolu tyto čtyři osobnosti, jež se tak podivně sešly: dauphin stále dobrotivý, dvorný a nevěřící; d'Alençon, krásný, mladý, loyální; skeptický La Trémoille se svým ohromným břichem na způsob Falstaffa, s tím proslulým báchorem, do něhož tak měkce vjede tulich (r. 1433.) v téže věži Coudraské, v níž Johanna byla tehdy ubytována; konečně naše krásná a čilá Pucella, planoucí vnitřním ohněm, z jejíhož pohledu vyzírala předzvěst jejího osudu. Tak měsíc byla hostem Kateřiny Royerové, teď besedovala ve společnosti králů a knížat, a vždy na výši v tomto i onom postavení. *V tisíci a jedné noci* není zázračnějšího příběhu.

Hovořili a potom si vyšli na pastvinu, kde Johanna získala si tolik srdce d'Alençonovo svým půvabem dobré jezdkyňe a svým obrátným zacházením s kopím, že jí daroval koně. Od té doby byl d'Alençon pro Johannu jejím „krásným vévodou“; stali se věrnými spolubojovníky a sám se přiznal, že v jedné příležitosti jen jí má co děkovati za záchranu svého

života. Býval již v boji a žádal si vroucně znovu se chopiti zbraní; a jako pravý statečný muž netajil se tím, že Johanna mu vrátila odvahu ve chvíli, kdy velmi potřeboval její inspirace.

NOVÁ SVATÁ KATEŘINA V POITIERS

V Chinonu ztratilo se mnoho času. Věru bude nejlépe, když sbor učených theologů prozkoumá případ Johanin.¹ Vždyť říká o sobě, že jest inspirována; mělo se za to, ač vše bylo dosti nejasné, že jí bylo uštědřeno hojnou měrou darů nadpřirozených. Theologové snad připomohou a povědí, má-li vidění věci vzdálených... zvláště když slyšeli o její jasnovidnosti v den Slanečků,... a zda umí předpovídati budoucnost,... když už věděli, že předpověděla smrt svému tupiteli.

Tihle doktoři, to byla nebezpečná moc. Doktoři strany královy měli tedy přezkoušeti Johannu a viděti, zda její skutky nejsou konány z moci víl. Bud jest inspirována Bohem, nebo je to stvůra ďáblová. O tom mohou rozhodnouti nejučenější klerkové

¹ Autor zde zřejmě ironisuje středověkou opatrnost vůči ďáblu. My, kteří věříme, že ďábel obchází stále jako lev řvoucí, nedivíme se příliš opatrnosti tehdejších lidí.

a ještě není jisto, zda dobře rozhodnou. Zúčastniti se něčeho s čarodějnici nebo s ženou posedlou, působilo by zhoubněji na povahu dauphinovu, než spoluvina v prosté, v praobyčejné vraždě na mostě Montereau.

Právě proto byla Johanna poslána do Poitiers, hlavního universitního města, sídla Spravedlnosti a Práva v zmračeném království dauphinově. Dáme-li víru kronice sepsané Cousinotem, tajemníkem královým, nebo druhým Cousinotem, kancléřem vévody Orleanského, nevěděla, kam ji vedou. „Do Poitiers? Jménem Božím, vím, že mi z toho vzejde dosti zlého; ale jen pojďme!“ Přišla k Janu Rabuteauvi, hlavnímu advokátovi pro laické pře přisoudním dvore. Byla tehdy oděna asi bohatě jako páže, Johanna byla by se raději viděla v nejprudším ohni bitevním než u této protirečné zkoušky theologů a starých doktorů práv, na něž se dívala jako na lidi nejnudnější a nejneužitečnější. K řeholníkům, ke kněžím, kteří pracovali, chovala hlubokou úctu. K doktorům a jejich marné „vědě nebeské“ pocífovala naprosté opovržení. Jakoby byla tušila, že jí z nich vzejde jednou smrtelné neštěstí. Jsouc naprosto přesvědčena o skutečnosti svého poslání, vidoúc své svatě, jak

říkala, „očima svého těla tak jasně,“ jak viděla ubohé doktory, trápila se nad mařením času, jež nebude možno ničím nahraditi. S oddílem bojovníků byt sebe menším osvobodila by Orleans. To bylo pro ni tak jasné jako slunce na nebi.

Zatím jednu věc mohla konati, když nebyla vyslýchána, totiž modliti se dnem a nocí v malé kapli, jež souvisela s domem Rabuteauvým, který tehdy nebo do té doby byl znám pod jménem palác Růže. Podle jednoho *venerabilis et scientificus vir*, advokáta králova a doktora zákonů, „odpovídala na jeho dotazy tak dobře jako nějaký dobrý klerk by jen mohl odpovídati, a myslili, že má božské posláním“. Kdyby tomu tak bylo, byli přespřilis učení, aby to mohli podati písemně jako své uzrálé mínění. Jako všichni ostatní poddaní dauphinovi hrozně třeli nouzi, ale jejich chudoba nepudila k tomu, aby přijali Johanna s bezmezným nadšením.

Bratr Séguin, profesor theologie, byl vyslán arcibiskupem Remešským, předsedou zkušební komise, aby vyslýchal Pucellu s mnohými jinými profesory university, kteří jen této nahodilé okolnosti mají co děkovati za svou nejasnou nesmrtnost. (Zdá se, že byli hned dva Séguinové, jeden karmelitán a

druhý dominikán). Profesor Jan Lombart se jí otá-
zal, co ji mělo k tomu, že se pustila za králem. Od-
pověděla se vznešenou důstojností, (*magno modo*)
— neboť na ni dotírali — „že na ni zavolal Hlas,
když pásla své stádo, řka jí, že se Bohu velmi zželelo
národa Francie a že má jít do té země; že nad tím
plakala, ale že na konec vypravila se k Baudricour-
tovi a do Chinonu“. Jednalo se o Hlasu, nemluvílo
se o Viděních. Profesor Aymeri učinil jí tuto po-
známku: „Chce-li Bůh osvobodit Francii, nepotře-
buje bojovníků“. Johanna věděla dobře, že Angli-
čané nebyli demoni, jež možno zahnali modlitbami
a posty; odpověděla: „Jménem Božím, vojáci budou
bojovat a Bůh dá vítězství“, replika, jež uspokojila
fazatele.

Séguin jí pravil: „Jakým jazykem mluví vaše
hlasy?“ Ačkoliv byla obyčejně vlídná, tato zvláštní
otázka ji rozhořčila. Kterému jinému jazyku než
francouzskému by mohla rozumět?“ „Lepším jazy-
kem než váš!“ zvolala, neboť byl Limousinec a jeho
přízvuk byl všeobecným předmětem posměchu.

„Věříte v Boha?“

— Více než vy sám v něho věříte.

— Ale konečně Bůh nechce, aby se vám věřilo,

neukáže-li nějaké znamení, jež by dokázalo, že se vám má věřit, a my nemůžeme raditi králi, aby vám svěřil nazdařbůh vojsko jen na prosté vaše tvrzení". Žádal okamžitého zázraku jako důkazu.

„Jménem Boha, nepřišla jsem do Poitiers dělati znamení. Vedte mne k Orleansu a já vám podám důkaz svého poslání. Ať se mi dá vojáků tolik, kolik se uzná za dobré, a já odláhnou". Odhodlala se pak, že pronesla nazdařbůh čtyři předpovědi. Předně odešla Angličanům výzvu, a budou-li odporovati, přinutí je, že odláhnou od Orleansu. Potom dauphin bude korunován v Remeši; Paříž dostane se zpět do jeho moci; konečně vévoda Orleanský navrátí se z Anglie. Johanna toliko předvíдалa, ale Séguin r. 1456 viděl splnění třetí a čtvrté předpovědi. Jeden mladý voják, Thibault, setkal se s Johanou v domě Rabuteauvých, byl od ní přijat srdečněji než theologové. „Udeřila mne po rameni, tak vypovídal, řkouc mi, že by si přála mít mnoho lidí tak dobré vůle jako já.“

Thibault slyšel, jak někteří doktoři dávali ji staré otázky. Odpovíдалa, že osvobodí Orleans a dovede krále ke korunovaci, a nadiktovala list, vyzývající Angličany, aby odešli. Jeden list toho druhu jest

oprávdou datován z 22. března, ale jest to toliko krátká poznámka o třech řádcích, diktovaná Petrovi z Versailles. „Neumím ani A ani B, pravila ve Versailles v přítomnosti Thibaultovců: máte papír a inkoust?“ Érault napsal pak její výzvu Angličanům.

Někteří z doktorů, alespoň Érault, slyšeli vypravovati předpovědi Marie Avignonské, a tento poslední věřil pevně, že Johanna jest onou Pucellou, která se chopí zbraní, ve shodě s tím, co řečená Marie Avignonská pravila králi. Machet, zpovědník a bývalý vychovatel krále, prý řekl, podle výpovědi Thibaultovy, že viděl dopis, oznamující, že přijde dívka a přinese pomoc králi Francie.

Doktoři tázali se Johanny, proč po způsobu cizinců té doby říká králi „dauphin“. Odpověděla, že mu nedá jiného titulu, dokud nebude korunován v Remeši. Obědvajíc jednou s d'Alençonem, Johanna pravila sympatickému vévodovi, „že jí činili mnoho otázek, ona že však ví o tom mnohem více, a že by mohla o tom mnohem déle vykládati, než jak svěřila vyslyšajícím“. Zatím král žádal si nových zkoušek. Na podzim 1429 Johanna sdělila vdově po Régnierovi de Boullegny, že řekla doktorům: „Jest v knihách Našeho Pána více než ve vašich.“

Doktoři nemohli tohle popřít, protože inspirace nikdy neutuchá, poněvadž vítr věje, kde chce, laik, muž anebo žena, mohli milosti Boží vědět více než oni z toho, co podle starého rčení řeckého „jest psáno v knihách Zevových“.

Konec konců Johanna by však mohla tvrdit, že zná více než Cirkev, ba mohla by vyznávali mínění opačná jejím dogmatům, a právě to bylo nebezpečím, které jí bez ustání hrozilo. Měla nejpevnější jistotu, že osobní zjevy, jichž zakoušela, byly božského původu. Viděla a dotýkala se Zjevení, uvědomovala si, že svalí vydychovali líbeznou vůni blažených, slyšela, že z jejich rtů vycházelo vyjádření vůle Boží. To byly otázky skutečnosti a ne otázky-víry. Pro ni doktoři nebyli než domýšlivými lidmi, jejich „nebeská věda“ posměchem jako každá věda, která si myslí, že všechno vědění zhltna. V tom bylo pro ni nebezpečí.

Doktoři byli snadno přesvědčeni, že není nic zlého v mužském obleku Pucelly. V čas potřeby i svaté ženy se jím odívaly. Porofa vznešených paní, mezi nimiž byla i královna Sicilská, tchýně dauphinova, dosvědčila později v Toursu panenství Johanino.

Do Domrémy byli vysláni královi důvěrníci, aby

ohledali, jak si počínala v dřívějším životě. Kdo to byli, nevíme. Že by to byli bratři žebraví, toť pouhá domněnka. Jest již dokázáno, že moderní historik, který tohle tvrdil, byl na omylu.

Možná, že právě ti to vyslanci přinesli všechna ona prý: o zpěvu kohoutů v noci Tříkrálové, ve chvíli, kdy se Johanna narodila; vypravování o plátcích, přilétajících jí na kolena a zobajících jí z dlaně; o vlku, který nikdy neuškodil jejímu stádu; o nepřátelských routierech, šelřících statky jejích přátel... všechny tyto drobnůstky byly snad pravdivy, ale nebylo v nich nic zázračného. V žádné historii té doby není zmínky o tom, že by doktoři byli slyšeli něco o jejím Vidění bitvy Slanečků. Podle svědectví Johanna nebyla vlastně vyslýchána před celým shromážděním doktorů. Thibault praví, že dva z nich navštívili ji v domě Rabuteauvých. Jiná svědectví — přesně čtyři — mluví o návštěvách menších skupin učenců; jedna se stala v přítomnosti d'Alençonově, při jiné byl zase Gobert Thibault, bojovník, jemuž udeřila na rameno.

Jistě víme jen o těchto návštěvách, obmezených na několik osob, o ničem jiném. Kdyby byla věc zkoumala celá komise po více dní, Séguin by se

byl jistě o tom zmínil. V Rouenu před svými soudci Johanna dovolávala se „knihy v Poitiers“, jakoby byla bývala sepsána úřední sbírka jejich odpovědí, zvláště v tom, co se týkalo jejich tří svatých. Není nic známo o této knize; neuvádí se v procesu rehabilitačním (1450 — 1456). Soudě z toho, co se nám dochovalo o jejich výpovědích v Poitiers, neposkytla komissi žádné podrobnosti o svých Viděních. Nejsdílnější byla ještě k svým přátelům Janu de Nove-lonpontu a Bertrandu de Poulengy, kteří přišli jako ona do Poitiers.

Jest jisto, že Johanna zachovávala vždy krajní zdrženlivost a nesnažila se nikdy živiti legendy, nevypravujíc o zvláštních zjevech svých, než čeho bylo nezbytně třeba. Na soudě pravila, že obě její světice byly korunovány krásnými, bohatými a skvoucími korunami. „O tom Náš Pán mi dovolil, abych vám řekla; pochybujete-li o tom, pošlete do Poitiers, kde jsem byla již vyslýchána“. Jest možno, že ve svém druhém výslechu Poitierském, o němž mluví d'Alençon, vyjevila tyto nové fakty.

Ale o tajemství pořád ani slechu. Patrně, že bylo velmi střeženo a nemohlo nijak rozmnožiti důvěru soudců. Možno tomu věřiti z jejich zprávy a dobro-

zdání. Lid jest velmi zubožený, a za takových okolností král udělá dobře, když Pucellu ani nezavrhne, ani když v ni nebude příliš lehko věřit. Ale ve shodě s Písmem svatým má ji vyzkoušet po dvojí stránce: předně s hlediska lidské moudrosti ať prozkoumá podrobně její život, její povahu, její úmysly; potom ať žádá ustavičnými modlitbami znamení nějakého božího zásahu nebo aspoň vůbec něco, z čeho by mohl posoudit, že své poslání dostává od vůle Boha všemohoucího. Jako pomocný příklad jest uvedeno rouno Gedeonovo z knihy Soudců.

Povaha Pucelly byla studována, byl vzat důkladně na přetřes její život minulý, její narození, její úmysly. Po šest neděl byla zkoumána klerky, kněžími, vojáky, paními a vdovami. Nebyla v ní nalezena než počestnost, prostota, pokora, panenská stydlivost a hluboká nábožnost, i když se ponechalo stranou vypravování o zázračných událostech při jejím narození a v životě pozdějším (zpěv kohoutů, ptáci, vlci, atd.). Co do žádaného znamení, to prý podá před Orleansem podle rozkazu Božího.

Král neměl jí tedy již brániti: ať jde na Orleans, ať ukáže znamení božské pomoci. Může se vypravit s vojskem s řádným dozorem.

Schválení bylo uděleno bez přílišného nadšení, ale chválice *pokoru* Pucelly, doktoři vydali tak svědectví o dobré povaze. Všude se rozšiřovaly opisy tohoto nálezu, aby nebylo možno na vládu svalovati obvinění z lehkověrnosti. Vynesení to bylo podle všeho vydáno ve dnech 17. až 20. dubna.

Johanna byla od té chvíle uznána a poslána do Toursu, aby ji byl připraven znak a ustanoven její dům.

Tady můžeme se poněkud pozastaviti a nešetřice obdivem, vrhnouti zpáteční pohled na povahu Pucelly, tak jednotnou při vši své rozmanitosti. Nejdůležitějším rysem jest dokonalá víra v její poslání a v její zjevení a též neústupnost v jejím rozhodnutí. Ačkoliv její zdravý obyčejný smysl byl v dokonalé shodě s obecným míněním, nezdary a směšno neměly síly, aby ji zviklaly jen na jediný okamžik. Ubohá dívka nevědomá, neumějící ani na koni jezdit, ani se bití! její poslání bez její inspirace jest směšné. Nikdo toho lépe nevěděl než ona sama, ale návštěvy jejích nebeských posílů tak milostných a krásných přinášely jí povzbuzení a útěchu. Plakávala, když odcházeli, líbala místa, na nichž je vídala, vroucně si žádala, aby ji vzali s sebou. Když se ji tito nevý-

slovní zjevové ukazovali, uchovávala svou přítomnost ducha. V nich a v její víře spočívala všechna její síla. Když opouštěla společnost, pohružovala se do svých modliteb... „Modlí se, nepravíme rty, ale u veškeré upřímnosti srdce, toť tvořiti si nevyčerpatelný zdroj morální síly a bohatství. A mluvíce takto, odezíráme od jakékoli víry náboženské, stavíme se jen a jen na stanovisko naturalistovo, jenž chtěje oceniti nějaký fakt nezabývá se než jeho účinky a nemá zřetele než na to, co plyne z pozorování a ze zkušenosti“. Takto napsal Simeon Luce, jen jako historik, který nechce sejíti s půdy, kterou si zvolil, a nechce se přiti ani o metafysiku, ani o náboženství.²

Neznalá praktik mysticismu a neumějíc vyvolávat hallucinace, Johanna jde za svým cílem jen věrou a modlitbou. Ale nebyla to nějaká bledá extatická panna; nikdo nikdy neřekl, že by ji byl kdy viděl jinak než v plnosti zdravého smyslu, v celé přítomnosti ducha normálního člověka. Uvedli jsme již její veselé pohrdání učenými doktory; ale jinak

¹ Jak to je možno, to bychom rádi věděli! Pozn. vydavatelů.

² Oh vy historikové, „věřící své vědy“, čím by byla všechna vaše Historie bez těchto svých základů? Pozn. vydavatelů.

zase zjišťujeme stálou vybranost, ba vznešenost jejich způsobů, její přímou, vlnou, srdečnost klidem, její obratnost v zacházení s koni. Dobrý, čestný a věrný druh, takový byl její způsob. Zatím co symbolisuje všechnu živou a radostnou odváhu Francie, připomíná svou bodrostí mladé lidi anglické; od nich vás nezaráží důvěrné poplácání na rameno, jak to učinila Johanna Thibaultovi, a v jejich ústech by se správně vyjímala její uštěpačná replika Seguinovi; ještě výrazněji projevuje její přirozenou povahu její ústroj pážete.¹ Bylo v ní stejně rytířskosti jako svatosti. Veselá a odívající se tak, aby jí to slušelo, ať ve svém brnění, ať v některém ze svých kabátů skvělých barev a vyšíváných zlatem, jedoucí poklusem jako mladý rytíř, nebo ženoucí se k nebezpečnému útoku. Johanna nebyla ani bekyní, ani upejpavou pobožnístkou. Neznáme druhého visionáře, jenž by se podobal Pucelle. „Její bratři z ráje“ neměli nikdy takové sestry mezi svatými země.

Jistým právem můžeme se domnívat, že přijetí Jo-

¹ Tento ústroj pážete v dnešní době není tak podivný, jak byl v dobách, kdy ženy nosily jen vléčná roucha. Či se modistky zhlédly na Johanně d'Arc a strojí své modely do krátkých sukní pážat a krátkých vlasů po jejím vzoru? Pak ale ženy samovolně přiznávají, že ještě doba válečná a že jen politikové žvaní o míru. Pozn. vydáv. 27. září 1927.

hanny doktory Poitierskými bylo oznámeno shromážděným stoupencům dauphinovým. Podle *Chronique de la Pucelle* bylo to až po první rozprávce s dauphinem, kdy Johanna mu vyjevila, „v přítomnosti některých jeho rádců a jeho zpovědníka (Macheta) cosi, co nebylo známo leč Bohu a jemu“. Zavázala si přísahou rádce a zpovědníka, že nepoví nikomu tohoto tajemství. *Později* (zamátkou v postupném sledu událostí) byla vyslýchána v Poitiers. Otázku tu v podrobnostech rozbíráme v přídavku C, „Znamení dané králi“. V celkovém úhrnu podobá se pravdě, že tajemství s vědomím Johanny d'Arc bylo svěřeno arcibiskupu Remešskému, načež kněžstvo Poitierské dalo schválení, by bylo Johanny využito při Orleansu. Veřejně bylo nemožno ať komukoliv učiniti zmínku o tajném znamení, jež podala.

JOHANNA V TOURSU — TÁHNE NA ORLEANS

Se srdcem radostným a s tváří zářící odebrala se Johanna do města Toursu, údělu královny Sicilské, tchyně dauphinovy. Jako její svatá Kateřina i ona dobyla vítězství nad doktory. Bydlela s Eleonorou, ženou Jana du Puy, jednou z čestných dam královniných. Město bylo bohaté a loyální, a pomáhalo Orleansu penězi.

V tomto městě, proslulém svými zbrojíři, bylo vyrobeno pro Johannu „bílé odění“, a zároveň vy-zbrojili Jana de Novelonponta a Bertranda de Pou-lengy. Dlužno poznamenati, že jejich vyzbrojení bylo zanešeno na témže účtě, ale kdežto úplné vystrojení Pucelly bylo za sto liber tourských, odění jejích přátel vyšlo každé na sto pětadvacet liber. Poněvadž víme, že kůň koupený Johanně ve Vaucouleurách stál podle jednoho vypravování dvanáct, podle jiného šestnáct lir, můžeme odhadnouti cenu úplné vý-zbroje rovnocennou se šesti dobrými koni.

Válečné odění skládalo se z přilby, která pokrývala hlavu až k vazu, kdežto ocelový, málo hluboký pás chránil bradu, pohybuje se na těchže stěžejkách jako šišák nebo hledí, z ocelové masky, spuštěné na obličej za boje tak, že se dotýkala podbradního řemene. Když nebylo nebezpečí, tato část byla zdvižena, a tvář bylo viděti. Krunýř neboli ohrdli skládal se z pěti taškovitě nad sebou položených záštitců, jež chránily hrud' až k prsní kosti, kdež se končil hrotem nad ocelovým osnířem, zavřeným zpředu až po pás. Kyčle obepínaly nábedrníky, tři ocelové plechy, vbíhající jeden pode druhý; vespod z nich na každé stehno splývala jakási ocelová košilka, vpředu vystřižená, aby měl jezdec více pohodlí. Kromě toho byly silné kovové nárameníky, z nichž jeden byl přes to prostřelen šípem z luku nebo ze samostřilu, arci zcela z blízka, ve chvíli, kdy Johanna d'Arc vystupovala na žebřík, za útoku s anglické tvrze v průčelí mostu Orleanského. Ocelové rukávce nebo náramennice byly chráněny v lokti plechy na stěžejkách, a zakončovaly se rukavicemi. Hnát-nice, nákolence, holenice a nártnice doplňovaly výzbroj. Kůň, zvyklý nositi těžká břemena, měl ocelový náhlavník a těžkou čabraku, jakož i sedlo, jehož

předek a zadek byly vyvýšeny. Nad tímto oděním byl nošen plášť ze zlatohlavu, nebo ze sametu, nebo z nějaké jiné bohaté látky. Vypravuje se, že šest dní po sobě, asi v kraji Jargeauském a Patayském, Johanna vytrvala bez přetržky v tomto těžkém odění. V něm vykonala všechny své hrdinné činy, dostala všechna svá zranění zlékajíc opevněná města, s korouhví v ruce.

Co se týká pověstného a tajemného meče Pucelly, o tom nevíme více, než co sama o tom řekla svým soudcům r. 1431. „Když jsem byla v Toursu nebo v Chinonu, poslala jsem do kostela Svaté Kateřiny ve Fierbois, aby tam byl hledán meč za oltářem, a byl ihned nalezen, všecek rezatý.“ Když se jí otázali, která věděla, že meč tam byl, pravila: „Meč ten rzí pokrytý byl v zemi, bylo na něm pět křížů. Věděla jsem od svých Hlasů, kde byl. Nikdy jsem neviděla člověka, který jej šel hledat. Napsala jsem kněžím toho místa, aby mi laskavě meč ten poslali, a oni tak učinili. Nebyl zakopán hluboko v zemi, byl za oltářem, jak se mi zdá; neboť už si nepamatuji správně, zda byl před oltářem nebo za oltářem, ale myslím, že jsem tehdy psala, že jest vzadu. Hned jak byl nalezen, kněži jej otřeli, a rez bez námahy ihned spadla.

Šel jej hledati jeden kupec z Toursu, jenž prodával výzbroje. Kněží Fierboisští mi darovali pochvu, lid Tourský jiné dvě, jednu z ruměného sametu, druhou ze zlatohlavů, ale já si dala udělati koženou, pevnou.“

Zajisté že meč přitahoval hodně pozornost, když obyvatelé Toursští dali jí krásné dvě pochvy, ale není o tom zmínky v žádném dokumentu z r. 1429, vyjma v listě jednoho italského spisovatele a ve zprávě klerka z La Rochelle, jenž praví, že meč se našel v jakémisi kufru ve velkém oltáři Fierboisském a že kněží tamější už toho nevěděli, neboť tento kufr nebyl otevřen již dvacet let.

V tom čase asi před 22. dubnem, totiž před dobou, kdy byla o tom podána zpráva v listě Rotse-laera, vlámského diplomata, tehdy v Lyoně, Johanna prý řekla králi, že před Orleansem bude raněna, ale nikoliv smrtelně, a ta šípem z luku nebo samostřilou. Jak předpověděla, stalo se; nejzvláštnějším při tom jest, že událost byla písmem zaznamenána čtrnáct dní dříve, než se to přihodilo.

Johanna po přání dauphinově měla míti družinu, v níž by byli zpovědník, pánoš čili podkoní a dvě pážata. Zpovědník, Jan Pasquerel, byl augustini-

án. Kdyby Johanna byla bývala tak zcela oddána kapucínům nebo žebravým bratřím z řádu Svatého Františka, jak si to představují někteří historikové, zdá se pravdě podobným, že by si byla zvolila spíše františkána. R. 1456 Pasquerel tvrdil jako svědek, že byl *in villa aniciensis*, v městě Puy-en-Velay (někteří historikové popírají totožnost tohoto města, a kladou do Touraine to, jež označuje text latinský), a že tam poznal matku Pucelly a některé z těch, kdož ji provázeli z Vaucouleurs. Pasquerel se jim zalíbil, seznámili se s ním a zvali ho, aby šel s nimi do Toursu (s nimi, podle všeho, a ne s matkou Pucelly). Johanna slyšela mluvit o tomto knězi a zpovídala se mu hned druhý den po jeho příchodu. Bude ji provázeti až do osudného května r. 1430, kdy padla do rukou Angličanům.

Villa aniciensis ztotožňuje se obvykle s Le Puy-en-Velay, a Pasquerel a společníci Pucelly (nevíme, kteří) byli v Puy, aby se zúčastnili veliké pouti, jež se tam slavila z toho důvodu, že Zvěstování a Velký Pátek připadly na týž den, totiž na 25. března 1429. Taková shoda jest velmi vzácná a lidé, chtějící nabýt odpustků, hrnuli se na tuto pouť v takovém množství a s takovým nadšením, že při čemsi bylo

zamačkáno a podušeno čtyři sta osob. Později, v některý jubilejní rok, přišlo o život třicet obětí. Obecně se také v lidu věřilo, že když Zvěstování a Velký Pátek připadly na týž den, čekaly se neobyčejné události. Takové to právě bylo 1429. „Černá Panna“ z Puy byla pokládána za nejstarší v celé Francii, tak aspoň Karel VII. oznamoval svým poddaným, a tamější kostel byl snad prvním, jenž byl zasvěcen Naší Paní. To nesouhlasí s tradicí, podle níž tento obraz byl prý vytvořen prorokem Jeremiášem na dřevě sykomorovém a přinešen z Egypta svatým Ludvíkem. Snad jest legenda aspoň v něčem pravdivá, že obraz byl přinešen z Egypta; pak můžeme předpokládati, že křížácký král vzal v Egyptě sochu Isidinu a dítěte Osirise, čímž by bylo vysvětleno jméno „Černé Panny“ v Puy.¹

Bylo vysloveno mínění, že v květnu 1428 hlasy Johaniny zvolily polovinu postu příštího roku proto za datum, kdy Nebe pošle pomoc dauphinovi, že bylo možno čekat k 25. březnu 1429 velké náboženské hnutí mezi lidem. O tom ničeho nevíme, a historikové

¹ Zase pěkný „nápad“ věřícího vědy! Arci tomuto učenci rádi promíjíme, že tak málo zná prozřetelnostní osudy milostných obrazů už za to, že nám sepsal tento tak úplný a tak jasný život Johanny d'Arc.

nemají žádného svědectví na to, že Johanna *posla-la* své druhy do Puy, ačkoliv mohlo jí býti důvodem, že by ráda, aby se tam setkali s její matkou. Tato pout více než sto mil, vykonaná Isabellou d' Arc, dokazuje její statnost a její podnikavou odvahu, neboť víme, že i poutníci byli vítanou kořistí routiersů. Není nám za těžko připustiti, že Jan a Petr, bratři Johannini, provázeli matku do Puy, a že odtud přišli k Pucelle do Toursu, neboť její bratři ji provázeli z Blois na Orléans. Jakub d' Arcasi již změnil své mínění o tom, že se jeho dcera „přidala“ k vojákům.

Kromě Pasquerela a svá dvě pážata, Ludvika z Couteș a Raymonda, Johanna měla panoše Jana z Aulonu, podle Dunois nejlepšího člověka z království.

D' Aulon již v té době byl členem rady královské. (Viz poznámky).

Tento věrný služebník byl vždy po boku Pucelly, i v jejích nejsmělejších podnicích. Když byla jata, byl zajat s ní. Později dosáhl vysokého stupně hodnosti jakožto senešal Beaucairský, a žil dosti dlouho, aby vydal důstojné svědectví o povaze Johanině v rehabilitačním procesu r. 1456.

Jan de Novelonpont v té době byl pokladníkem

Pucelly; k jeho rukám byly vypláceny peníze, určené k její službě. Podrobným pátráním bylo zjištěno, že před tím, než se seznámil s Pucellou, Jan byl odsouzen k pokutě několika sous, že klel jako pohan! Johanna pokusila se vykořeniti tento zvyk. Nemohla upevniti kázeň leč pomocí náboženství. Co začínala, mělo býti pro ni válkou svatou. Jako jiní vůdcové družiny měla svou korouhev. Naporučily jí tak svatá Markéta a svatá Kateřina, kázaly jí, ať ji nosí statečně, ať si dá na ni vymalovati Krále Nebes. Mluvila nerada o tomto rozkazu s dauphinem, a nechápala jeho mystického významu. „Byl na ní vyobrazen svět“ (asi zeměkoule v ruce Našeho Pána); z prava i z leva byl anděl; látka byla z bílého lněného plátna, a byla květována květy liliovými. Měla nápis: *JESUS MARIA*. Andělé nebyli tam vyobrazeni jako ochráncové, ale spíše jako klanějící se Bohu. Pucella nosila vždy svou korouhev v každém válečném podnikání, aby nemusela bít mečem; nikdy nikoho nezabila. Jejím osobním znakem byl azurový štít s bílou holubicí, nesoucí ve svém zobáku praporeček, na němž bylo napsáno: „Od Krále nebes“.

Jest třeba vysvětliti, co se míní „družinou“ Johany, jejími lidmi. V Orleansu měla toliko tři nebo čtyři

kopí¹ svého domu s těmi, kteří přišli k ní dobrovolně, a s občany, kterým na tom záleželo, aby bojovali pod její korouhví. Neměla v tomto městě úředního velení.

Takto vyzbrojená a provázená věrnými a počestnými lidmi jako d'Aulon, Jan de Novelonpont, Bertrand de Poulengy a Gaucourt, a jinými osobnostmi méně hodnými důvěry, jako kancléř Regnault de Chartres, arcibiskup Remešský, Pucella odebral se do Blois. Tam byli shromážděni s posilami v mužstvu i v zásobách maršál de Rais (později popravený, právem nebo neprávem, za obłudné zločiny), maršál de Boussac; Culen, admirál Francie; udatný La Hire, jenž dostal slovu, danému obyvatelům při svém odjezdu od Orleansu, a vrátil se; konečně Ambroise de Loré.

Jest nemožno stanovit na jisto přesný počet pomocného tohoto vojska, možno odhadnouti toliko přibližné číslo; podle všeho nebylo jich více než 4000 mužů. (Viz poznámky.)

Ale Dunois dosvědčuje, že v oné době, než se objevila Pucella, dvě stě Angličanů obrátilo na útěk osm set nebo tisíc Francouzů, takže počet málo padal na váhu. Proto také, když Johanna přitrhla s voj-

¹ t. j. zbrojnoše.

skem a vozatajstvem na jedno místo na levém břehu, ležící poněkud od města Orleansu proti proudu, Dunois a ostatní vůdcové nemyslili, že by čtyři, které ji provázely, stačily k tomu, aby odolaly anglickému útoku. Angličané měli mnohem lepší pověst, než jak by se smělo usuzovati z jejich přičinění při obléhání Orleansu. A Dunois a ostatní znali své lidi, a bez pochyby nevěřili příliš, že by se jim co kloudného podařilo. Pět nebo šest nových anglických tvrzí, vybudovaných v dubnu, tyčilo se lepě na odiv před očima všech, a ani jednou se nepokusili, aby některé dobyli. Válečný pokřik Angličanů byl znám jako „veliký a strašný“, a Francouzové byli už předem poraženi hrůzou. Morální převaha na straně anglické byla tak veliká, že se strany francouzské muselo se zdáti šilenstvím nebo dětinstvím chtít se s ní měřit, a přece Pucella na ráz strhla tuto převahu na svou stranu. Napoleon o sobě řekl: Padesát tisíc vojska a já, toť stopadesát tisíc, a vojáci jeho také to tak viděli. Totéž možno říci o Johanně. Protože nevíme, zda by dauphin ještě po Rouvray vynaložil nové úsilí, aby sebral mužstvo a shromáždil potraviny a osvobodil Orleans, kdyby ho nebyla Pucella „snažně prosila, jak pravil Dunois, aby ji dal lidi,

koně a zbraně“, pak není marnou legendou, když ji pozdravujeme jako osvoboditelku toho města.

Hlavní překážkou novému pokusu, aby bylo Orleansu spomoženo po porážce 12. února, byl nedostatek peněz. V září 1428, ve chvíli, kdy Orleans byl ponejprv ohrožen, jakési sněmovní shromáždění stálů jazyka d'oc a jazyka d'oil odhlasovalo peněžitou pomoc až do 500.000 franků. Dauphinovi nezbývalo, než abys si pomohl, jak si pomáhali králové Skotští. Zastavoval své klenoty. V červenci 1424 měl na své koruně již jen dva skvosty květinové. V září 1428 La Trémoille vypůjčil peníze, aby mohl vyplatiti ze zástavy zlaté ozdoby královské přilby. Karel rozdával tak štědře jako Jakub VI., když sehnal větší summu zastaviv své diamanty a perly. Hlavním výběřčím byl la Trémoille, který půjčoval zároveň peníze dauphinovi. Ten nepracoval bez zisku. V Blois vojsko s velkým transportem dobytka a obilí zdrželo se jen z nedostatku peněz. Vévoda d'Alençon šel o ně říci králi, a tomu se podařilo nějak je sehnati a dáti mu, kolik potřeboval.

Mezitím přišel též zbožný pluk kněží, a to ve velkém počtu, z nichž mnozí asi jen proto, aby ulovili nějakou kůrku chleba. Víme od Pasquerela, zpo-

vědníka Johanny, že měla korouhev (nikoliv vlající prapor), na níž byl obraz Našeho Pána ukřižovaného, pod níž dvakrát za den shromažďovala všechny duchovní, kteří provázeli vojsko. Zpívali písně, a z bojovníků nesměl se nikdo k nim připojit, dokud se jim nevyzpytával. Takto poznenáhlu zaváděla Pucella do vojska kázeň a lepší mrav.

Jestli zemřeli toho dne, získali nebe,
a Pucella je uváděla do Ráje.

Když opouštěli Blois, kněží kráčeli vpředu zpívající *Veni, Creator Spiritus*. Dne 28. dubna toto podivné vojsko se stádem dobytka octlo se před Orleansem přicházejíc po levém břehu Loiry. Pucella mnoho trpěla tíhou svého brnění, jež měla po nejprv na sobě, jak nám praví její páže de Coutes, a když konečně přišla na dohled vrcholků malého počtu věží, jež byly uchovány, a zdí a bašt proložených, nebyla právě v dobré náladě.

Dunois, který velel v Orleansu, zakusil výbuch jejího rozhořčení. Jsa mlád a plný dvornosti, věděl, že blahovonná odpověď odzbrojuje hněv.

Vojsko se zastavilo u přístavu Bouchetova a yudcové octli se v největších rozpacích. Jejich plánem

bylo blížiti se k městu po levém břehu Loiry, aby se vyhnuli anglickým posádkám, jež měly v moči mosty Meung a Beaugency, a také jejich hlavní síle, které velel Talbot, a jež byla v ohradách pevnosti Svato-Vavřínecké a v ostatních tvrzích u Orleansu. Nadáli se, že přepraví dobytek a zboží po člunech, jež poskytnou obyvatelé, plující proti proudu skoro dvě mile až k Chécy, vesnici, která se nalézala mezi Jargeau zabraným Angličany a Východní branou Orleanskou. Odtud mohli dostat transportaž k bráně Burgundské, aniž by se setkali s jiným odporem než s nepřátelskými tlupami pevnůstky Saint-Loup. V tom by nebylo nesnázi, neboť posádka a obyvatelstvo Orleanské bylo mnohem silnější, než bylo třeba, aby byl kryt průchod touto branou, jež ovládala cestu do Chécy, a aby udržela v šachů posádku Saint-Loupskou.

To se zdálo plánem dobře osnoveným, ale stalo se, že vítr vál v opačném směru, po proudu, a plachetním lodicím a člunům, sloužícím k převozu po vodě, nebylo možno dostat se proti proudu a proti větru až do Chécy, takže vojsko i transport zdál se jistou kořistí Suffolkovou a Talbotovou, jen kdyby se přeplavili přes řeku; a to mohli u veškeré bez-

pečnosti pod ochranou děl bastil ostrova Charlemagneova, Věžiček a Svatého Augustina.

Právě za těchto povážlivých okolností přeplul Dunois v člunu řeku a přišel k Pucelle. „Jste bártard Orleanský? pravila mu, používajíc titulu, jaký se dával tehdy obecně Dunoisovi.

— Ano, a jsem velmi šťasten, že přicházíte.

— To vy jste dal rozkaz, abych přišla s této strany, a abych nešla přímo tam, kde stojí Talbot a Angličané?

— Ano... pro větší jistotu... a moudřejší než já jsou téhož náhledu.

— Jménem Boha! rada Našeho Pána jest moudřejší a jistější než vaše. Mysleli jste, že mne oklamáte, a zatím oklamali jste sami sebe, neboť přivádím vám lepší pomoc, než jaká kdy přišla kterémukoliv generálovi nebo městu: je to pomoc Krále Nebeského!...

Jestli Dunois nepochopil, Johanna zato vystihla ihned, že Angličané jsou slabi a že pozbyli sebe důvěry. Za týden menší oddíl než měla sama vešel do Orleansu po severním břehu řeky. Jejím plánem, aby se vtrhlo velkou branou do města, bude lid lépe povzbuzen, než kdyby se proplížila nějakou tajnou

brankou pod hradbami a člunem, což ostatně ode dneška se zdálo velmi nebezpečným. Taktika Johanna byla praktickou; netřeba teď zabývat se jí jako nějakou visionářskou světicí.

- Když Johanna pravila Dunoisovi: „Přivádím vám lepší pomoc než kdy přišla ať kterémukoliv generálovi nebo městu: jest to pomoc od Krále Nebes“, v tom okamžení „vítr, jenž byl silný a opačný, změnil se, tak vypovídá sám Dunois, a stal se příznivým, napínaje plachty“; a s Mikulášem de Giresme, později převorem rytířů Rhodesských, dal ji převést až k Saint-Loup, k velkému znepokojení Angličanů. Podle všeho když se vracel, nebo snad ještě než vyplul, žádal snažně Johannu, aby se s ním pustila přes řeku a „vešla do Orleansu, kde byla netrpělivě očekávána“. Johanna měla námitku; přece nemůže opustit vojsko, jež se mělo znova pustit k Blois, aby přepravilo ještě transport. Bez ní vojáci octnou se v nebezpečí, že zase upadnou do starých hříchů, čili, jak my bychom řekli, že vyjdou z vojenské kázně; ve skutečnosti se bála, že by se snadno mohli nevrátit, a v tom zase si počíná spíše jako zkušený válečný praktik než světica. Dunois prosil vůdce, aby od táhli bez ní, a aby ji nechali vejít do Orleansu, a

tak ušetřili obyvatelstvo nebezpečného zklamání, neboť v ní uvidělo město svou naději. Vůdci s tím souhlasili a učinili slib, že se vrátí; a Johanna, poslavši Pasquerela a ostatní kněze, aby bděli nad jejími umravenými vojáky na jejich pochodu na Blois, přeplula Loiru s Dunoisem, jenž byl neobyčejně dojat náhlou změnou větru. Jistě si myslel, že právě to bylo onou „pomocí Krále Nebes“, neboť delší průtahy stávaly se nebezpečnými. Talbot mohl učinit, co by jistě byl učinil, totiž přeplouti řeku naproti pevnůstce Saint-Laurent a přepadnouti francouzské vojsko a transporty, té chvíle u velikém nepořádku. A tak Johanna přeplula Loiru se dvěma sty zbrojnoši. Větr byl teď tak příznivý, že každá plachetní lodice vlekla za sebou dvě jiné, „něco podivuhodného, zázrak Boží“, praví jiný svědek.

V Orleansu nejnovější události takto se vyvíjely:

Dne 27. dubna Angličané zmocnili se transportu, přicházejícího od Blois; právě proto se čekalo, že spojivše své síly budou útočiti i na ten, jež provázela Johanna.

Dne 28. dubna porazili Illiersa, který chtěl vjeli do města se čtyřmi sty muži.

Dne 29., kdy vcházela Johanna do města, pade-

sát pěších, přicházejících z francouzských posádek, vešlo bez odporu pro slabost nepřítelovu, a obležení, pokusivše se o úsilovný útok na Saint-Loup (pevnůstka, jež měla míti na pozoru místo, kam přistávaly převozy, asi jednu míli od Orleansu), vyrvali tam prapor. Zatím Johanna, dostavši se na pravý hřeh v Chécy, dne 28. dubna přenocovala v Reuilly, v domě Guy de Cailly, a tam pobyla, až dne 29. dubna konala svůj vjezd do Orleansu.

O tomto hostiteli Johanině jest zvláštní historie. Jest opravdu podívno při lehdejším rozrušení mysli, že nikdo, podle paměti té doby, nebyl sdružen s Viděními Johanny. Přece jest však výjimka s jejím hostitelem v Reuilly, Guy de Cailly. Povolení, aby směl nositi znak, ostatně velmi pochybný, jež mu udělil Karel VII., prohlašuje podle výpovědi samé Ducelly, že byl účasten jejího vidění „tří cherubinů.“

Byl obdařen erbem azurovým a stříbrným se třemi hlavami cherubinů, zlatem a tlamami. Rozhodnutí o tom jest datováno „de Sully, v červnu 1429“, než láhla na Remeš. Kritika vynáší mnoho pochybností o tomto dokumentu, od něhož máme toliko kopii ze XVI. století.

V Reuilly Johanna pobyla i den následující, 29.

dubna. Bylo ujednáno, že vykoná svůj výjezd v noci, aby se vyhnula návalu lidu. A přece dav se tísnil na cestě, kudy vjížděla. Provázená skupinou nosičů pochodní, na koni bohatě vystrojeném, postupovala zvolna po pravici Dunoisově uprostřed zástupů, kteří ji dávali na jevo „tolik radosti, jaky by byl Bůh sestoupil mezi ně, a ne bez příčiny, neboť zakusili mnoho svízeli, prací a námah, a nejvíce proto, že už všichni pochybovali, že jim přijde pomoc, ale že naopak ztratí všichni těla i statky. Cítili se tedy všichni velmi posilněni, a už jako osvobozeni, a to božskou mocí, která, jak jim bylo ohlášeno, tají se v této proslé Pucelle, na kterou pohlíželi velmi vřoucně, jak muži, ženy, tak i malá děti. A všichni se tlačili kolem ní, každý by se byl rád dotekl jí anebo koně, na němž seděla, jako by toto doteknutí zázračně působilo, a to tak, že jeden z těch, kdož nesli pochodně, přiblížil se tolik k jejímu prapore, že plamen zachytil jeho třepení. Ale ona vzala koně na ostruhy a tak hbitě se přitočila až k třepení, že oheň naráz uhasila, jako by byla bývala již dlouho ve válkách.“

Byla takto s plesáním a jásotem dovedena do kostela Svatého Kříže, kdež poděkovala Bohu, a pak do domu Jakuba Bouchera, pokladníka vé-

vody Orléanského, hned vedle brány Regnartovy, v sousedství veliké anglické pevnosti Svatého Vavřince. Rovněž byli velmi srdečně přijati její bratři, Jan de Novelonpont a Bertrand de Poulengy, ale byli „ubytováni venku“.

Konečně přišla, konečně poskytla znamení: k jejímu slovu se obrátil vítr!

Teď už jistě vykoná své vojenské poslání a podivuhodnými činy zaskví se před očima Francouzův i Angličanů.

Této noci sdílela lože se Charlottou, dítětem devítiletým, dceruškou svého hostitele. Tento obyčej ležati po dvou byl velmi rozšířen; takto dauphin spával po boku králova komořího Boisy. Dítě to žilo dosti dlouho, aby mohlo vydati svědectví Johanně d'Arc „o její prostotě, o její pokoře a o její čistotě“, jakož i o jejím obyčeji zpovídati se a přistupovati ke stolu Páně, než šla do bitvy. Často Pucella těšila svou hostitelku ujišťujíc ji, že obležení brzy přestane.

Po zilřku začne rok, který ji byl stanoven s měsícem květnem; rok jejího triumfu, jejího zajetí, a též „rok jejího osvobození velikým vítězstvím“ víry.

VÍTĚZSTVÍ PUCELLY U ORLEANSU

Příchod Johanny do Orleansu večer 29. dubna nezavdal podnět k vzteklejšímu bojování, ale naopak bylo sjednáno příměří. Její osobnost a okolnosti neměly přinéstl meč, ale klid zbrani tři neb čtyř dní. Nechtěla rozvinouti žádnou válečnou činnost, dokud nevyzve Angličany, aby se v pokoji vrátili do své země. Nad to veliká síla pomocného vojska, vyjma již zmíněná dvě stě kopí Pucelly, jest na pochodu k Blois, aby se vrátila s druhým transportem dobytka a obilí. Dunois, ač zůstal v Orleansu, cítil, jak by ho bylo třeba v Blois. Báł se, aby rada dauphinova neusoudila, že už se dosti vykonalo, a aby se nerozpakovala poslati, čeho ještě třeba, do Orleansu, již přeplněného uprchlíky z krajů sousedních a nedostatečně zásobeného. Rada stále zasedala a bylo ji možno právem podezřívati z liknavosti a ochablosti. Proto také Dunois se byl rozhodnul odebrati se ke dvoru, aby tam využil svého vlivu.

Johanna konečně byla málo nakloněna k tomu, aby čekala na příchod sil z Blois, a jak Dunois sám řekl, stěží jen dopustila, aby odešel. Přála si poslati Angličanům výzvu, aby pokojně odešli, a k tomu se odhodlala 30. dubna, kdy Dunois ještě byl u ní. List, který jim napsala, jest datován z „úterka Svatého Týdne“, 22. března 1429. Diktovala jej, než byla uznána komissí Poitierskou, ale až 30. dubna jej rozhlásila svými heroldy. (Co se týká omylů s heroldy, viz poznámky). Listem tím, jenž měl v záhlaví „*JHESUS MARIA*“, obrací se ke králi Anglie, k vévodovi Bedfordovi, k Polovi (Suffolkovi), k Talbotovi a Scalesovi, a přikazuje jim, aby uvedli do předešlého stavu, a to k rukám Pucelly, poslané od Boha, kliče dobrých měst francouzských, jež zabírají a plení. Jest ochotna nabídnouti mír, přiznájí-li právo a učiní-li, čeho žádá. Rovněž tak vyzývá i bojovníky, ať urozené, ať roturiery (sprosté), nařizujíc jim, ať opuslí Orleans, neboť jim hrozí zkáza, která co nevidět přikvačí. Pravila: „Jsem vůdce válečný“, což neznamená „vrchní velitel“. Neposlechnou-li, vyžene je z Francie; poslechnou-li, bude shovívava. Království náleží Karlovi a ne jim. Karel jest pravý dědic, v tom jest vůle Boží a *Johanna pravdu tu zjevuje*

králi. Vejde do Paříže s dobrým průvodem (nepravi, co to bude za průvod). Budou-li Angličané odporovat, „vyrazíme z města a uslyší pak takové hahejl,¹ že jim uši budou zaléhati...” jak vidíme, mluvilo tónem málo diplomatickým! Jestli naopak učiní po právu a přistoupí na její žádost, budou moci „jít v její společnosti tam, kde Francouzové konati budou nejkrásnější dilo, jež kdy bylo pro křesťanstvo konáno“ (křížácká výprava).

Tento list byl nesen dvěma heroldy, Guiennem a Amblevillem anglickým velitelům. Tito přijali asi toto poselstvo se smíchem, Amblevilla poslali zpět, ale Guienna zadrželi, aby ho upálili. Kronika, napsaná jiným heroldem, Berrim (kterému asi na tom velmi záleželo, aby zvěděl, co se dělo s nešťastným Guiennem), praví, že Angličané vyrovnali vskutku hranici, aby byl upálen; mezitím však přece jakoby se byli vzpomínali, i radili se s Pařížskou Univerzitou o tomto obłudném znásilnění nejzákladnějších práv lidských — vždyť herold byl osobou posvátnou! Než dostali odpověď, byli od Orleansu zaháněni, zanechavše v chvatu a zmatku při ústupu Guienna v okovech.

¹ Tak se volávalo na psy.

Ačkoliv Pucella neměla žádné účasti na bitvě 30. dubna, La Hire a Florent d'Illiers s oddílem bojovníků a občanů, s vlajícími prapory hnali útokem na anglický přední voj, tábořící mezi pevností Pařížskou a městskými zdmi, a zahnali nepřítele v srážce před palissádami. I dali rozkřičeti po městě, aby každý přinesl chrástí, že založí oheň v anglických pevnůstkách; ale rozkazu nebylo poslechnuto, neboť Angličané vyrazili své strašné hurrá! a tak se uhájili. Přestřelka dělostřelecká způsobila tolik nebo tak málo škody jako obyčejně.

Na večer Pucella vyzvala Glasdala a posádku Věžek, aby od táhli v pokoji. Křičeli na ni s druhého břehu vody, spílající jí „skotaček“, a slibující ji, že ji upálí, jen až se jim dostane do rukou. To byla její druhá výzva, a hned pak učinila ještě třetí a poslední. (Co se týká podivné moderní legendy o událostech 30. dubna, viz poznámku, týkající se tohoto místa).

V neděli 1. května Dunois s dosti značnou eskortou, provázen jsa d'Aulonem, panošem Johaniřým, nastoupil cestu do Blois drže se hezky pozdál od velké anglické pevnosti *Paříže*, na sever od města, na cestě k hlavnímu městu. Než opustil Orleans, Dunois vydal kvitanci na šest set liber tour-

ských, jež si vypůjčil od obyvatel. Této summy použil jako žoldu posádce a vůdcům, „aby měli z čeho žít, až vojsko, jež přišlo s Pucellou a odešlo do Blois, navrátí se k Orleansu, aby jej osvobodilo“. Dunoisovi nezdálo se alespoň, že stačí prostě zásobením města potravinami, a byly správné obavy, že rádcové královi nebudou chtít dále nic jiného podniknouti, aby Angličané byli vyhnáni. Johanna při tomto odchodu, jak vypovídal d'Aulon, naličila s La Hirem a několika jinými klamavý manévr s jízdectvem, aby zakryla tento pohyb vojska.

Téže neděle projížděla na koni městem, provázená rytíři a panoši, neboť lid byl tak žádostiv viděti ji, že dav skoro prolomil dvěře jejího domu. „Obyvatelé se nemohli nasytití hleděním na ni“, a podívovali se půvabů, s nimž řídila koně. Hodina boje ještě neudeřila, protože většina vůdců byla nepřítomna a pomocné vojsko bylo ještě daleko.

V pondělí 2. května, Johanna, provázená velkým zástupem, vyjela si na koni shlédnout anglické posice. Nesetkala se při tom se žádným odporem.

Na 3. května není nic zaznamenáno, leda že přišly posádky z Montargis, ze Châteaurenardu, a Gienu, a že došly zprávy, že se vojsko a transport z Blois

blíží. Vojsko přicházelo cestou Johaninou, po pravém břehu řeky. Hned při rozednění Pucella s nějakými pěti sty bojujících pod velením La Hirovým vypravila se vstříc tomuto oddilu, jemuž nepřítel nekladl nijakého odporu.

Bud Talbot, de la Pole a ostatní angličtí vůdcové věděli, že jejich mužstvo ztratilo sebedůvěru a že je jimá hrůza před štihlou tou ozbrojenou bytostí, která svým jasným dívčím hlasem jim poroučela, aby odešli, nebo se přece lekli většího počtu na straně francouzské. Snadno se jim spílalo Johanně necudnými výrazy pod záštitou pevnosti, ale ven z nich se jim nijak nechtělo a Pasquerel kráčet v čele procesí kněží, aniž byl více znepokojen, než kdyby byl čelil své modlitby ve svém klášteře v Toursu. Cesta, kterou volila Johanna, byla jistotně tak málo vysazená útoku Angličanů jako ta druhá, zvláště když toliko jedna část sil z Blois táhla přes Beauce, neboť část jest nezbytně méně silná než celek.

Vojsko přicházející od Blois po pravém břehu řeky Loiry, mělo protáhnouti lesem za městem Orleansem, kde byla toliko jediná bastilla, na niž mohlo narazit; podle směru cesty, při níž stála, jmenovala se *Paříž*. Od této pevnůstky až k Saint-Loupské

bylo takové prázdno v obkličující linii, že právem mohli předpokládati nějaké opěvnění, skryté hlouběji v lese. V tu stranu jsou ještě teď jakési zbytky, ale jsou tak daleko, že to nemožno pokládati za tvrz Angličanů z té doby.

Vjezd do Orleansu bylo určeno podniknouti před obědem, podle všeho před polednem. Sotva Pucella a d'Aulon spolu poobědvali,¹ objevil se náhle Dunois. Přinášel zprávy: Fastolf, který porazil Skoty a Francouze u Rouvray, přicházel z Paříže a byl již vzdálen jen na jeden denní pochod, v Janville, s posilami a zásobami pro vojsko anglické. I zaradovala se Pucella, když se o tom dověděla:

„Jménem Boha, Batarde, poručím ti, ať mi dáš zprávu, až řečený Fastolf přijde; neboť přejde-li a já o tom nezvím, dám ti sraziti hlavu“.

— Neznepokojte se o to, odpověděl Dunois dvorně, podám vám zprávy ihned, jak dojdou“, a vzdálil se.

Tu Pucella, jež byla unavena svou projíždkou na koni, ulehla si vedle své hostitelky, zatím co d'Aulon, též stěžuje si na únavu, natáhl se na pohovku v téže světnici. Jako Pucella ani on nevěděl, že byl sosno-

¹ Oběd se říkalo jindy jídlu hlavnímu, asi v jednu hodinu.

ván útok na pevnůstku Saint-Loup od brány Bur-
gundské. Podnikatelé té věci chtěli asi zaměstnati
anglickou posádku této tvrze, aby nemohla zabrá-
nit dovozu obilí, poslaného z Blois po vodě.

O tomto útoku nikdo nic Pucelle neoznámil; v tom
„náhle, jak pravil d' Aulon, vyskočila z řečeného lože
a s velkým hlukem ho probudila“ volajíc: „Pravila
mi moje Rada, abych šla na Angličany, ale nevím,
zda mám jíti na jejich bastilly nebo proti Fastolfovi,
který jim přiváží potraviny“.

Jak uvidíme, její Hlasy ji častokrát probouzely,
a ve chvíli probuzení neslyšela jich nebo jim nerozu-
měla leda na polo. V tomto případě aspoň pravily jí,
čeho nevěděla, totiž aby šla do boje. D' Aulon se-
skočil se své pohovky a jal se odívatí Pucellu v br-
nění tak rychle, seč byl. Co byl zaměstnán touto
prací, uslyšel veliký křik z ulice, a ze změtě hlasů
poznal, že Angličané způsobili veliké krveprolití
Francouzů. Pucella již byla ustrojena, on zapínal
ještě vlastní brnění, když opustila pokoj, aniž toho
zpozoroval.

K tomu hned můžeme připojit další stránku této
historie, vypravovanou pažetem Ludvikem de Cou-
tes. Pravil, že Johanna sběhla se schodů a běžíc

křičela: „Oh ty krvavý chlapče, proč's mi neřekl, že se prolévá krev Francie! Přiveď mi koně!“

Když de Coutes se vrátil, Johanna mu poručila, aby přinesl korouhev; podal ji oknem z pokojíku prvního pažete, a když ji přijala, vyjela tryskem směrem k bráně Burgundské, kde byl největší hluk, a očití svědkové praví, že jiskry odskakovaly z dlažby ulice pod kopyty jejího koně. D'Aulon se pustil za ní a brzy ji dohonil, potom i de Coutes jich dostihl.

Když přijížděli k bráně, potkali občany, nesoucí muže vážně zraněného: „Nikdy jsem neviděla krve Francouzů, aby mi nevstávaly vlasy na hlavě“, pravila Ducella. Úprkem hnali se dále z brány a našli shromáždění svých přívrženců takové, jakého před tím nikdy neviděli. Patrně, že útok na Saint-Loup nebyl jen nějaký postranní, jak se myslelo, nýbrž vážný podnik.

Přišli k pevnosti; Johanna prý zakázala plenití příslušenství kostela, jež v něm zbylo po jeho částečném zpusťování; a Francouzi, jakmile přišla, vyrazili ve velký křik a odnesli, co bylo možno odklidit. Jejich ztráty byly nepatrné, ale ze sta padesáti Angličanů žádný neunikl smrti nebo zajetí; někteří z těch, kteří byli chyceni, honem na sebe oblekli

roucha kněžská, jež našli ve věži Saint-Loupské. Johanna jim zachránila život: „Není čeho pohledávat na osobách církevních“, pravila, připojujíc k odpuštění veselé slovo, neboť zajatci oblekše mnišské kutny, postavili se tak mimo právo válečné, a ne náleželi již mezi bojovníky.

Zatím Talbot shromáždil z ostatních bastil větší sílu a postupoval dlouhou oklikou na pomoc svým lidem, když pojednou zvěděl, že vše už jest skončeno. Zároveň oddíl šesti set bojovníků vytrhl z Orleansu, aby se s ním utkal, a proto se uchýlil zpět do svých tvrzí. Johanna plakala nad pobitými, že zhynuli bez svátosti Církve, a později sama se šla vyzpovídat Pasquerelovi.

Vracejíc se jako vítěz, spálivši dříve kolové ohra-
dy Saint-Loupské, pravila, jak dosvědčuje tento její věrný průvodce, že obležení byl by konec v pěti dnech, že však zítra nebude bojovati, neboť jest slavnost Nanebevstoupení Páně. Dala rozkazy, aby nikdo v ten den nebojoval, dokud se nevyzpovídá, a zároveň zakázala lehkým ženštinám, že nesmějí provázeti vojáky. Ačkoliv tedy nebylo bojováno, přece Johanna obnovila Angličanům výzvu, aby odtáhli. Šla až na konec mostu po část do té chvíle zachování, kde Or-

leanští zbudovali ohradu, a tu přes řeku, přímo stojíc nad proudem, křičela na Angličany ve Věžkách, že vůle Boží tomu chce, aby se vyklidili z Francie. Posmívali se jí, i rozhodla se, že jim to ještě jednou řádně předloží. Její zповědník praví, že nadiktovala list v obyčejných výrazech, končíc těmito slovy: „Hle, píšu vám po třetí a naposledy. Poslala bych vám list ctnější cestou (výzva byla připevněna na šíp, vypuštěný lukem z ohrady mostu od města), ale zadrželi jste mého herolda Guienna. Vraťte mu svobodu a já vám vrátím některé zajatce, vzaté na Saint-Loup“. Angličané sebrali šíp s touto výzvou křičíce: „Zprávy od kurvy Armagnaků!“ Slyšíc tuto urážku, Johanna propukla v pláč volajíc Krále Nebes k své pomoci. Také byla posilněna a osušila slzy, protože, tak pravila, dostalo se jí zpráv od jejího nejvyššího Pána.

Kázala tedy Pasquerelovi, aby k ní přišel časně zrána dne následujícího; chtěla se zpovídati na úsvitě. Ačkoliv nedošlo k žádné půtce v den Nanebevystoupení (5. května), konala se válečná porada v domě Cousinota, kancléře Orleanského. Mezi přítomnými vůdci byl též sir Hugh Kennedy, jemuž přezdíli ve Skotsku: *Hugh-Come-with-the-Penny*.¹

¹ Hugo, přicházející s penny (angl. drobný peníz).

Byl rozhodnut, že zítra vezmou veliké štíty a dřevěná přístřeší, a že poženou útokem na anglická opevnění na pravém břehu řeky a zvláště že budou útočiti na Saint-Laurent. Tento pohyb měl převést Angličany s protějšího břehu, aby pomohli svým druhům. Ale to bylo jen tak naličeno; ihned, jakmile by byli Angličané přepluli řeku, francouzští taktikové podstoupili by bojem ty, kteří by byli zůstali k ochraně Saint-Jean-le-Blanc, kláštera Augustiniánů a boulevardu nebo střilny bastilly v průčelí mostu, Věžek.

Přednější z rady poslali tedy Ambrože Loréa k Pucelle, které z obavy, aby úskok neprozradila, řekli toliko, že se usjednotili útočiti na Saint-Laurent, velkou bastillu v sousedství domu, v němž bydlela Johanna, na pravém břehu. Sám kancléř Cousinot potvrdil ji tento úmysl na oko nastrojený, zatajiv ji vlastní.

„Povězte, co jste usnesli a nařídili! zvolala; dovedu utajiti mnohem větší věc než *tuto!*“ Jala se pak choditi po světnici a nechtěla si sednouti, „Nehněvejte se, pravil Dunois, nelze říci vše najednou. Co vám kancléř řekl, bylo opravdu usneseno a nařízeno; ale...“ A tu vysvětlil válečnou lest a vlastní bod útoku. Johanna se s tím spokojila. Přece však nazíří lestný výpad na Saint-Laurent nebyl podnik-

nut. Podle všeho Dunois a taktikové měli úmysl pohnouti obyvatele Orleanské, aby vyšli proti Saint-Laurent s korouhví Pucelly v čele a pod ochranou děl, hradeb a věží. Až by Angličané vyšli ze své tvrze a vyrazili ve svůj křik, občané by se dali na ústup pod ochranou svého dělostřelctva a Angličané by jich pak nepronásledovali.

Bylo by zase o jednu „velkou a strašnou půtku“ více. Tři nebo čtyři nešťastníci byli by bývali zasaženi kusy kamenných koulí nebo šípy ze samostřilů. Jeden nebo dva upalující byli by padli do nějaké jámy a tam by je dorazil nepřítel, jak se to občas stávalo, a na straně Anglické byla by bývala obvyklá „převeliká ztráta nějakých devíti zajatců!“

Za této tahanice pravidelné čety, řízeny jsouce rytíři, měly útočiti na tvrze na druhém břehu vody. Ale Johanna neměla žádné chuti vésti obecný lid, jenž nikdy nepožene útokem k rozhodnému vítězství; neboť byla vůdcem tvrdošíjným a neustupovala (leďa když byla odnešena zraněná v noci), dokud posice nebyla dobyta. Protože občané velmi dychtili po tom, aby mohli bojovati pod její korouhví, vůdcové nemohli provést svou taktiku, a dne následujícího nic nebylo podniknuto.

A přece nebylo možno Johannu podezřívati, že by zradila vojenské tajemství. Měla se zúčastniti pravého útoku, její cesta šla branou Burgundskou a dav následoval její korouhev. Podle všeho měl nějakou vědomost o tajemství, ale to bylo možno i bez Johanny. Víme, že ve válečné radě zasedali i občané, a přirozeně pod přísným mlčením šeptali si to se svými ženami a byli rozhodnutí zúčastniti se vážného boje. Vedla-li je Johanna, což není jisto, jistě v rozhodné chvíli nepřinesli jí velikou pomoc.

Přepluli Loiru vyšedše branou la Tour-Neuve na ostrov aux Toiles, odkudž most po dvou člunech dovoloval přejíti na protější břeh pod dělem anglické tvrze Saint-Jean-le-Blanc. Ale velitel opevnění Věžek v průčelí mostu, ihned, jakmile spozoroval, že Francouzové spustili na vodu své lodice, soustředil své síly v opevnění, vybudovaném na troskách kláštera augustiniánské řehole a odtud zvané *Les Augustins*.

Tato tvrz chránila boulevard nebo střílny Věžek, na něž nemohl býti podniknut útok, dokud pevnůstka Augustiniánů nebyla dobyta.

Jedna soudobá kronika tvrdí, že zatím co největší část sil, které skládaly útok francouzský, prodlévala

na ostrově aux Toiles¹, Johanna s malou družinou, utvořenou nejspíše z občanů, vyrazila k Augustiniánům a vzlétla nad palissadami svou korouhev; v tom však někdo náhle vykřikl, že Angličané pevnosti Saint-Privé, ležící na levém břehu (proti tvrzi Saint-Laurent) hrnou se na ně. Tu tito příliš nadšení vojáci strhli Pucellu ve svém, zmateném útěku s sebou kostrovu, a bez pochyby uvrhli veliký nepořádek i do oddílu, který chtěl přejít po člunovém mostě. Jest-li tomu tak, možno si představití zklamání francouzských taktiků, jejichž plán zvrtili občané a lid, jak bylo možno se nadíti. Pucella zvolna couvala, kryjíc ústup prchajících, zatím co Angličané se hnali za ní soplíce nadávkami na „kravařku Armagnaků“ a provázejíce tyto nadávky deštěm šípů.

„Náhle se obrátila proti nim, a jakkoliv měla málo lidí, čelila jim a postupovala proti Angličanům velkými kroky a s vlající korouhví. A tak byli z vůle Boží Angličané poděšeni, že se dali na hanebný a ošklivý útek. Tu se Francouzi vrátili a jali se je honiti, a to až do jejich bastil, kamž se Angličané s chvatem scho-

¹ Franc. aux Toiles svědčí, že se tam buď sušila *plátna*, nebo vypíraly *sítě*, anebo obojí zároveň. Že by to pocházelo od vojenských *stanů*, tak daleko netřeba s výkladem.

vali. To vidouc Pucella, vstavila svou korouhev před bastilu Augustiniánů, nad příkop boulevardu, kamž bez prodlení přispěchal sire de Rais. A Francouzové stále se sbíhali a počet jejich rostl." Tak byla tvrz dobyta.

Arcif všechno toto jest dramatické, ale jiné vypravování méně dramatické a hodnější víry, poskytl nám sám panoš Johanin d'Aulon, jenž sám byl v bitvě v předním voji. První Francouci, kteří přirazili na břeh — nejspíše vojáci pěší, bez Johanny, která měla převést koně po člunovém mostě — našli Saint-Jean-le-Blanc opuštěný, i postupovali na Augustiniány, ale vidouce, že tu ničeho nepořídí, vrátili se žalostně k ostrovu. V tom okamžiku Pucella a La Hire vsedli na koně, kteří jim byli konečně přepraveni po neschůdném mostě, a objevili se s kopími v rukou. Vidouce, jak Angličané vycházeli od Augustiniánů, aby napadli občany, zápasící v nepořádku, aby se dostali přes most, připravili kopí, a vrazivše na nepřitele, zahnali ho zpět do bastilly. Francouzové tou měrou jak vystupovali na břeh, byli vždy seřazeni d'Aulonem a jinými, mezi nimiž se nalézal statečný jeden Španěl, Alfons de Partada. V té chvíli kterýsi muž z jejich družiny protřhl řadu a postoupil

vpřed. D'Aulon mu poručil, aby se postavil na své místo do čelní řady, ale ten mu odvětil, že neudělá, co se mu nebude líbit. Alfons zvolal, že muži tak udatní jako on dobře poslechnou. Druhý odpověděl úsměšky. Alfons ho vyzval k pořádku, sice že s ním změní své síly. A tu ti dva vojáci, aby dokázali svou stalnost, chopivše se za ruce úprkem se hnali ze všech sil až k palissadě. V úzkém vchodu, schválně nezavíraje bránku, stál obrovský Angličan a hájil vstup mečem s takovou obratností a silou, že útočníci nemohli vpřed. Tu d'Aulon dal znamení proslulému střelci mistru Janovi, který měl ruční dělo, a kázal mu, aby zamířil na Angličana. Ten tak učinil a na první ránu obr se svalil mrtev k zemi. Teď teprve Alfons a jeho soupeř vtrhli dovnitř; jini následovali jejich příkladu; se všech stran se hnali útokem na pevnost, pracovalo se důkladně mečem i sekerou a... Angličané, tak dlouho vítězní, nezmohli se ani na rekovný čin Hougoumontův. Obhajci byli pobiti nebo zajati, vyjma některé, kteří se zachránili v boulevardu nebo střelných Věžek. Co se týká Johanny, jiný očitý svědek viděl ji v pevnosti a vřavou slyšel její hlas: „Jménem Boha, jen směle, vpřed! jen vpřed!“

Z rytířů, kteří přispěchali a pomohli zastavit utíka-

jící Francouze a tak zabezpečili vítězství, byli to Gaucourt a Archambaud de Villars, kapitán de Montargis a senešal z Beaucaire, na jehož místo bude později dosazen d' Aulon. Dunois, zdá se, střežil Orleans. Většina vojska tábořila na místě vítězství, aby snad v noci Angličané se nepokusili o zpětné dobytí této Augustiniánské pevnosti. Z Orleansu bylo jim v bárkách přivezeno víno a potraviny. D' Aulon a ještě jeden svědek praví, že Johanna zůstala s nimi, ale zdá se, že se zaměnilo pouhé přání s tím, co ve skutečnosti učinila.

Pucella byla unavena a vrátila se do svého příbytku, byvši raněna do nohy válečnou rohatinou (rozsocháčem). Ačkoliv to bylo v pátek, kdy se postívala, usoudila potřebným povečeřeti. Svírala ji starost a úzkost při myšlence, že Angličané by mohli podniknouti v noci útok na síly, zanechané na druhém břehu řeky, a složené z mužů vysílených a veselících se. Jistotně měli tak učiniti, mělať intuitivní poznání války, a sama by tak byla jistě učinila. V těchto obavách záhy vstala a se ustrojila ještě na úsvitě. Bylo 7. května.

„Zítřa vstávejte ještě časněji než dnes a přičiňte se, seč budete, pravila k občanům. Držte se stále při

mně, neboť zítra budu mítí mnoho na práci, mnohem více než jsem měla dosavád, a zítra krev poteče z mého těla nad hrudí."

Takto svědčí Pasquerel, který byl přítomen. Víme, že Pucella předpověděla před 22. dubnem, že bude raněna šípem, a že rána nebude smrtelná. Toto proroctví bylo zapsáno 22. dubna. Jest možno, že Pasquerel se zmýlil, špatně si zapamatovav datum, když 6. května vkládá jí do úst den a místo zranění. Jeden list z Bruges z 9. července 1429 uvádí, že Johanna předpověděla o svém zranění druhým vůdcům téhož dne, kdy se to stalo, 7. května, a že dodala že rána nebude nebezpečná. Jeden advokát Orleanský učinil výpověď, že Pucella oznámila vzeší Věžek, svůj návrat po mostě, ačkoliv oblouky byly strženy, a své zranění u Věžek. Zraněná na noze, unavená, horečná, jistě velmi špatně spala té noci: jitřní úsvit příštího dne, jistě krásného dne májového pozdravoval ji k novému a to rozhodnému vítězství.

DOBYTÍ VĚŽEK

Anglická taktika po příchodu Johanině k Orleansu jest nepochopitelná. Čekaly se, jak jsme viděli, posily z Paříže, vedené energickým Fastolfem, vítězem u Rouvray, a možná že se nechtělo nic vážného podnikati, dokud nepřijde. Zatím však ztratil se po pádu pevnůstky Saint-Loup hořejší břeh Loiry, a 6. května pádem Augustiniánů a Svatého-Jana-Bílého převoz, který spojoval Orleans s protějším břehem řeky. Ačkoliv Angličané mohli po proudu přejížděti úplně bezpečnosti ze svého hlavního tábora v Saint-Laurent k bastile na ostrově Charlemagnově, odkudž mohli plouti, kam chtěli pod záštitou tvrze Saint-Privé, neposlali ani jediného muže 7. května, aby sesílili Věžky, střelny a směr k Augustiniánům. A přece mohli dobře viděti, že francouzský útok na Augustiniány nebyl jen na oko, nebyl válečnou lstí, aby se maskovala ofensiva přes řeku a opravdový útok na Saint-Laurent.

Nemáme přesné znalosti počtu bojujících z každé strany dne 7. května. Soudobý německý odhad, potvrzený *kronikou Tournaiskou*, stanovující na 3000 mužů množství pomocného vojska, jest podle všeho pravdě nejbližší. K tomu třeba přičísti posádku Orleanskou a městskou milici.

Všeho vojska anglického bylo od 10000 bez Burgundánů, kteří odtáhli (Jollois), k 5000, ba 5500 celkem (Molandon, Beaucorps a Jarry). Zmínění autoři „nemajíce přesnějších a shodnějších dokladů než ty, jež my máme, dohadují se, že Angličané měli poměrně dosti sil k žádoucímu výsledku, přiměřeně k rozloze a počtu obyvatel Orleansu“.

O tom však možno pochybovati, připomeneme-li si stížnost Bedfordovu z konce března na četné deserce a jeho žádost, aby mu Anglie poslala patnáct set kopínníků a lučištníků. Přes mínění Bedfordovo Angličané spoléhali na svůj prestýž, na slabost a lehkovážnost rady dauphinovy a na stálé válečné štěstí. Od toho všeho si slibovali, že se zdarem dokončí, co si předsevzali. Ale Pucella vnukla radě na hodinku rozhodnost a pevnost, a vrátila francouzským vojákům důvěru. Dunois, La Hire, de Rais, Gaucourt a občané statečně jí při tom pomá-

hali; s ní vrátilo se válečné štěstí Francouzům, kdežto pěšáků Talbotových a Suffolkových zmáhal se strach, pozbývali sebedůvěru, neodvažující se čelit „čarodějnicí“, „kravařce Armagnaků“, tušíce v ní asi biblickou „krásnou přítelkyni“ Francie (Velepíseň VI, 3), „hroznou jako šik vojenský, (k bitvě vždy) spořádaný“. Zdá se věru podivným, že angličtí generálové, majíce přechod přes řeku zajištěný, nepokusili se nočním útokem překvačiti znavené Francouze, kteří tábořili u Augustiniánů, a tak využili nočních temnot mezi západem slunce 6. a jiltními červánky 7. května. Strach před tímto manevrem způsobil, jak jsme viděli, velikou úzkost Pucelle, která se neučila nikdy strategickému umění, ale byla obdařena nejlepším zdravým smyslem. Za celého obležení nemluví se ani o jednom nočním útoku, ačkoliv jsou známy před r. 1429, neboť La Hire je podnikal. Talbot nejen že se ho neodvážil, ale 6. května nařídil nebo dovolil, aby jeho posádka tvrze Saint-Privé (která zajišťovala možný přechod přes řeku) spálila stavby pevnostní, a aby se stáhla po člunech, pod ochranným přikrovem noci, dohlavniholežení Saint-Laurenského. Tím Francouzům stalo se zřejmým, že 7. května Talbot ponechal jejich osudu mužstvo po-

sádky v průčeli mostu, bastillu Věžek a opevněný boulevard.

Byly to mohutné tvrze, hájené 600 muži anglického vojska pod velením Moleynse, Poiningsa a Glasdala. Byly obtočeny velikými příkopy, hned za nimi se vypínaly pevné zdi, a snadno by se byly uhájily více než 3000 Francouzů. Ale neměli naděje na pomoc. A také opravdu: Talbot nepřispěje jim žádným výpadem, ba ani nenastrojí nějaký manévř na oklamání nepřítele, aby třebaš hnál útokem na brány nebo zdi Orleansu, a tak pokusil se odvrátiti Francouze od jejich podnikání. A přece, kdyby byl takto postupoval, jeho pověřční vojáci ani by se byli nesetkali tváří tvář se strašnou čarodějnici a Kravařkou Armagnaků, která se přeplavila na břeh protější. „Kdyby byl Talbot viděl, kdyby byl Talbot chtěl, mohl Orleansu dobýti“, napsal jistý francouzský historik. Ale Talbot jen nečinně přihlížel se zdi Saint-Laurentských, co se kplem dělo.

A tak od svítání až do západu slunce viděl, s jakým zdarem se brání jeho posádka v průčeli mostu. Ale že se jen díval, jeviště se náhle proměnilo. Byla to změna náhlá, hromová porážka, přihodilo se to až za soumraku, když se už stmívalo na noc, čin

Pucelly, který netrval než deset minut. Jest zapsáno, že Talbot slyšel francouzské vyzvánění, pak troubení na ústup, viděl opravdu Francouze na zpětném pochodu a v tom náhle Věžky v plamenech.

Tu zase nemůžeme pochopiti chybu Talbotovu, který 7. května nepokusil se ani v nejmenším o útok na bránu Saint-Regnardovu, neboť, jak brzy uvidíme, Talbot byl udatný až nerozvážně.

Od té chvíle úkol Francouzů jest kde komu jasný: přepraviti se na levý břeh na pevnou zemi, zmocnili se bašty nebo střilen hájících Věžky, kamennou tvrz s dvěma věžemi na jednom mostním oblouku. Věžky byly chráněny od útoku se strany Orleansu stržením jednoho nebo dvou oblouků a zevním opevněním, namířeným na tento průlom. Příkop, jímž tekla proud vody, odvedený uměle od hlavního řečiště, odděloval baštu čili střilny od bastilly Věžek. Přes tento příkop vedl zdvihací most, takže kdyby obhájci bašty příliš byli tíštěni, mohli hbitě přeběhnouti most a ukrýti se ve Věžkách, most zdvihnouti a znova se nepříteli brániti. Ale pak jejich posice by byla znesnadněna, byli by zataraseni ve Věžkách, dokud by Talbot, zesílený Fastolfem, nebyl s to, aby zasadil Francouzům rozhodnou ránu na obou březích Loiry.

Zdá se, že bašta měla vysoké zdi, neboť bylo třeba ztéci ji pomocí žebříků, a byla obehnána hlubokým příkopem. V říjnu 1428, když byla ještě v moci Francouzů, byl to val ze země a z hatí a dlouho odolával. Dne 21. téhož měsíce Angličané měli 240 zabitých při jeho dobývání a celkem nic nepořídili. Ale 22. podařilo se jim udělati podkopy! tu obhájci val opustili a nepřítel se do něho nasadil, a hned jej sesílil v hroznou baštu. Misto dosti silné, aby vydrželo útok, při němž zahynulo 240 mužů, jistě zabíralo vážně mysl Pucelly, věděla, že se bude museti „velmi přičiniti, mnohem více, než dosavad.“

Dne 7. května již s východem slunce Johanna byla na mši.

Zdá se, že právě teď poslední úder na Angličany měl býti překažen odporem pánů a vůdců, kteří nechťeli útočiti na Věžky. Páže Johannino, Ludvik de Coutes r. 1456 dosvědčoval, že „Johanna sama, proti vůli mnoha pánů, kteří mínili, že chce vydati ve velké nebezpečí lidi královny, dala otevřítí bránu Bourgoňskou, a tajnou fortnu u velké věže, a přešla vodu s lidem zbrojným, aby útočila na Věžky. (*Proces*, t. III, p. 70.): Šimon Charles pak, petiční mistr státní rady, vypovídal r. 1456, dovolávaje se při tom auto-

rity Gaucourtovy, že Johanna kázala otevřít bránu Bourgogneskou proti vůli Gaucourtově, pravíc mu, že jest zlý člověk; hrozilo mu nebezpečí, že bude davem utlučen. Ale Charles datuje tyto události ze 6. května, po dobytí pevnosti Augustiniánské. (*Proces*, t. III, p. 116, 117). *Kronika o Panně Orleánské* jest za jedno s Ludvikem de Coutes; Pucella vyšla první z Orleansu „za souhlasu a svolení občanů, ale proti mínění a vůli všech vůdců a kapitánů králových“. (*Proces*, t. IV, p. 227). Zpovědník Johann Pasquerel pravil, že v noci 6. května vůdcové poslali k Pucelle jednoho šlechtice, oznamujícího, že si přejí vyčkati posil, dříve než se bude útočiti na Věžky. Ona odpověděla; „Byli jste ve své radě, a já byla ve své; vaše úmysly zhynou; úmysly mého Pána pevně obstojí a budou vykonány“. (*Proces*, t. III, 109). A tak jen Šimon Charles, a ten ještě z doslechu, vypovídá o odporu šlechty na začátku útoku na Augustiniány. De Coutes zase, Pasquerel a *Kronika o Panně Orleánské* přenášejí události ty na 7. května; a *Kronika o ustanovení Slavnosti* tvrdí, že Johanna podnikla útok proti Věžkám na žádost obyvatel Orleanských. (*Proces*, t. V, p. 293). Váha svědectví sklání se k jejich straně. Jak první myšlen-

ku, tak konečný útok dlužno přičísti jediné Pucelle, jak o tom shodně praví Lefèvre-Pontalis a Wallon.

Ve chvíli výpadu kdosi přinesl ji k snídani jesa, rybu (sledovitou), a právě o ní Johanna praví svému hostiteli Boucherovi: „Schovejte ji k večeři, neboť přivedu vám jednoho *Goddama*¹ (Angličana), je- muž přijde z ní částka, a vrátím se po mostě“. (který byl přerván).

Po celý den měšfané činili přípravy, aby zřídili přechod přes stržené oblouky mostní a tak ustrojili cestu k útoku na Věžky. Rytíři a Pucella přešli Loiru po lodi. Byli mezi nimi Thibault de Termes, svědek z let 1450—1456; Dunois a Gaucourt; Villars, starý, zkušený válečník; La Hire, Poton de Xaintrilles, Florent d'Illiers a mnoho jiných vůdců. Jest nesnadno uvěřiti, že by se byli pokoušeli podnik ten zadržeti. Stalo-li se tak opravdu, tu to ještě přidává k slávě Pucelly. Všichni mužové, jež bylo možno uvolniťi z obhajoby města proti útoku Talbotovu, měli býti přítomni, zdá se však, že hlídání Orleansu vyžadovalo velmi silný díl bojovníků, neboť obsahovala-li posádka Vězek 600 vojáků (jak jest řečeno v soudobé zprávě dauphinově z 9. a 10. května), tu an-

¹ přezdivka od *Bůh zalázt*

glický vůdce neměl jistotně méně než 2500 mužů, s nimiž mohl s úspěchem na město udeřiti.

Útočníci měli hojnost děl všech kalibrů, jakož i jiných nástrojů, šípů, měli veliké štíty, jakých se tehdy užívalo, a dřevěné pohyblivé přístřešky, aby chránily menší skupiny, jež právě útočily. Bylo to zajisté pestré vojsko, bojovníci, rutiniéři společnosti lupičů, cizí žoldnéři jako Alfons de Partada, měšťané, učňové, ozbrojení kyji a šípy, kušečníci, Skotové, ať řádní vojáci pod velením Kennedyho, ať divocí horalé z Lennoxu odění v tartany, válečníci s kšticemi nepěstěnými, s dlouhými vousy, ozbrojení lukem a sekerou, jak jsou vypodobnění na jednom obrazu z té doby.

V tvrzi anglické pod velením Moleynsovým, Poyningsovým, Glasdalovým, Giffordovým a ostatními vůdci našlo se 600 vojáků vybraných, kteří neměli chuti vzdáti se. Mezi nimi byli John Reid z Redesdal, Wiliam Arnold, Bill Martin, Walter Parker, Matthew Thorton, William Vaughan, John Burford, Patrick Hall, Thomas Sand, John Langham, Thomas Jolly, George Ludlow, Black Henry, Davy Johnson, Dick Hawke, Geoffrey Blackwell, drsní chlapi pádných rukou, což dokáží dnešního dne, jenž většině

z nich bude svítiti naposledy. Ti též byli silně ozbrojeni, a zdá se, že měli ve své moci dělo z pevnosti Saint-Jean-le-Blanc, houfnici, jež metala přes Loiru na Orleans kamenné koule osmdesátiliberní. Snad tento dávný *Long Tom*¹ byl spíše jakýmsi hmoždířem, určeným k tomu, aby vrhal do vzdálenosti 500 metrů tyto balvany, než dělem o nízké průhodnici, schopným smetati řady francouzské. Ať jakkoliv, Angličanům nechybělo ani děl, ani luků, ani šípů, ani odvahy, ani statečnosti.

Útok začal časně ráno, každá setnina postupovala pod vlající korouhvi svého velitele. Útok byl podniknut se všech stran, a provázen byl bez jakékoliv pochyby posilami, nesoucími žebře k slézání hradeb. Ale též Angličané „počíнали si velmi zmužile, neboť ačkoliv Frankové drali se hustě po žebřích se všech stran na hradby, a dotírali na nejvyšší jejich opevnění takovou statečností a vytrvalostí, že podle toho, jak se pevně drželi, zdáli se býti nesmrtelnými: tito je mnohokrát odrazili a smetli s hradeb, a to děly, jakož i jinou zbraní, jako sekerami, kopími, halapartnami, olověnými palicemi, ba i holýma rukama, takže pobili a zranili mnoho Francouzů.“

¹ Pověstné dělo z války Jihoafrické.

Vztyčovaly se žebříky, po nich vystupovali muži; žebříky byly převrhovány, a kdož na nich právě byli, kulemi byli zabíjeni, nebo zasaženi, nebo shazováni i rukama do příkopu, zatím co ve vzduchu svištěly šípy a koule, a sirný zápach vydychoval z jícnu děl.

Korouhev Pucelly vlála u samé zdi, když k poledni šíp ze samostřilu pronikl jejím náramníkem ve chvíli, kdy slézala první žebř, a hrot projev brněním a tělem vyšel vzadu jedním štítkem. Couvla a plakala, praví její zповědník; odepřela dáti si zastaviti jakousi písničkou krev, jež tekla z její rány; nechtěla léčivého „kouzla“, jímž se kdysi zhojil Ulysses, zraněný v hájích Parnassu klem divokého kance. Du-nois dosvědčuje, že nepřestala bojovati a nevzala žádného léku, ačkoliv útok za útokem bojovalo se až do osmi hodin večer. Více se však pravdě podobá, jak zaznamenává Pasquerel, její zповědník, že dovolila, aby její rána byla obvázána olivovým olejem, a že se vyzpovídala.

Angličané jistě upozorovali, že Pucella byla zraněna, a že té chvíli opustila bitevní vřavu. Dost možná, že viděli téci její krev, a protože její ránu sami otevřeli, věřili, že její moc čarodějnice bude zničena, neboť ještě podnes jest na venkově tato pověra, právě

tak jako víra v kouzelnou moc, zastaví krev mumláním jistých slov, trvá dosud ve vlastním kraji Glasdalově. Místo hrdinky naší v první řadě nezůstalo asi dlouho uprázdňeno. Náhle se znovu objevila pod svou korouhví a již zase povzbuzovala své Francouze a své Skoty; ale byli všichni unaveni, slunce se sklánělo k obzoru, a muži, kteří pravili, že sotva za měsíce bude možno dobytí bastillu, pozbyli mysli, když v stříbřitém zrcadle Loiry zaleskla se první světla Orleansu. Všem válečníkům pevnost se zdála nedobytnou, praví Perceval de Cagny. „Nepochybujte, pevnost je vaše!“ zvolala jasným hlasem dívka. Ale Dunois usoudil, že opravdu není již naděje, aby toho dne zvítězili; kázal troubiti na ústup a poručil, aby se přeplula řeka a vrátili se do města. Třikrát nebo čtyřikrát hnalo všechno vojsko útokem, prohlašuje Dunois; podle obyčeje třetí útok, jak zaznamenal *Jouvence*, byl nejzuřivější a poslední. „Tu Pucella přišla ke mně a požádala mne, abych ještě chvíli počkal. Potom vsedla na kuň a odklusala sama do jedné vinice opodál od zástupu bojujících, a tu se modlila asi půl čtvrti hodiny. Konečně se vrátila, vzala do ruky korouhev a zasadila ji na kraj příkopu.“ Tak dosvědčuje Dunois.

Angličané uviděvše opět raněnou čarodějnici na místě, kde byla ráno, „byli předěšeni a strach se jich zmocnil nesmírný“.

Tento jazyk jest homerický.

Podrobnosti výsledku jsou dány panošem Pucelly, d'Aulonem. Trubky francouzské troubily na ústup, — což příjemně znělo uším chrabrých Angličanů. Když čtyry ustupovaly, korouhevník Pucellin (ona sama se trochu vzdálila k modlitbě) zůstal, ač unaven a nemoha se hnouti, drže prapor Johanin rozvinut k straně, kde byl dobývaný boulevard. Ale k ústupu svěřil jej jakémusi Baskovi, leníku velitele Villarse, D'Aulon znal toho Baska, a také se obával, aby se ústup neskončil pohromou („obával se, aby v příležitosti ústupu neštěstí nešlo v zápětí“).

Výpadem posádky z Věžek mohl nastati zmatek, ústup snadno by se byl proměnil v divý úprk a korouhev Pucelly by se ocitla v nebezpečí. D'Aulon myslel, že kdyby tento prapor byl ještě jednou nesen vpřed, bojovníci by se byli za ním pustili už z veliké přichylnosti k Johanně, a že by se byl útok zdařil a boulevard že by jim byl padl do rukou. Pučella naléhala na to, aby Dunois odvolal svůj rozkaz k ústupu. D'Aulon pravil Baskovi: „Slezu-li s koně

a půjdu až k samé zdi, půjdeš za mnou?" — „Ano“, odpovídá Bask.

D'Aulon seskočil se sedla, a pozdvihnuv štít svůj, aby se uchránil před deštěm šípů, vrhl se do příkopu, domnívaje se, že ho Bask následuje. V té chvíli Pucella uzřela svou korouhev v rukou Baskových, který též sestoupil do příkopu. Nezdá se, že by byla poznala jeho úmysl. Domnívala se, že její prapor jest ztracen nebo zrazen, i zachytila konec vlajícího třepení.

„Ha! můj prapor! můj prapor!“ zvolala, a začásla tak silně korouhví, že zavlála celá jako signál k náhlému útoku. A bojovníci tak tomu porozuměli a shromáždili se kolem ní.

„Ha! Basku, což tohle's mi slíbil?“ rozkřikl se naň d'Aulon. Na tato slova Bask vytrhl prapor z rukou Pucelly, proběhl příkopem, a přistoupil k Aulonovi hned pod nepřátelskou zdi. Za tu dobu všichni přátelé Pucelly se sběhli a stáli kolem ní.

„Dívejte se, pravila nejbližšímu rytíři, dívejte se, až vlající cíp mé korouhve dotkne se zdi“. Uplynulo několik vteřin.

„Johanno, cíp korouhve dotýká se zdi“.

— „Tedy vejděte! všechno jest vaše!“

Na tato slova všechno se o překot hnalo ke zdem;

nikdo nedbal šípů a kouli. Žebře se vyšvihly od země; již jsou mnozí na hradbách, vpadají do pevnosti; sekery a meče se zdvihají a dopadají; co živ člověk neviděl takového útoku".

Buď Angličanům došlo střelivo, buď nemohli nabít zavčas děl, luky a šípy beztak nemohly sloužiti, když se již bojovalo do křížku; marně se posádka činila kopím, halapartnami, sudlicemi, palcáty i pěstmi; marně na obléhající házeli ohromné balvany; bylo daleko slyšeti třeskot mečů o brnění z ocele... ale na konec Angličané prchali z boulevardu a hnuli se na zdvihací most, jenž jim dovoloval přejíti řeku, aby se dostali do kamenné bastilly Věžek! Zdvihací most praštěl pod jejich tíhou; byl zahalendýmem, z něhož vycházel čpavý zápach; kolem s obou stran šlehaly plameny a objevovaly se již mezi prkny, zatím co kamenné koule z děl Orleanských padaly na krytbu a zdi Věžek a odtud do Loiry.

Johanna spatřila oheň a nebezpečí a měla soucit se statečným ale surovým Glasdalem, který ji vyhrožoval a tupil.

„Glasdale, volala na něho, Glasdale, vzdej se, vzdej se ve jménu Krále Nebes! Nadával's mi nevěstek, ale jest mi líto tvé duše a duši tvých lidí.“ Tak

nám to vypravuje Pasquerel, který byl při tom. Ve svém soucitu a své způsobilosti Pucella kázala svému zlolajci, aby se vzdal, nikoliv jí nebo některému rytíři, nýbrž Králi Nebes.

Ale jak ten zdvihací most byl zapálen?

Rytíři, kteří zůstali v Orleansu, a lid ustrojili palčskou loď, a na ni naložili množství zkažených tuků a věcí politých smolou, snadno zápalných a odporně zapáchajících; k tomu přidali hadrů rovněž napuštěných lojem a dehtem, to vše zapálili a zavlekli hořící lodici pod dřevěný zdvihací most.

Přes to většina obhájců boulevardu kouřem hnala se do Věžek, kdežto Glasdale, Moleyns a málo jiných rytířů a pánů anglických kryli ústup a hájili zdvihací most sekerami a meči. Ale sotva utíkající dosáhli Věžek, octli se před novým útokem čelním, se strany Orleansu!

Kdo pozoroval boj, byl by spatřil, jak lidé, přichvátavší z města, přelezli volný prostor, zející onu díru, jež se nalézala mezi oběma strženými oblouky, a to způsobem, o němž bylo možno věřit, že jest zázračný. V kouři a v čiré tmě bylo sotva viděti, po čem lezli. Orleánští našli jakýsi starý a dlouhý žlab, ne však dosti dlouhý, aby dosahoval od jednoho

konce na druhý a tak spojil úplně prázdný prostor nad proudící řekou. Kterýsi tesař k němu připojil trám a podpěry, tak aby se mohl zachytit na zacho- valém oblouku před Věžkami. Na tento ohrožený most odvážil se Mikuláš de Giresme, převor Mal- težských rytířů, potom jiní bojovníci, jeden za dru- hým. Nepřístupné Věžky byly takto obleženy se dvou stran najednou; akdyž Glasdale s Poyningsem, Mo- leynsem a co jich zůstalo z malého zadního voje, vrhli se na dřevěný most, jenž právě zespod doho- řival, tento se sřítíl pod jejich nohama, pokrytýma železem a oni padli do proudů. Jsouce obrnění od paty až k hlavě, touto tíhou kolmo se potopili. Ocel, oheň i voda, vše se spiklo proti nim. Johanna vidouc tuto poslední hrůzu boje, poklekla plačíc a modlíc se za duše svých nepřátel a hanobitelů.

Páni po jejím boku, jsouce praktičtějšího ducha, naříkali, že ztratili bohaté výkupné. Jiné překážky k úplnému vítězství Francouzů nebylo; v této hrůzy- plné noci ani jeden ze statečných obhajců boule- vardu a Věžek neunikl. Všichni byli pobiti, utopeni nebo zajati na výkup.

Nad temnotami Loiry zvučně se neslo radostné vyzvánění Orleansu, a v hladině řeky zrcadlily se

rudé odlesky požáru, a Ducella podle prorocké předpovědi, již z jejích úst slyšel d'Aulon ráno dnešního dne, vrátila se po mostě.

Dostála svému slovu, ukázala své znamení, Orleans byl osvobozen a příboj anglických zbraní už nikdy nedostoupí až k městu svatého Aignana. Vítězství, jak dosvědčují její spolubojovníci, bylo dlužno připsati jen jí. Všichni již pozbyli naděje, vsichni již ustupovali, když ona, ač krutě zraněná, přidržela je k služební povinnosti. Ani týden netrvalo a sedmnáctiletá dívka hned při první bitvě vykonala, co později Wolfe vykoná na výšinách Abrahamově a Bruceově u Bannockburnu: vyhrála jednu „z patnácti rozhodných bitev“ světa!

XIII

PO ORLEANSU

Francouzové, navrátilivše se do Orleansu, vzdali díky Bohu ve všech kostelích města. Lid mívával vždy u velké lásce své patrony, svatého Aignana a svatého Euverta, a k počtě jejich konával četné průvody. A tak v kronikách dočteme se o častém jejich přispění. *Deník Obležení*, sbírka to zkazek a dokumentů, snešených třicet let po událostech, praví prostě, podle vypravování jednoho anglického zajatce, „že jemu a všem ostatním Angličanům Věžek a z boulevardu zdálo se, když se na ně udeřilo, že viděli tolik lidu, zrovna jako divem rozmnoženého, a že kde kdo se tam sběhl“. Generál Foy na výšinách Busaco měl týž klamný dojem zdrcujícího počtu. Spisovatel *Deníku* připisuje svatému Aignanovi a svatému Euvertovi, že svou přímlovou dosáhli tohoto zázračného dojmu, tak přirozeného, když všechny francouzské síly se vrhly na žebře jako mraveniště. Jeden spisovatel mnohem pozdější, podle všeho

někdo z účastníků, jenž žil ještě dlouho po 1429, ještě přizdobuje tuto událost: jeden Angličan pravil, že za obležení viděl „dva duchovní hodnostáře vrouchu velekněžském“, chodící semo tamo nad zdmi Orleanskými. Dost možná že viděl arcibiskupa Reměského a biskupa Orleanského Mgr. Kirkmichaele, ani se spolu procházejí v některé únorové neděli.

Když se bohoslužba skončila, Johanna odešla do domu Boucherova, svého hostitele, kde jakýsi chirurg obvázal její ránu, a něco málo pojedla, čtyři nebo pět skývek chleba, namočeného do vína, zředěného vodou. Od východu slunce, pravil Dunois, ničeho nepila, ani nejedla. Jen její veliká střídmost a její dokonalé zdraví mohou vysvětliti, že se rána po šípů nebo střele nezapálila a nepřivodila horších následků, a že, jak sama řekla soudcům Rouenským, vyhojila se za dvě neděle. Ztráty Francouzů páčily se, podle jejího odhadu, na trochu více, než slo mužů. Můžeme mimochodem tuto poukázati na statné složení postavy Pucelly, ač jeden znamenitý profesor mluvil „o nedostatečnosti fysického vývoje, s nímž se setkáváme u mnoha nervově chorých“.

Nebylo jí té noci přáno dlouhého odpočinku. Na

úsvitě Angličané vyšli ze svých stanů a spořádali se k bitvě. Tu i Pucella vstala se svého lože, a vzala si, jak praví Dunois, osníř, to jest drátěnou košili (jasaran), neboť nemohla unést těžkého brnění s ocelovými pláty. Angličané sebrali své zajatce a vše, co mohli odvléci z toho, co měli, zanechavše svých nemocných, svých těžkých děl, pavéz a svých zásob.

Vojáci Talbotovi, uvolnění takto ze všeho, co jim bylo na překážku, rozvinuvše korouhve a dobře k bitvě seřazeni, vyzývali Francouze k boji pod širým nebem.

Tu ti, kdož byli s Pucellou, nejslavnější vůdcové, maršálové, La Hire, Xaintrilles a Florent d'Illiers, vytáhli v čele svých vojsk a sešikovali je k boji. Hodinu obě vojska se měřila stojíce proti sobě. Jeden Orleanský občan, jenž r. 1429 byl mladým mužem pětadvacetiletým, pravil, že Johanna neměla chuti bojovati, protože byla neděle. Ale v Paříži ukázala, že schvalovala staré přísloví: „Dobrý den, dobré dílo“.

Smíme-li věřit tomuto svědku orleánskému, Johanna smyslnila zvláštní věc. Poslala pro přenosný oltář a pro potřebná roucha církevní. Slavily se dvě mše, jimž vojsko bylo přítomno s veškerou usebraností. Tehdy Johanna se otázala svého okolí, zda

Angličané stále stojí proti nim. „Nikoliv, obrátili se směrem k Meungu. — Nuže! nechte jich odejít! Nelíbí se Našemu Pánu, abychom je porazili dnes; dostanete je jindy.“

A dostali je opravdu, připravivše jim zdrcující porážku. „Pucella, praví úhrnem Dunois, rozhodla, aby nikdo neútočil na Angličany.“ Zůstává neznámo, proč vlastně se nemělo útočiti. Chtěla se vyhnouti prolítí krve, nebo se bála (ona, která se málokdy bála), aby angličtí lučištníci v širém poli nedobyli vítězství, jak se mnohokrát stávalo? Rozumí se, že Angličané sestoupili s koní, že se sešikovali se svými lučištníky na konci každého křídla do pravého úhlu. Často Francouzové a Skoti, podstoupivše tento způsob boje, byli proměněni v kupy mrtvol zvýší jednoho kopí, jako u Dupplinu, u Halidon Hillu a u Azincourtu. Poučení dlouhou zkušeností, francouzští vůdcové stali se obezřelejšími, bezpochyby ocenili pohnutky, jež vedly Pucellu, že zamítla boj. Také Angličané odtáhli v dobrém pořádku, aniž byli znepokojováni.

O trochu později někteří velitelé jizdy, La Hire a Ambroise de Loré, s nějakou slovkou kopí, pustili se za nimi na obhlídku asi na tři míle a vrátili se pak

do Orleansu. Suffolk odtáhl k Jargeau; Scales, Talbot a ostatní k Meungu, Beaugency a ostatním městům na Loiru v okolí Orleansu. Práví se, že když Bedford zvěděl tyto špatné zprávy, opustil Paříž, jakoby se byl polekal obyvatel, a zavřel se na hrad Vincennes, a že odevšad žádal posil, bez velkého však zdaru, neboť lid, dobytých krajů jal se Angličany nenáviděti, jimi opovrhovati a jich opouštěti. Přes to však toto hnutí mínění dělo se jen pozvolna.

V Orleansu obyvatelé plenili díla nepřátelská, hodujice s vínem a ostatní kořisti, kdežto nejzbožnější poslouchali kázání a zúčastnili se děkovných processí. To byl počátek velké slavnosti Orleanské 8. května.

Vojsko anglické i po takové pohromě bylo ještě ve výhodě nad vojskem Francie. Mužstvo najaté smlouvou na velmi krátkou lhůtu služební, na příklad na šest měsíců, mohlo nesnadně prchati v zemi nepřátelské. Jak jsme viděli podle svědectví Bedfordova, mnozí odešli při obléhání, ale teď jejich bezpečnost je nutila, aby se drželi pohromadě za zdmi a věžemi Jargeau, Meungu, Janvillu, Beaugency a jiných měst, jež byla dobyta na podzim 1428. Ale když Orleans byl osvobozen, francouzské posádky

ze Chateaudunu a mnohých jiných pevností byly staženy a připojeny k vojsku; tyto pomocné oddíly byly v nepořádku; nebylo ani zásob, ani peněz, aby se platil žold, a proto 10. května Pucella, de Rais, jakož i jiní vůdcové vydali se na cestu, aby vyhledali dauphina. Přes to byl učiněn, jak uvidíme dále, pokus pronásledovati nepřítele,

V Toursu dauphin přijal Pucellu s radostí a zaslal úřední oznámení o vítězství svým dobrým městům. V listě Narbonně vidíme, jak zprávy jdou za sebou, jak je právě poslové přinášeli. Mluví se v nich napřed o Saint-Loup, potom o Augustiniánech, kde byla ukořistěna stará korouhev slavného Chandosa, pak o vzetí Věžeka o konečném osvobození. V této zprávě jest zmínka jen o jediném vůdci, a to o Pucelle, „která byla stále osobně při vykonání všech těchto věcí.“

Zatím však velitelé, jimž válka byla životním zaměstnáním, nebyli tak šťastni v její nepřítomnosti, jako když se nalézala při nich. Jest možno, že zranění Johanino na noze a na rameni, potřebující dvou týdnů, aby se zhojilo, nedovolovalo jí přidati se k výpravě na Jargeau, vedené Dunoisem, maršálem de Boussac a Xaintraillem, v čele mnoha jezdců, pa-

nošů a menších oddílů občanů z Bourges, Toursu, Blois a z jiných měst.

Tato znamenitá síla útočila na Jargeau čtyři míle na východ od Orleansu, asi 11. května, a bojovala tři nebo čtyři hodiny beze zdaru, ač anglický velitel města Henry Bisset byl zabit. Nebylo možno dostat se přes příkop, plněný Loirou, jež byla tehdy rozvodněna. Obléhající, ač vedeni zkušenými válečníky, neměli s sebou, čeho bylo třeba, aby naplnili nebo přepluli na prámu hluboký příkop. Zdá se podle vojenského románu *Le Jouvencel*, že bylo použito člunů kožených, přenášených na hřbetech koní. Neznám jiného příkladu tohoto manévru, jenž asi více se uplatnil po r. 1429.

Novina o porážce Angličanů u Orleansu byla přirozeně pramenem potěšení pro vévodu Burgundského, jejich spojence. „Má zájem na tom, aby Angličané, kteří jsou tak mocni, byli trochu bití... Kdyby vévoda Burgundský měl volbu, a kdyby chtěl slůvkem pomoci straně dauphinově, nebylo by bývalo na Svatého Jana ni jediného anglického ozbrojence v zemi.“ Tak zapsal jistý dopisovatel italský, sídlící v Bruges. Jeho list ješť asi z 18. května. Dodává, že před vítězstvím Pucelly koštovala v Paříži a jinde pro-

roctví, oznamující úspěch dauphinův, a podává pak své vypravování o příchodu Pucelly. Když se ve středověku přihodila z nenadání nějaká důležitá událost nebo byla předvídána, lid si připomínal národní předpovědi Merlinovy, rozšířené v legendách a v rukopisech; vědělo se, že Maria Avignonská předpověděla příchod panny, a kdosi vytvořil chronogram, jejž prisuzovali jako věštecký Bédovi. Proroctví Merlinova byla uváděna v soulad s novými událostmi, nebyla to nová proroctví šalebných kněží, využívajících Johanny jako loutky. Když Richard II. byl zajat Bolingbroke (1399), kterýsi starý anglický rytíř pravil kronikáři Janu Cretonovi, že Merlin a Běda předpověděli tuto událost. Středověk zaměňoval *sennachia* čili pohanského barda s historikem křesťanským.

Ať už tak neb onak, staré průpovědi a nový chronogram napomáhaly rozšiřovati slavnou pověst Pucellinu a živily a rozněcovaly naděje nepřátel Anglie. A teď slyšte soudobého Němce Eberharda Windeckého, pokladníka císaře Sigmunda a často dobře zpraveného kronikáře. Bylo to velmi dojemné, když Pucella, držíc svou korouhev v ruce, setkala se s dauphinem, ubírajíc se cestou k Toursu. Pucella velmi

půvabně sklonila čelo až ke knoflíku u sedla (*so sehr sie könnte*), a král ji kázal, aby povstala; dával jí na jevo tak velikou radost, že se myslelo, že přistoupí a obejmě ji. Zajisté, žádný z našich knížat Stuartů byl by se nerozpakoval ihned tak učiniti!

Dauphin byl by býval mohl sosnovati jinak vážné záměry než jen dosáhnulí nějakého políbení, aspoň jak možno souditi z diskretního a soudného schvalování, jímž veliký klerk Jan Gerson, tehdy v posledním období svého života, ctil bez výhrady Pucellu. O Pucelle již kolovalo mnoho řečí tlachalů, prohnáných šibalů, lehkovážných a frivolních lidí, řečí to zlomyslných, „ale, zapsal Gerson, nemůžeme býti zodpovědni za to, co si lid rád vypravuje“. Tehdy nebylo ještě článkem víry věřiti v její svatost, a v legendách svatých máme hojnost příkladů takových pověstí. Pucella jako ostatní vojevůdcové přidržela se pravidel rytířského mravu, zachovávajíc obyčejnou lidskou zdrženlivost za takových okolností. I když připustíme, že její příští podnikání selže, nesmíme z toho usuzovati, že její vítězství, místo abychom je viděli z Boha, jsou dílem ducha zlého; o jejích nezdarech jen to budeme moci říci, že úradkové Boží jsou nevyzpytatelní. Mužské odění Gerson hájí a

schvaluje. Vůbec při všem zaujímá jaksi anticipando stanovisko obhájce proti nepřátelským soudcům Rouenským, jimiž teprve její budoucnost ji překvapí.

Ne méně povzbuzujícím vedle mínění Gersonova bylo mínění Jakuba Gélů, arcibiskupa Embrunského. Jest nesnadno, pravil, sledovati návody (rady) apoštolovy a „zkoušeti všechny duchy“. „Podle ovoce jejich poznáte je“. Ovocem vnuknutí Johančiny byly úspěchy pro Francouze a porážky pro Angličany. V očích theologových a legistových ze strany dauphinovy toto ovoce rozhodně se jevilo výborným; theologům a legistům Jindřicha VI. chutnalo však jako Sodomská jablka, a právě proto ji tiito mužové odsoudili, kdežto Gerson a Gélů nemohou ji dosti vynachváliti. Všechny ctnosti a všechna zbožnost Pucelly doktorům anglo-burgundským jeví se jako pokrytectví. Gélů naopak rozhodl, že třeba poslechnouti Johannu jako posla neb anděla Božihō, zvláště v tom, co se vztahuje k jejímu poslání: „Věříme o ni zbožně, že jest andělem vojsk Boha živého“.

Dost možná že Johanně bylo povědomo toto mínění arcibiskupovo. Zasluguje to zmínky, protože když byla souzena, odvážíla se za tím účelem, aby

skryla tajemství královo, vypravovali průhlednou allegorii čili parabolu o andělu, který přinesl dauphinovi korunu. Ona sama byla tímto andělem allegorie. Maje na zřeteli její svrchovanost, arcibiskup se přímo vyjádřil: „Puella, quam angelum Domini exercituum esse pie credimus“.

Arcibiskup na konec praví, že třeba, aby lidský důvtip se přičiňoval v záležitostech vojenských platů, dělostřelectva, mostů, žebříků na slézání hradeb a jiných věcí, ale že k podnikům obzvláštním jest třeba nejprve a přede vším poraditi se s Pucellou.

Brzy zvěsti o „přeslavné Děvě“ přišly do Říma, kde jeden historik, zřejmě Francouz, připsal o ní do svého rukopisu své latinské kroniky *Breviarium historiale*, co právě věděl.

Praví, že by raději vypustil činy Johanny ve válce, než aby psal věci nejisté a nesprávné, ale vyličuje její vojska jako hrstku, anglická pak jako nespočetná. *A v tom jest zázrak*. Udává správně věk Pucelly, sedmnáct let. Nehledá nikterak výhod časných a rozdává almužnou peníze, jež dostává. „Nezabývá se věštěním, jak to rozhlašují závistníci“. Její zázraky jsou pravdivé, neboť jsou užitečny, posilňují víru, zlepšují mravy. Její věc jest spravedlivá; činem le-

gálním skrze dauphina odevzdala jeho království do rukou Boha, svého Pána. „Jste teď, dodala, nejchudším rytířem svého království“. Když se to událo, Karel nebyl ještě rytířem.

Po jistou dobu byla Johanna tážána o radu a uznávána, a všechno šlo dobře až do chvíle, kdy byla vzata v podezření a odstrčena. Moudrost Gersonova a Géluko nacházela špatného ohlasu v dauphinovi, nástroji svých rádců, kteří ho ovládali a mistrovali každou chvíli jinak. Den za dnem rok, vyměřený hrdinné Panně, byl promrhán. Pokud o tom můžeme souditi, z vojenských důvodů bylo záhodno, aby se využilo ihned nadšení, jež pozdvihla. Připouštíme, že nebylo možno táhnouti hned na Paříž, dříve, než se Angličané vzpamatovali z rány před Orleansem a dříve než se jim dostalo posil. Není známo, zda tuto taktiku namluvili králi jeho rádcí. Plan Ducelly byl nejprve Orleans, pak Remeš, potom Paříž. Měla dosti času, aby splnila své poslání, jen když se jí podařilo podnítiti krále znamením, jímž bylo osvobození Orleansu.

V jednom italském psaní z Avignonu, a to z července, se dočítáme, že Johanna vtrhla do Rouenu 23. června, a že dauphin pokojně zabral Paříž 24.

téhož měsíce, vyhlásiv všeobecnou amnestii! Ačkoliv zpráva ta jest nesmyslná, přece možno z ní usouditi, več se doufalo.

Zatím dauphin potuloval se po Toursu, po Loches, mařil drahý čas, a přišly poslední dnové července, aniž co bylo rozhodnuto. Dunois a Johanna odebrali se spolu do Loches, aby se podívali, co dělá. Pucella nebyla ve státní radě, a od Dunois víme, že jednoho dne sám byl při tom, když dauphin rokoval s Křištofem Harcourtem, Machetem, svým zpovědníkem a Robertem le Maçonem (pánem z Trèves v Anjou, starcem); tu znenadání bylo zaklepáno na dvěře, vešla Johanna, poklekla, jak činívali proebníci ve starém Řecku, a objala kolena dauphinova. Byl to týž způsob, jak mívala v obyčejí, když se přibližovala k svým svatým. „Šlechetný dauphine, pravila, neměřte času tolika a tak dlouhými radami, ale pospěšte si a pojdte do Reměše, abyste přijal svoji důstojnou korunu.“

Takto chápala své poslání od počátku. Dáti pomazati dauphina a korunovati ho králem. Potom jejím cílem, podle toho, jak sama chápala své poslání (a přece nezdá se jisto, že jí to bylo kázáno jejími svatými), bylo útočiti na Paříž. Ještě i po ko-

runovací tento záměr by se jí byl zdařil, kdyby k ní nebyli pojali nedůvěru, kdyby jí nebylo odporováno, a kdyby na konec nebyla opuštěna.

Když d'Harcourt se jí otázel, zda pochod na Remes byl pojat do zvěsti její Rady, jak říkala mluvíc o svých svatých, Johanna odvětila:

„Ano; a na to zvláště naléhají.“

— Nebyla byste tak laskava, pokračoval d'Harcourt, a neřekla byste nám tady, v přítomnosti králově, jaký jest způsob vaší Rady, když k vám hovoří? Opravdu to nevěděl; svěřila-li se s tím doktorům v Poitiersu, tajemství bylo zbožně uchováváno. Machet, jenž byl při tom, byl též v komissi, která tehda zasedala.

„Chápu dobře, pravila rekyne řdíc se, co chcete znáti, a ráda vám to povím.“

— Budete tak laskava, Johanno, zeptal se dvorně a dobroživě král, a vysvětlíte to před přítomnými? On sám o tom věděl!

„Ano, pravila, a pokračovala těmito slovy: Když jsem zarmoucena, že se nepřikládá s ochotou víře věcem, jež oznamuju dostávši je od Boha, odcházím v ústraní a modlím se k Němu žalujíc Mu a dotazujíc se Ho, proč jsou takoví nevěřící; a po této modlitbě

slyším Hlas, který mi praví: „Dívko Boží, jdi, jdi, jdi! budu ti na pomoc, jdi!“ A když slyším tento hlas, zakouším velikou radost, a chtěla bych stále býti v tom stavu“.

„Nad to, co říkala tato slova se vztahem¹ na své Hlasy, její tvář zářila podivnou radostí a její oči byly pozdvíženy k nebi“.

V tomto výjevu Johanna praví celkem málo o svých Hlasech a o svých Viděních.

V jisté době, asi od 23. do 26. dubna, Johanna navštívila matku a mladou ženu vévody Alençonského, dceru vévody Orleanského. Johanna zůstala s nimi tři nebo čtyři dni v opatství Saint-Florentském u Saumuru. „Bůh ví, jakou radost jí udělali, napsal Perceval de Cagny, jenž byl celý svůj život věrným služebníkem domu Alençonského, a podle Quicherata „nejlépe poučený, nejúplnější, nejupřímnější“ a nejstarší z kronikářů Pucelly.

Pod velením tohoto vévody Alençonského. Johanna podnikla válečné tažení, aby vyhnala Angličany z jejich pevností na Loire a připravila cestu do Remeše. Celý měsíc trvalo, než král a jeho rádci dali svolení k tomuto podniku. Bylo ho nezbytně třeba,

¹ obvykle tehdejší spisovné rčení.

aby byla kryta záda ve chvíli, když se potáhne na Remeš? To není jisto. Zastrášené posádky anglického vojska na Loiře nebyly schopny nového obléhání Orleansu. Přes to, že posily pod velením Fastolfovým dlouho prodlévaly a tak byly dosti odpočalé, nemohly ještě nastoupiti do řad bitevních. Burgund a Bedford nebyli nijak smířeni.

Kdyby byl dauphin nastoupil cestu do Remeše, zanechav dostatečné posádky v Orleansu a jinde, aby pak z Remeše zamířil na Paříž, Fastolf byl by nucen stáhnouti se na hlavní město, tehdy nedostatečně opevněné, a město by bylo asi padlo. Není zcela zjištěno, že jedna strana mezi vůdci byla by raději táhla do Normandie místo na Remeš, než aby se byly zahájily nové boje na Loiře. Pucella však byla toho náhledu, „že když dauphin bude jednou korunován a pomazán, moc jeho protivníků bude se stále menšiti. A všichni se přidali k tomuž mínění“, dodává Dunois.

Hlavní útok byl tedy zaměřen na Paříž. Normandie byla zpustošena, vojsko dauphinovo nebylo by tam našlo zásob; mnohá opevněná města byla schopna dlouhého odporu, a pokud Angličané byli pány na moři, Rouen byl nedobytný. Přece však se dlouho

uvažovalo, zda by tažení do Normandska nebylo výhodnější než přímý pohyb na Paříž, aby pochod na Remeš byl zajištěnější. Tedy s Alençonem i Pucella, de Rais, Boussac, La Hire a Xaintrilles pracovali o to, abyspojili a řádně vyzbrojili tlupy bojovníků, a tak vyhnali Angličany z měst při Loire.

Z této doby máme nejsvěžejší a nejpůsobivější popis Pucelly. Objevil se v listu z 8. června, psaného mladým Guy de Lavalem, čtrnáctým toho jména, a poslaným jeho matce a jeho babičce.

Jeho bratr Ondřej, později admirál a maršál Francie, podpisuje též toto psaní. Johanna znala loyální věrnost jejich matky, a právě proto poslala jí zlatý prsten.

Guy (Vit) píše, že přijel na koni ze Sainte-Catherine-de-Fierbois do Loches. V Saint-Aignan oznámil svůj příchod a svůj zápal pro věc dauphinovu, a tento mu poděkoval, že přišel zavčas, aniž byl žádán. Byl původu šlechtického, rodiny bretaňské, a každý kdo přicházel z Bretaně byl vítán, neboť konétabl Arthur de Richemont, vlivem svého nepřítele La Trémoilla, nesměl ke dvoru. V Sellách v Berry byl Guy de Laval přijat Pucellou „v jejím obydlí“. „Kázala přinést vína, a pravila mi, že se přičiní, abych je brzy

mohl pít v Paříži; a zdá se býti cosi přímo božského v jejím zjevu, jen když ji člověk vidí a slyší". Byla právě na odchodu do Romorantina s Boussaquem a oddílem ozbrojenců a lučištníků. „Viděl jsem ji, jak vsedla na koně, všecka v bílém odění vyjma hlavu, v ruce měla sekerku, kuň její byl veliký vraník, bujný, jenž u dveří jejího obydlí vyhazoval a se vzpínal; takže si s ním nikdo nevěděl rady, a neztrpěl, aby naň vsedla; i řekla: „Veďte ho ke kříži“, jenž poblíž stál před kostelem u cesty. A tu vsedla naň, aniž se pohnul, jakoby byl spoután. Pak se obrátila ke dveřím kostela, který byl velmi blízko, a řekla zvucným ženským hlasem: „Vy kněží a lidé kostelní, konejte průvod a modlitby k Bohu“. A pak se vydala svou cestou řkouc: Ku předu, ku předu; a vlála její korouhev, již neslo spanilé páže, a měla svou sekerku v ruce“.

Tato malba vystupuje z noci pěti věků. V jednom moderním doplňku přimalovaném k tomuto obrazu, Johanna „byla obklopena žebravými mnichy“. O tom není ani slova v listě Guya de Lavalá. Právě, že u dveří kostela nařizovala kněžím, aby konali procesí a modlili se k Bohu. Guy vypravuje dále o příchodu d'Alençon a jak ho porazil, hraje s ním v míč. Konetabl de Richemont byl očekáván s voj-

skem tisíce mužů; uvidíme, jak byl přijal tento sverepý vůdce, jemuž král nepřál, protože si oblíbil tlustého La Trémoilla. „Nikdy lidé nepřistupovali s lepší vůlí k nějakému dílu, jako přistupují k tomuto... Ale není peněz při dvoře, šetří se s každým grošem, takže pro tu chvíli nedoufám odtud žádné pomoci, nadtoť aby mne vydržovali. Proto vy, moje paní matko, která máte mou pečeť, nešetřte ani mé země, a odprodejte nebo pronajmite, nebo vymyslete, co vhodnějšího uznáte, jen abychom svých osob zachránili, a třeba i pod cenu, i když by se zdálo, že vše dáváme v sázku; neboť kdybychom tak neučinili, nebude z čeho platiti žold, a zůstaneme nadobro sami“.

D'Alençon, Dunois, Gaucourt, ti všichni následují Pucellu. Král chce udržeti Guya, dokud by kraj podél Loiry nebyl osvobozen, a pak ho přivést do Remeše. „Nedej Bůh, abych se takto opozdil, a abych neměl dílu na této výpravě. Kdo zůstane doma, jest člověk ztracený“. Přicházejí Vendôme, Boussac, La Hire, pusť se brzy do tohoto díla.

Pucella vstoupila do Orleansu, jenž byl základnou operací na Loire, dne 9. června, a to k veliké radosti lidu. Podle královského historiografa Jana Chartiera, jemuž jeho postavení dopřávalo, aby znal

věci do podrobností, vojsko stále rostlo, spíše proto, že si kde kdo žádal jít za Pucellou, o níž se vědělo, že jest ve službě Boží, než aby jako bojovník dobýval kořisti a dostával žold. Obyvatelé Orleánsští zásobili šlechetně vojsko potravinami a střelivem, a to nejen z věrnosti a vděčnosti, neboť nikdy nepřestali býti věrnými a vděčnými, ale též proto, že jim na tom záleželo... a to z toho důvodu, že pevnosti anglické vůkol Orleansu byly jim jako trny v nohách. Síly francouzské všech zbraní odhadují se na 8.000 bojovníků, ale tyto počty nebývají nikdy dosti spolehlivé.

Tady můžeme se tázati, jaké byly ve vojsku postavení Pucelly a její vojenská hodnost? V té době neměla zjevně určitě vyjádřeného postavení, ač je měla v tažení po Lóire, a ač později, v listopadu 1429, jest o ní zmínka v dokumentech, neboť má úřední titul stejný s d'Albremem, vrchním velitelem Berry, jedním ze dvou vůdců sil francouzských. Měla svou korouhev jako ostatní kapitáni, ale pravidelnou službou provázel ji toliko její dům, totiž tučet zbrojnošů. Přes to její korouhev byla svodidlem a kolem ní kupili se nejvybranější bojovníci. Jak jsme již viděli, působila magnetickou přitažlivostí pro nejodvážnější, neboť

byla vždy v prvních řadách. Vojáci, kteří byli věrni Pucelle, sami se odlišovali jako ti, kteří byli její osobní stráží, nosice bílé praporečky na svých kopích.

Když vůdcové se neradili zřejmě s Johannou, poslouchali ji často jen z pouhého vlivu, jímž působila na své okolí; ale často se jí přímo tázali, co ona o věci myslí: v Orleansu, v Jargeau, před Patay, v Troyes atd., ačkoliv nepovažovali často nezbytným přijati její náhled. V předvečer bitvy u Patay neútočili, jak se zdálo, že si přála, kdežto 8. května poslechli, když naléhala, aby se zdrželi boje s Talbotem v otevřeném poli.

Její vůdčí myšlenkou v strategii bylo vždy udeřiti prudce na podstatné body, jako při Paříži a v Ile-de-France. Ale v listopadě 1429 velitelé buď po dobré úvaze nebo z neopatrnosti (neví se jistě) nepřijali její rady a ovoce se brzy ukázalo: dostavila se pohroma. Na výpravě z jara 1430 nechala jednati vůdce, když její Hlasové jí oznámili, že bude zajata.

Těžko si představit, že by Johanna sama byla mohla uspořádati operace v kraji, který jí byl cizí; složitá strategie byla málo známa, ačkoliv umění přetínati spojovací linie bylo dobře chápáno a konáno. Byla uznána správnost jejího postřehu, když 4. kvěť-

na, majíc síly menší než 28. dubna, táhla na Orléans cestou Beauceskou. Umění válečnému se daří, když se zdravému smyslu podřídí zevní věci vojenské. Válčení bylo v úpadku, byvši před tím znehodnoceno řadou obyčejných rvaček a tahanic. Nebylo nezbytno býti vyučen svatým Michaellem, vůdcem vojsk nebeských, aby se pochopilo, čeho třeba k válečným operacím!

Vliv Johanin přiváděl sjednocenost a soustředění: měla a uplatňovala na venek velikou vojenskou ctnost, že uměla dodati mysli a vojáky rozníti strhujíc je k boji po způsobu Skobelevově svou příkladnou neohrožeností a svou nezdolnou úporností a neústupností. Předčila o mnoho všechny válečníky v odvaze a dobré vůli, praví jeden soudobý historik, a tyto vlastnosti jsou hlavní ceny pro vůdce.

Uvedu zde přísežní svědectví čtyř jejich válečných druhů: Dunois, de Termesa, d'Alençon a Gāucourta, jakéhosi veterána; ostatní byli muži od dvádvaceti do pětadvaceti let r. 1429, kteří r. 1450 nepřekročili padesátku. Namlouvalo se, že by byli bývali přísahali ať na jakýkoliv nesmysl, jen když by to bylo výhodno jejich straně: ale smýšlení takové není ničím odůvodněno, jest to čirý výmysl, sosnovaný za

tím účelem, aby se dokázalo, že Johanna nebyla takovou, jak ji předvádí historie. V patnáctém věku bylo málo lidí, bohatých nebo chudých, kteří by s lehkým srdcem přísahali, a Dunois projevoval vzhledem k úspěchu vojenských proroctví Johaniných prostosrdečnost, jež rozrušuje některé její obdivovatele. Vizte tedy jejich svědecké výpovědi:

De Termes: Při osvobozovacích útocích před Orleansem Johanna podala důkaz statnosti a zručnosti ve válce, že žádný muž nemohl ji překonat. Všichni vůdcové žasli nad její odvahou, nad její energií, nad její tvrdošíjností... Vedouc mužstvo, řadíc je a povzbuzujíc do boje počínala si jako nejzkušenější vojevůdce, který celý svůj život vykonával umění válečné.

D'Alençon: Byla velmi obratná v boji, umějíc jak máchatí kopím, tak udržovati flupy, řadíc je a rozestavujíc je u velikém pořádku a řádně při tom používajíc děl. Všichni se divili opatrnosti a předvídavosti, když se hotovila k bitvě, zrovna jako by to byl vojevůdce s dvaceti nebo třiceti lety zkušeností.

Dunois. V Troyes rozvinula podivuhodnou energii, vykonavši práce více než dva nebo tři nejproslulejší a nejzkušenější válečníci.

Gaucourt vyjádřil se úplně zajednos *Dunoisem*.

Zvolil jsem tato čtyři svědectví, protože jsou od vojáků, majících zkušenost ve válce, a proto, že všichni byli svědky očitými.

V novější době generál *Davout*, synovec maršála *Napoleonova*, uznal, že *Johanna* měla dvě podstatné vlastnosti vůdcovy: morální a fysickou odvahu; upozorňuje též na přísnost její kázně, na její péči o mužstvo, na její opatrnost, rozhodnost, na to, jak se v ní spojovala smělá iniciativa s vytrvalostí a úporností.

Generál *Dragomirov* oplývá chválami v témže smyslu.

TÝDEN VÍTĚZSTVÍ

Protože „krásný vévoda“ d'Alençonský, jak ho jmenovala Pucella, byl v čele vojska králova, Johanna poměrně neměla překážek ve svém velení. Bylo však přes to málo jednoty nebo kázně. Podle *Demíku obležení* byla mezi vůdci strana nepřející útoku na Jargeau, kde Suffolk a jeho bratři z Poly s posádkou 700 mužů způsobili Orleanským škody. Někteří vůdcové naléhali na to, co se jim zdálo té chvíle nejvyhnutelnějším, jítí vstříc Fastolfovi, který konečně přicházel od Paříže se silou dvou tisíc kopí (5000 mužů), s dělostřelectvem a střelivem, aby pomohl Jargeau, a teprve pak, až by je osvobodil, chtěl útočit na hlavní město. Vskutku, někteří náčelníci odešli, a větší počet byl by učinil po nich, nebyli napomínáni Pucelly a druhých vůdců. Obléhání bylo na polovic opuštěno.

Johanna byla jaksi vrchním velitelem dělostřelectva, aspoň v tom smyslu, že právě jí měšfané Orle-

ánští poslali tyto obléhací nástroje. Všimli jsme si již svědectví Alençonského vévody o obratnosti, s níž Johanna uměla pracovat s artilerií. Těžké kanony a polní baterie, poslané Orleánskými po vodě, naplňovaly pět lodic, obsluhovaných čtyřiceti lodníky, a bylo třeba čtyřadvaceti koní, aby utáhli ohromný kus obléhací, podobající se *Mons Megu*, chovanému teď na zámku Edimburgském. Orleans též poskytl provazy a oblehací žebře. Majice na paměti svědectví d'Alençonovo, tážeme se, co by bylo přirozenější, tehdy jako dnes: dovolávat se upřímně zázraku, nebo připisovat vše vrozenému válečnému umění Johaninu? Jest třeba zacházeti až v takové moderní výroky, že Pucella, ztracená v mlze hallucinací, „nikdy nepříteli ani nepozorovala“?

Dne 9. června, kdy Fastolf opouštěl Paříž, Pucella se vypravila na cestu k Jargeau. D'Alençon odhaduje, že velela asi osmi stům kopí: zahrnuje v to lučištníky, vojáky ženijní a artilerii, tato síla páčila se asi na 2.800 mužů, jejíž číslo vzrostlo o 500 kopí Dunoisových, Florent d'Illiersových a jiných vůdců, kteří se k ní připojili po krátkém denním pochodu, co vyšli z města.

Vznikla hádka o to, jaké jsou vyhlídky, má-li se

Jargeau vzítí útokem. Pucella pravila: „Věc se jistě zdaří; kdybych neměla toho jistotu od Boha, raději bych hlídala své stádo, než se tady vydávati v tak veliké nebezpečí.“ Po tomto povzbuzení vojsko se hnulo vpřed a brzy se utkalo s Angličany, kteří učinili výpad a zahnali přední stráž. Tu se Pucela chopila své korouhve, přihnala se na místo potyčky, a brzy vnikla do předměstí Jargeauského. D'Alençon upřímně se přiznává, že té noci bylo postaveno velmi málo hlídek a že výpad mohl přivoditi pohromu. A ačkoliv La Hire, Dunois a Florent d'Illiers byli velmi zkušené vůdcové, často se jim přihodilo, že byli zjevně překvapeni, jako Montrose, tento dokonalý mistr v tomto oboru.

Den na to, 12. června, začal souboj artilerie, a veliké dělo, poslané z Orleansu, *Pasačka* (la Bergère) nebo *Bergerie* (pastýřský zpěv), sbořilo jednu hradební věž. „Po několika dnech“, pravil d'Alençon (v čemž paměť mu selhala), zdálo se, že jest možno podniknouti průlom, i sešla se rada, aby zkoumali, zda možno útočiti; tu zvěděli, že La Hire právě vyjednává se Suffolkem, „k velké mé nespokojenosti i ostatních vůdců“, dodává d'Alençon. Poslali pro něho a bylo rozhodnuto, že se útok podnikne. Zdá

se, že Suffolk chtěl se vzdáti, nedostane-li se mu pomoci do čtrnácti dní. Poněvadž Fastolf a jeho vojsko se přibližovali, francouzští vůdcové se shodli na tom, že Angličané mohou odtahnouti, ale ihned, a jensko-ni. Johanna mínila, jak sama později přiznala, aby směli odejít v kabátcích, totiž beze zbraní; kdyby zamítli, jest jim čekati útok. Večer před tím vyzvala je naposledy, aby se pokojně vzdali daufinovi.

Když Suffolk podmínek vzdání se nepřijal, hned zavzněl křik francouzských heraltů: „K útoku! -- Vpřed, šlechetný vévodo, k útoku!“ pravila Johanna k d'Alençonovi. Zdráhal se, nevěděl, zda možno již průlom podniknout. „Nebojte se, přišla hodina Boží. Bůh pomáhá těm, kdož si sami pomáhají. Ah! šlechetný vévodo, snad se nebojíte? Což nevíte, že jsem slíbila vaši ženě, že vás přivedu ve zdraví a bez úrazu?“ Vévodkyně opravdu, připomínajíc si hrozné výkupné, jež musela složit za vévodu po Verneuilách, měla v úmyslu, žádati dauphina, aby byl ponechán doma. Snad právě ona mu zabránila, že se nemohl připojit k pomocnému vojsku u Orleansu. Johanna jí pravila: „Urozená paní, nic se nebojte, přivedu vám ho v lepším stavu než při odjezdu...“ o čemž sám vy-povídá d'Alençon.

Ztečení začalo potyčkami v předním voji, když v tom Johanna praví vévodovi: „Změňte místo! sic tam to dělo — a ukázala na jeden kus na zdi — vás zabije.“ A zabilo opravdu šlechtice, který právě vskočil na totéž místo.

Když první tlupa obléhajících byla již na žebřích, d'Alençon a Pucella vrhli se k průlomu; Suffolk volal příliš pozdě, že by rád mluvil s d'Alençonem. Johanna vystupovala po žebři s korouhví v ruce, když v tom spadl s velikým hřmotem kámen na korouhev, a úlomek udeřil ji do šapeliny, lehké to přilbice bez hledí. Byla sražena k zemi, ale vstala hbitě volajíc: „Přátelé, přátelé, vzhůru! hrr na ně! Pán odsoudil Angličany! Jen statečně, přišla hodina, všechny je dostaneme!“

Po chvílce město bylo dobyto; Angličané prchali k mostům; asi tisíc těchto mužů bylo pobito, když utíkali, pravil d'Alençon. Sám Suffolk byl zajat.

Jak bylo zvykem po útoku, město a zboží jeho, právě nacpané do kostela, bylo zpleněno. A ještě k tomu několik anglických zajatců bylo povražděno v hádce, která vznikla o jejich výkupné mezi těmi, kteří se jich zmocnili. Ostatní byli převezeni na lodici pod záštitou noci až do Orleansu.

D'Alençon a Pucella vrátili se do Orleansu v triumfu. Po vítězství Jargeauském (12. června), vévoda, nedávný zajatec v Anglii, psal při této příležitosti posílaje „pozdrav a lásku“ svým věrným a svědomitým plnomocníkům (mandatářům), že jeho pokladník Boucher, hostitel Johanin, zaplatil v červnu třináct zlatých korun soukeníkovi a krejčímu, aby ji učinil dar bohatého šatu a pokrývky na hlavu. Jako nevěsta ve staré balladě „byla všechna oděna v karmazín,“ s proložkami hluboké zeleně, což byly barvy vévody Orleanského. Johanna byla dosti mladá dívka, aby milovala skvělý oděv; bylo to pojata též mezi její zločiny, podle jejích soudců a jejího falešného přítele arcibiskupa Remešského, který to zapsal, když Pucella byla zajata. Té chvíle tento prelát dotkl se dna mrzkosti lidské zloby.

Večer dne 14. června v Orleansu neúnavná Pucella pravila d'Alençonovi: „Půjdu se zítra odpoledne podívat na Angličany, kteří jsou v Meungu; zařídte vše, ať jest v tu hodinu vojsko v pohotovosti.“ Meung bylo město nepřátelské, byla to pevnost po proudu Orleansu nejbliže; pod ní Beaugency bylo též v rukou cizincových. Dne 15. června hnala Johanna útokem v průčelí mostu Meungského, důklad-

ně opevněného jako byl most Orleanský, a zmocnila se ho. Do věžek dala francouzskou posádku, a vojsko rozložilo se táborem v polích, neútočíc na hrad a město Meung. Dne 16. června postoupili proti Beaugency, a tam zvěděli, že sám Talbot odtáhl na Janville. Angličané opustili město Beaugency, stáhli se na hrad, ale nechali zálohou v domech a chlévech hojně mužstva. Tito vojini pokusili se překvapiti obléhající; byly ztráty s obou stran, ale Angličani byli odraženi a zatlačeni až k hradu. Tu Francouzové rozestavili svou artilerii a jali se bombardovati zdi, když (od 16. června) se přihodily dramatické události, jež jsou rozličně popisovány. Výsledkem bylo to, že Johanna marně se pokoušela usmířiti svého krále, tehdy otroka La Trémoillova, s drsným konnétblem Arthurem de Richemontem, který si vroucně přál přivést velkou posilu mužů na pomoc Francii. R. 1428 v Chinonu sněm států, největší před 1789, marně se dožadoval u krále, aby se smířil s konnétblem. Orleans byl tehdy ještě ohrožen, země velmi potřebovala, aby všichni věrní lidé se spojili a propůjčili své meče na ochranu vlasti. Slovo vlast se tehdy prvně vyskytlo. Král slibil, La Trémoille zviklal jeho úmysl a král slovu danému nedostál. Když

Orleans byl obléhán, lidé de Richemonta a La Tremoilla rvali se spolu v Poitou. Přes to 8. června Guy de Laval psal své matce, že počítá s tím, že Richemont se připojí k vojsku královi pod Alençonem. Ale d'Alençon, máje velení jménem dauphinovým, neměl sám práva Richemonta přijmouti. A tu právě když bylo obléháno Beaugency, viděl přicházeti obávaného konnétabla v čele silné tlupy. Jak se zde octnul? Konnétabl měl k své službě historika Viléma Gruela, a Gruel se řídil věrně příslovím: Či chléb jidáš, toho píseň zpívej. Chtěl si svůj chléb zasloužit, a tak v jeho pamětech, jak napsal jeho vydavatel Petitot, ostatní vůdcové jsou skoro vždy obětování konnétablovi. „Komu záleží na pravdivosti svědectví, musí se míti na pozoru před jeho stranic-tvím, neboť on pracuje jen pro svého pána“, praví Quicherat.

Tedy tento milý Gruel tvrdí, že konnétabl svolal vojsko a táhl na pomoc Orleansu, že dauphin mu vzkázal po jednom šlechtici, aby se klidil, že ho nechce, a neposlechneli, že královská vojska budou naň útočiti; Richemont však odpověděl, že by rád viděl toho, kdo by se mu chtěl postaviti a s ním se utkati. Mezitím slyšel o obléhání Beaugency, i vy-

pravil se k této pevnosti; napřed však vyslal posly, aby mu obléhající udělali místo, kam by mohl se svými přitrhnutí. Tohle nemá smyslu! Orleans přestal býti obleženým 8. května, obležení Beaugency začalo 16. června; konnétabl nemohl přijíti v tato místa po pokusů, jimž zamýšlel osvoboditi Orleans.

Gruel dále tvrdí, že poslové Richemontovi dostali v odpověď, že Pucella a její vojsko vytrhnou proti němu do pole a že budou s ním bojovati. „V tom případě, pravil, bude mi s potěšením s nimi se potkati.“ D'Alençon a Pucella vsedli na koně. La Hire a jiní vůdcové tázali se Johanny, co to má znamenat. „Bíti se s konnétablem,“ odpověděla.

„Jsou ve vaší družině lidé, kteří mají raději konnétabla než všechny pucelly (děvčátka) království francouzského,“ odsekl jí La Hire.

Dost možná, že všechny tyto jemné zdvořilůstky byly vyměněny. Konec konců vypravili se před velkého konnétabla, který sám jim přicházel v ústřety, k poděšení a zmatku všech ostatních. Tu Johanna

¹ Tvrdíme proti autorovi, že tohle má dobrý smysl. Třeba jen pozorně čísti, co psáno v tomto a následujícím odstavci, a všechny historické možnosti, jež dají dohromady dobrý smysl, samy vyplynou; ale jsme vděční autorovi, že tolik mu záleží na řádné *historické pravdě*.
Poznámka vydavatelstva.

skočila s koně a padši před konnétablem na zem jala se mu objímati kolena, následujíc tak svého způsobu, jimž pozdravovala svaté a krále. Konnétabl nevlídně se na ni utrhl: „Johanno, prý chcete se mnou bojovati. Nevím, přicházíte-li od Boha nebo odjinud. Jste-li od Boha, nebojím se vás, neboť On zná mou dobrou vůli; jste-li od ďábla, bojím se vás ještě méně.“

Spolu se pak odebrali k Beaugency, a lidé konnétablovi, protože přišli poslední, rozestavili hlídky, jak bylo tehdy ve válce obyčejem. Té noci Angličané vydali hrad a kapitulovali (mezi 16. a 17. červnem, nebo, podle Wavrina, mezi 17. a 18.) Takově jest vypravování Gruelovo.

D'Alençonovi však jinak se to jevilo. Praví, že při zprávě o příchodu konnétablově Pucella a on chtěli upustiti od obléhání, protože měli od dauphina příkaz nepřijímati jeho spojenectví; konnétabl však zůstal s nimi. Následujícího dne (17. června) zvěděli, že hrozný Talbot jest zcela na blízku se silným vojskem, aby pomohl Angličanům Beaugencyjským. Zavzněl pokřik: *Do zbraně!* a Johanna pravila, že bude lépe, když přijmou pomoc konnétablovu. Na úsvitě 17. června nechali odejít Angličany z Beau-

gency, a harcovníci La Hirovi ohlašovali, že Talbot se blíží s tisícem bojovníků. Mini-li d'Alençon těmito bojovníky „kopí“, tu třeba mít na paměti, že ke každému kopí náleží ještě tři nebo čtyři lučištníci, a tak vojsko Fastolfovo mohlo čítati asi 5000 mužů, což jest číslice obecně přijatá. Vzpomeňme si však, že zjara, na začátku dubna, Bedford žádal o posily. A ty se co chvíle čekaly. Naše rukopisné archivy (anglické) neposkytují žádného poučení o verbování této značné síly; nevíme pranic o nových anglických odvodech. Asi byly tyto posily sehnány z cizích námezdníků. Pucella pravila tehdy Richemontovi: „Ah! krásný konnetable, nepřišel jste mně k vůli, ale když už jste tu, buďte vřele vítán!“ Mnoho Francouzů děsilo se při myšlence, že se mají utkat s Talbotem a jeho vojáky, a přáli si ustoupiti, taková byla ještě bázeň před Angličany. „Jménem Boha, pravila Johanna, musíme je poraziti; i kdyby viseli v oblacích, dostali bychom jich“.

Třeba teď vysvětliti, co dělal Fastolf se svými pěti tisíci a Talbot se svou družinou. Máme na štěstí svědectví jednoho bojovníka, Wavrina de Forestela, který rytěroval pod korouhví Fastolfovou. Tento obratný důstojník, který nebyl jen prostým šavlo-

vým sekáčem, přišel k Jargeau, nebo aspoň se díval zpozdál, právě když prapor zdobený liliemi zavlál s donjonu nově dobytého.

Uchýlil se tedy na Janville, den pochodu od Orleansu (omylem jest o něm zmínka, jakoby byl v Janvillu v den, kdy Francouzové dobyli pevnosti Saint-Loupské). Fastolf vyčkával, co se bude dále dít. Dne 16. června časně z rána Talbot se k němu připojil se 40ti kopími a 200 lučištníky, oznamuje, že Francouzové dobyli Beaugency. Fastolf se odebral do hospody Talbotovy před polednem; obědvali spolu, což odpovídalo nynějšímu snídání ve Francii, Talbot naléhal na to, aby příštího dne vytáhli na pomoc Beaugency. Kdyby se byli vydali ihned na cestu, byli by přišli včas, opozdili se však při zákuscích, nedávše se vyrušováti hlukem děl.

Vskutku Fastolf byl toho náhledu, aby ponechali jejich osudu posádky měst na Loire, a aby se sami stáhli do pevností anglických očekávajíce příchod posil, slíbených Bedfordem. Angličané, pravil, jsou demoralisováni, Francouzi plni důvěry. Ale Talbot se zapřisáhl, že se svou malou družinou a těmi, kdož by se chtěli k němu připojit, půjde s pomocí Boží a svatého Jiří proti nepříteli. Jeho názor nabyl vrchu,

poťáhnou k Beaugency zítra ráno. Osudné zpoždění! Příštího dne (17. června) Fastolf znovu se hlásil se svými obavami. Jich je hrstka v přirovnání k Francouzům, a budou-li bojovat, vydají v nebezpečí všechny výboje Jindřicha V. Ale Talbot a jiní vůdcové naléhali na to, aby se pustili vpřed a osvobodili Beaugency, nepodezřívající ani za mák, že 17. června Matthew Gough předčasně se vzdal a vydal pevnost k půlnoci ze 16. na 17. června, jak všechno tomu nasvědčuje (leda že by to bylo bývalo v noci ze 17. na 18.). Talbotovi ani ve snách by nepřišlo takové vzdání se na mysl. Fastolf ustoupil, a přeseď Meung, jehož město i hrad byly v rukou Angličanů, zatím co Francouzové, sesílení konnétáblem, neměli v moci leda věžky v průčelí mostu na levém břehu Loiry, utábořil se asi mili od Beaugency. Ale již harcovníci La Hrovi, jak jsme byli viděli, upozorovali příchod vojska anglického; Johanna a konnétábl se rozhodli, že se všemi flupami vyrazí v ústřety Talbotovi a Fastolfovi, a to učinili bez prodlení, rozloživše se na jakémsi vrchu, a sešikovavše se k bitvě na této „malé hoře“, jak praví Wavrin. Tam jejich vojsko čekalo hrdě na nepřítele, na tomto ostrově velikého moře, zamětaného větrem, jímž jest zales-

něná pláň Beaucejská. Právě v této chvíli, 17. června, Johanna zvolala: „Angličané jsou naši, dostaneme je, byť i v oblacích viseli (byly to obláčky, jež poletovaly vysoko v modrém nebi nad plání).“ Fastolf a Talbot nemohli postupovati na město Beaugency (nevěděli, že se vzdalo nebo mělo se vzdáti v noci), dokud by nesvedli bitvu; ale slunce bylo již nízko nad obzorem. Angličané se zastavili opodál vrchu, sestoupili s koní a pořádali se k bitvě. Lučištníci nasázeli do země přihrocenými konci (ne bodly) své dlouhé piky, a zůstali za tímto improvisovaným natrčeným plotem, jenž býval často neproniknutelný.

Francouzové trvali nepohnuti ve své výborné posici. Angličané poslali tedy dva héraity řkouci, že jsou tři rytíři, kteří by je porazili, kdyby sestoupili na pláň. Surrey učinil tutéž nabídku Jakubovi IV., den nebo dva dni před bitvou u Floddenu; ale jako opatrný d'Alençon, ani král ten bezstarostný nestoupil na ploché území. Zástup s Pucellou odpověděl: „Jděte si dnes lehnout, jest už pozdě; až zítra, jak Bůh dá a Naše Paní, seznámíme se blíže“. Tato odpověď, ať už Pucellou diktovaná nebo ne, byla více než ospravedlněna neobyčejně šťastným dnem zítřejším. Angličané se stáhli na Meung, a celou noc

jejich děla bila do věžek v průčelí mostu, jež drželi Francouzové. Účel jejich palby byl ten, aby mohli hnáti útokem, dobyli věžek, a ve dne pak přejíti řeku a tam tudy jíti na pomoc Beaugency, tedy po levém břehu Loiry. Nevěděli nic o tom, že se Beaugency vzdalo, a v osm hodin ráno 18. června shromažďovali své pavězy (široké štíty) a přístřešní dvěře, aby útočili na místní stavby. Zatím co byli zaměstnání touto prací, jeden uprchlík z Beaugency přinesl jim zprávu, že pevnost i město jsou již v rukou Francouzů, kteří teď postupují proti Fastolfovi a Talbotovi.

Podle Wavrina, který je viděl 17. června, bylo Francouzů 12.000. Dne 18. června Monstrelet mluví o 6.000 až 8.000.

Když tedy Angličané zvěděli, že Beaugency padlo, vyklidili i Meung a dali se pochodem na Paříž přes velkou pláň Beaucejskou. Podle Wavrina Francouzi neměli žádné vědomosti, kde hledati ustupující Angličany. „Jen se pusťte směle vpřed, pravila Pucella, to bude dobrý směr“. Náhoda jim dala zvláštního vůdce.

Dunois vypravuje, že d'Alençon zeptal se Johanny, co mají dělati. „Utáhněte si dobře ostruhy“, odvětila.

— Cože pravíte, což ukážeme nepříteli záda? tázali se ti, kteří ji obklopovali.

— To ne, ale Angličani se neubrání, a bude třeba, abyste měli ostruhy v pořádku, až je budeme pronásledovati“.

Ačkoliv nejučenější historikové Pucelly umístili tento rozhovor na ráno 18. června, podle souvislosti svědectví zdá se, že se již udál hned 17. Jisto jest, že ráno 18. června Francouzové postupovali vpřed hledajíce tlupy Talbolovy, jež se braly směrem severovýchodním na Paříž. Johanna předpověděla pro dauphina největší vítězství, jehož kdy dobyl. Nějakých osmdesát jezdců, „jejichž koni byli výkvětem bitevního koňstva“, cvalem hnali se vpřed jako harcovníci.

Bílevní pořádek Francouzů nebyl po vůli Pucelly. Přední stráž osmdesáti jezdců byly z družiny La Hirovy. Podle toho, co praví de Coutes, páže Pucelly, tehdy chlapec čtrnáctiletý, „byla velmi nespokojena, neboť ji zvlášť těšilo, když na ni byla vložena služba přední stráž“. Vůdcové ji zadrželi asi vzadu při této příležitosti, právě jako klany (lenní zádruchy) donutili knížete Karla Eduarda útočiti až s druhou linií u Prestonpansu, a jako marně uprošovali Dun-

dee-a, aby se nevydával v nebezpečí u Killiecrankie. Nic se nezdálo pravdě podobnějším jako zálohy, jež mohlo naliknouti velení anglické na ústupu v některém lese nebo v úvalech pláně, a vůdcové francouzští příliš se báli o Johanna, než aby ji vydali v šanc všem nebezpečím harcovníků.

Po dlouhé kavalkádě tiho harcovníci zahlédli v poloviční vzdálenosti v pravo zvonici Lignerolleskou, a v levo městečko Patay. Angličané nebyli viditelní, neboť krajina byla pokryta hustými lesy. Jejich přední stráž byla vedena jedním rytířem, nesoucím bílý prapor; pak přicházela děla a vozy s živobytím, řízené pestrými průvodčími, a teprve pak hlavní voj pod vedením Fastolfovým, Talbotovým, Ramstonovým a ostatních vůdců. Konečně zadní voj, složený ze samých Angličanů, uzavíral pochod. Z této poznámky, „že celý zadní voj byl anglický“, můžeme usouditi, že vlastní vojsko Fastolfovo bylo složeno z Pikardů a jiných cizinců. Když byli asi mili od Patay, aniž byli spozorováni Francouzy, a aniž jich také sami viděli, vrátilo se několik harcovníků z přední anglické stráže a oznamovali, že viděli blížiti se značnou silu francouzskou. Hned za těmito jiní harcovníci z jiné strany potvrdili tutéž zprávu. Angličani

shodli se, že bude dobře, když umístí přední voj se zásobními vozíky a s děly podél křovinatých plotů, po obou stranách cesty k Patay. Takto bylo použito vozů v bitvě Slanečků, sloužily hradbou ostatnímu táboru. Talbot popojev ještě dále vpřed, zpozoroval dva husté ploty křoví; sestoupil s koně řka, že tu postaví 500 lučištníků s pikami, kteří by hájili toto místo, dokud by zadní voj nespojil se s hlavním tělesem. „Ale jiné věci se mu přihodily“.

Osmdesát jezdců La Hirových, zběsile ženoucích se vpřed, nevědouce, kde by nepřítel byl, vyplašili jelena z lesa. Paroháč se vrhl na plno do řad Angličanů; všichni se jali křičeti *taiauf!* neboť nepodezřívali sousedství Francouzů. Nešťastný atavický pud k sportům! Ihned harcovníci La Hirovi obrátili koně a potichu poslali některé ze své družiny s poselstvím: *Nalezni!* A tu jízda La Hirova, přichystaná v dobrém pořádku k bitvě, vzala koně na ostruhy, vrazila s takovou prudkostí do křovinaté těsniny, kde Talbot právě rozestavoval své vybrané lučištníky, a v pravém slova smyslu je rozsekala, dříve než mohli natrčiti své píky a vypustiti jediný šíp.

A co se toto dalo, Fastolf s jízdou hlavního voje,

nebo jak se říkalo, s *bitvou*, pobodával zuřivě koně, aby se spojili s předním vojem. Rytíř, držící bílý prapor, byl oklamán při pohledu na tuto družinu Fastolfovou, již považoval za velitelství hlavního voje francouzského. I pustil se tento praporčík, sledován svým oddilem, tryskem po cestě k Paříži, hnán všemi furiemi zděšení, a Fastolf vida tento šilený útěk, a povšimnuv si, kterak La Hire a Xaintraille řadí mezi lučištníky Talbotovými, pustil koni uzdu, aby hnal útokem na Francouze. Ale jeho důstojníci ho zadrželi a vybídli ho, aby se raději zachránil, že bitva jest ztracena. Vida, jak se věci mají, Messire John Fastolf „s'en party moult envis à moult petite compaignie, demenant le plus grant duel que jamais veisse faire à homme. Et pour vérité, se feust reboutté en la bataille, se n'eussent esté ceulz quy avec luz estoient, especialement messire Jehan, bastard de Thian, et autres quy l'en destourbèrent“,¹ jak praví Wavrin.

Bezpochyby že uprchl s několika jezdci, zatím co pěšáci byli na kusy rozsekáni předním vojem

¹ Vyrázil pln chuti s velmi malou družinou, chtěje podsloupiti největší souboj, jaký se kdy událo člověku bojovati. A opravdu byl by se vrhnul v bitvu a napravil, co bylo pokaženo, kdyby někteří, kdož byli s ním, zvláště pán Jehan bastard z Thiana, a jiní nebyli ho od toho odvrátili.

francouzským, aniž kladli odporu. Dunois napočítal, že Angličané ztratili více než 4000 mužů zabí-
tých a zajatých; zbytek vojska byl rozmetán. Talbot
se vzdal jako zajatec Xaintraillovi. Byl veden před
d'Alençonem, Johannu a konnētabla. „Toho jste se
nenadál dnes ráno“, pravil mu d'Alençon, jenž ne-
mohl zapomenouti vlastního zajetí a těžkého vý-
kupného. — „Takové jest štěstí válečné“, odpověděl
statečný Talbot. Též byli zajati Ramston, Scales a
mnoho jiných vůdců. Roznesla se pověst, že Fastolf
též upadl v zajetí, ale on připojil se k Bedfordovi
v Corbeil, a byl zbaven služby podvazkového řádu
(sv. Jiří v Anglii), která však mu byla hned zase vrá-
cena. V Shakespearově *Jindřichovi VI.* Talbot byl
by vyhrál bitvu, „kdyby nebylo bývalo zbabělosti si-
ra Johna Fastolfa.“

Jest možno pochybovati, že Johanna neviděla
vraždu a zmateného utíkání, jež byla předpově-
děla. Asi bylo všechno skončeno vyjma pronásle-
dování, když zadní voj dorazil na bojiště. Její paže
praví: „Měla velikou lítost při pohledu na tak veli-
kou řež.“ Jeden voják veda několik anglických za-
jatců, udeřil jednoho z nich tak silně do hlavy, že
bezduch padl k zemi. Johanna seskočila se svého

sedla, objala hlavu raněného svýma pažema dodávajíc mu mysli a kázala, aby se vyzpovídal, což on učinil. Její srdce bylo otužilé k nezbytným ukrutnostem války, neboť jen válka mohla Francii zachrániti; ale měla duši ideálního rytířství. Tu noc přespala v Lignerolles. Jen kdyby svatý Michael jí šeptl v ucho slovo *Paříž*, vojsko se silami konnétablovými bylo by ji následovalo, celý ten kraj byl by povstal a shromáždil se kolem nich, neboť města sousední tihla k dauphinovi. Vzala s sebou všechnu kořist, vozy, zásoby potravin, střeliva i děla. Opevnění hlavního města potřebovala oprav, posádka byla ztenčena, neboť bylo nezbytno doplniti pluky Fastolfovy. Obyvatelstvo města bylo zdánlivě jak armagnacké, tak anglo-burgundské. Přece však zděvše, co se stalo u Patay, občané sesílili strážce města, jali se opravovati opevnění, a sesadili městské úřednictvo, aby zvolili jiné, o němž se domnívali, že jest věrnější věci anglo-burgundské. Kdyby se šlo od Patay přímo na Paříž, tu vítězství bylo jisté, aspoň pokud lidsky můžeme souditi, ale tím by se byli dopustili neposlušnosti vůči dauphinovi, jeho radě a La Trémoillovi. Kromě toho všichni hatili plán Pucelly. Ona chtěla nejprve dovésti dauphina

k jeho korunovaci a pak táhnouti ihned na Paříž. To by bylo bývalo možno, kdyby Karel byl svolil a neprodléval celých čtrnáct dní s cestou do Remeše.

Ale Paříž byla hlavním úběžníkem jejího snažení. Za těchto odkladů Bedford a vévoda Burgundský se smířili na začátku června a obnovili své spojení. Bedford učinil svolání ke všem mužům, kteří byli rozloženi v posádkách Normandie. Říkal se, podle autority ostatně velmi pochybné (viz poznámku na konci této kapitoly), že Johanna v tu dobu oznámila, že do Anglie vtrhli Skotové. Ve skutečnosti však biskup Winchesterský, kardinál Beaufort, uzavřel mír se Škotskem (v květnu-červnu v Dunbaru) ihned, jakmile zvěděl, že Orleansu bylo spomoženo. Mohl pak snadno vrhnouti na Francii vojsko, sebrané v Anglii na křížovou výpravu proti českým kacířům. Články smlouvy ujednávané mezi anglickou vládou a kardinálem, byly pevně stanoveny 1. července, zřejmě po té, když byli zpraveni o pohromě u Patay. Bylo nově zverbováno 250 kopí a 2500 lučištníků. „Království jest v nebezpečí, že bude ztraceno a převráceno“, praví ta listina. Nové tyto anglické tlupy byly najařeny, aby sloužily od 23. června do 21. prosince.

Nad to v jedné opozděné odpovědi na naléhavou žádost o posily, již spisoval Bedford na konci dubna, tedy dříve než Pucella vytrhla do pole, sir Johnu Radclyffovi bylo svěřeno velení nad 200 ozbrojenci a 700 lučištníky. Dne 16. července v Paříži Bedford naléhá s úzkostí, aby urychlil příchod těchto dvou spojených sil. vojska kardinálova a Radclyffova, „neboť dauphin vytrhl do pole, bude za krátko korunován v Remeši, a odtud potáhne na Paříž“. Právě v tento okamžik byl by býval mohl Karel přijít v čas; uvidíme, kterak zúmyslně propásl tyto výhody příznivých okolností a všechno pokazil. Též Bedford dožadoval se příchodu Jindřicha VI. aby byl korunován. Dne 25. července nové anglické vojsko 3350 mužů čítající, vstupovalo do Paříže. A tak úmyslové Pucelly byli nadobro zkríženi; nikdy již nedá píti vína Guy de Lavalovi v Paříži. Nevraživost dauphinova a La Trémoillova ke konnétablovi, jehož spojenectví zamítali, plotky La Trémoillovy, diplomacie arcibiskupa Remešského, vše to začalo od pozitří u Patay másti a kazili nejrytější podnik, ze všech podobných v historii jistě nejušlechtilejší.

POZNÁMKA O LISTU JAKUBA BOURBONSKÉHO

Tato neznámá osobnost, Jakub Bourbonský (Jacques de Bourbon) píše dne 24. července 1429 biskupu Laonskému, jenž přece mohl lépe znáti pravý stav věci než tento Jakub. V něm jest zmínka o příchodu skotského vojenského kontingentu. Byl vydán francouzsky podle archivů Vienneských od Simeona Luce-a r. 1892. Tento list obsahuje bajku o řeži u Auxerre. Jakub udává sílu Fastolfovou na 3500 mužů, a počet zajatců na 1500. Práví se v něm, že Pucella předpověděla velikou bitvu a vítězství na cestě do Remeše, kde nepřítel neměl žádného vojska mimo slabé posádky v městech! K tomu se dodává s nemenší pošetilostí, že Bedford pokusil se zmocniti se posvátné ampuly Remešské a dáti se korunovati na krále Francie! Podle něho Karel měl vojsko 30.000 jezdců a 20.000 pěších! Z Remeše táhne na Calais! Zkrátka, list ten nemá naprosto žádné ceny historické.

KAVALKÁDA NA REMEŠ

Po Pafay Pucella na koni u vítězoslávě vjížděla do Orleansu. Obyvatelé očekávali, že dauphin vezme jejich město za základnu výpravy na Remeš, proto slavnostně okrášlili ulice; ale on stále se rozpakuje, aby se ukázal, zůstává hostem La Trémoillovým na hradě Sully. Dne 22. června Pucella se s ním setkala v Saint-Benoît-sur-Loire. Očitý svědek praví, že kníže zahrnulo ji chválami, že jí ráci lo vyjádřiti, jakou bolest mu působila všechna ta námaha, již na sebe brala, a že ji vybídlo, aby si trochu odpočala.

Ona, která věděla, že nemá před sebou než rok činnosti, jala se plakati. — to nikoho nepřekvapuje — a prosila ho, aby již nepochyboval, že jistě království dobude a bude korunován. Přednesla mu i svou žádost. V zájmu Francie ho prosila o milost, aby odpustil konnétablovi, a aby přijal jeho přispění a pomoc jeho lidí. Konnétabl poslal šlechtice k La Trémoillovi, ba i sám ho prosil, aby mu dopřál slou-

žiti králi, řka, že obejme kolena La Trémoillovi za tuto milost... Vše nadarmo! dauphin kázal konnétablovi, aby odešel, k veliké lítosti Pucelly a vůdců. Příští zimu La Trémoille schválně kohosi vyšle, aby zavraždil konnétabla; tento však byl zavčas varován a odpustil tomuto zlovolníkovi.

Úřední kronikář králův praví, že tento dvořan dal odkliditi i jiné šlechtice dobré vůle, kteří spěchali odevšad k Pucelle, a od té doby že žil v ustavičném strachu, že bude zavražděn. „Et n'esoit-on parler pour celle heure contre ledit sire de la Trimolle, combien que chascun véoit clerement que la faulte venoit de lui“.¹

Tehdy vyslal vévoda Bretaňský poselstvím k Johanně jednoho heralda a svého zpovědníka. Pravila zpovědníkovi, že vévoda by neměl tak dlouho odkládati s pomocí svému feudálnímu pánu.

Dauphin potom odešel do Gien-sur-Loire a tam konal „dlouhé a únavné porady“. Pravi se, že někteří vůdcové chtěli útočiti na Cosne a La Charité, vzdálených třicet mil od Orleansu, na horním toku řeky, kdežto Pucella směle lpěla na svém, chtěla na Remeš.

¹ A všichni reptali té hodiny proti řečenému siru de la Trimolle, neboť každý viděl jasně, že vina jen na něho spadá.

Snad právě tady, jak se možno domyslití ze zprávy Dunoisovy, byla navržena výprava do Normandie. Jest nesnadno si vysvětliti, kterak by se byl zdařil takový podnik v krajině zpustošené a vylidněné, s četnými opevněnými místy, tam, kde stál Rouen, na nějž nebylo možno se zdarem útočiti, dokud Anglie byla paní moře. Kdežto pochod na Remeš byl velmi příznivý, sliboval mnohé výhody, neboť cesta vedla krajinou bohatou a pokojnou, kde se nalézala dobrá města anglo-burgundská vojensky málo osazená, jichž se mohl dauphin dožadovati.

Nejlepší taktikou zdál se arcí útok na Paříž hned v pozítří Palay, ale nevíme, zda vůbec kdy to bylo někým navrženo. Moderní životopisec Richemontův praví, že v té době tento vůdce byl činný a postupoval se zdarem v Normandii; jisto jest, že Bedford opustil Paříž a táhl do této krajiny, jakoby byla ohrožena.

Kronikář d'Alençonův tvrdí, že Johannu hluboce trápily odklady Gienské (více než deset dní), a byla všecka rozmrzena z rad těch, kdož se stavěli proti pochodu na Remeš, dovozující, že jest mnoho měst a pevností anglo-burgundských, dobře opevněných a hojně zásobených, mezi Gienem a městem

svatého Remigia. „Pucella říkala, že to ví dobře, a že přese vše to nepadá na váhu; a z mrzutosti se vystěhovala a šla se ubytovat do polí dva dni před odjezdem královým.“

Kdo mohl lépe než Pucella znáti mocnost nepřátelských měst, jež se nalézala na cestě? Přicházejíc od Domrémy prošla Auxerrem, a bylo jí povědomo, že Troyes a Remeš jsou znamenitá města. Byla již slavná a její dobrá pověst přitahovala tlupy, „jež bez ní nebyly by se hnuly“. Vojsko dauphinovo, shromážděné u Gienu, skládalo se z chudých šlechticů, sedících jako lučištníci na ponych (takový žlutý oř d'Artagnanův), a skoupě placených dvěma nebo třemi franky na den. S nimi byli Dunois, Guy de Laval, La Trémolle, de Rais, d'Albret a d'Alençon. Zdá se, že Johanna vyjela napřed z Gienu, hned 27. června, kdežto dauphin teprve 29.

Duše Johanina ve chvíli, když se vydala na cestu do Remeše, aby splnila své poslání, byla jistě proniknuta více než obyčejně jistotou zdaru božsky zajištěného. „Pucella, tak napsala lidu Tournaiskému, vzkazuje vám, že v osmi dnech vyhnala Angličany ze všech pevností na Loire“. Nabývá pověsti, že jest jakýmsi válečným andělem Páně, tím andělem,

o němž mluvilo pojednání arcibiskupa Ěmbrunského. Jako její přívrženci i ona myslela, snad následkem nějakého omylu totožnostního, že Fastolf byl zajat u Patay.

Město Tournai se podrobilo dauphinovi, ač bylo v zemi burgundské, a lid, poslušen vyzvání Pucelly, poslal své zástupce na korunovaci. Dne 29. sám dauphin vypravil se z Gienu. Dne 4. července vojsko ocitlo se na blízku burgundského města Auxerru. Právě tady Pucella, přicházející z Domrémy ve svém šedém a černém obleku pážete, byla přítomna mši s Janem z Novelonpontu a Bertrandem z Poulengy. A teď, sotva čtyři měsíce uplynuly, přicházela opět ve společenství knížat a jejich rádců, v čele vojska, jež, pokud se podřizovalo jejímu vedení, nikdy neutrpfelo sebe menší porážky. Nebylo nikdy záračnějšího štěstí.

U Auxerre se poněkud zdrželi. Město patřilo k Burgundsku, a kdyby bylo přijalo dauphina, dobrým právem mohlo se obávatí vévodovy pomsty. A dauphin zase, kdyby byl zabíral mocí města, jak je udrží v případě, že by vlna vítězství opadla? Jeho úřední kronikář napsal, a jiní kronikáři to opsali po něm, že Auxerre nesvolilo k plnému poslušenství.

Někteří občané podplatili La Trémoilla, aby jim dovolil zůstatí ve stavu příměří a neutrality. Vůdcové reptali proti La Trémoillovi: Johanna hrozila, že vezme město útokem; ale zůstalo při jakési úmluvě: obyvatelé prodali vojsku zásoby, jichž velmi potřebovalo, a tak od táhli v pokoji po třech dnech. La Trémoille, tak se povídalo, shrábl potají dar dvou tisíc korun za toto pořízení. Podle burgundského kronikáře Monstreleta víme, že Auxerre slíbilo se vzdáti, až se vzdají Troyes, Chalons a Remeš, ale slibu tomu nedostálo. Vůdcové a Pucella jistě si uvědomili, co by z toho mohlo vzejítí, kdyby ostatní města, Troyes, Chalons a Remeš se zachovala jako Auxerre, a kdyby jim byly povoleny rovněž tak pohodlné podmínky. Tak jednati, to by znamenalo nechat si nepřátelské pevnosti v zádech. Prostá, vojenská demonstrace byla by ostatně otevřela brány Auxerreské zrovna tak jako potom brány Troyeské, ale La Trémoille dostal svých dva tisíce korun!

Dne 4. července vojsko (nemožně odhadnuté na 50.000 mužů jedním soudobým novinkářem) přitáhlo k Saint-Phalu, odkudž vyjednávalo s městem Troyes, jež bylo silně opevněno, dobře zásobeno, lidnaté, zabrané posádkou burgundskou.

(Tady máme svědectví jednoho spisovatele, příznivého Burgundánů, Jana Rogiera, jenž kolem r. 1620 použil dokumentů, jejichž originály se nezachovaly. Hlavní fakta obrátě a stranicky potlačil.)

Dauphin již byl dostal od občanů Remešských ujištění, že město mu otevře své brány, a vévoda Burgundský ohlásil obyvatelům, že jest mu to povědomo. A nebylo třeba jím to ohlašovati, neboť přijali jednoho františkána, žebravého bratra, který jim to pověděl. Tento člověk, bratr Richard, byl lidovým kazatelem, jakýsi nadšenec a pletkař nejhoršího druhu. Byl, nebo aspoň se chlubil, že byl ve Svaté Zemi, kde našel Židy, očekávající příchodu Antikristova, ač bylo nesnadno vysvětliti, kterak nabyli viry v tuto událost. Bratr Richard jmenoval Antikristem toho, jejž Židé zvali Messiášem, a tu jest jakési vysvětlení. V Paříži z jara tento mnich konal vzrušující kázání. Jako Savonarola nabádal lid, aby pálil „marnosti“: hrací karty, kostky, kuželky, vysoké čepce žen a takové věci. V květnu byl vyhnán z Paříže, kde shromažďoval kolem sebe nadšené davy. Tvrdí se, že snad kázal vlastenectví, ale pravda jest, že lid Troyeský ho považoval za dobrého Anglo-Burgundana. Hlásal zoru, již se rdí nebe při příchodu

du Dne Soudu (t. j. Soudu Posledního), a rozdával olovené medailky, na nichž bylo raženo jméno Ježíš. Na začátku prosince 1428 doporučoval lidu Troyeskému a okolí, aby seli boby. „Sejte, dobří lidé, sejte hojnost bobů; neboť ten, který má přijíti, již jest za dveřmi“. Kdo přicházel? Antikrist nebo dauphin? Od doby Pythagorovy boby byly mystickou bylinou. Ale lid, přidržující se litery, bral doslovně bratra Richarda a celá krajina kolem Troyes voněla z jara 1429 květy bobů. V té době náš bratr menší jako Bedford měl Johanu za „náhončí Dáblovu“, snad za ženského Antikrista. Lidé Remešští a Troyešští navzájem se ujišťovali se statečností lvů, že by nikdy nepřijali dauphina, že zůstanou věrni králi (Jindřichu VI.) a vévodovi Burgundskému až do smrti „inklusive“.

Tato věrná rozhodnutí byla špatnou předpovědí pro dauphina; nemohl se v Troyes zásobiti, nemohl město obejít, a vůbec bylo nebezpečno ponechat si Troyes v zádech na nějakých třiatřicet mil od své operační základny. Svá rozhodnutí podal 5. července; Johanna nadiktovala obyvatelům list: měli uznati svého právoplatného pána, který s pomocí krále Ježíše *postupoval na Paříž* přes Remeš.

Kdyby se nepodrobili, dauphin přes to vstoupí do jejich města.

Pucella, *PTOLIPORTHOS* jako Ulysses, uměla splnit svá proroctví. Téhož dne lidé Troyesští odeslali své listy lidem Remešským. Co jich se týká, „oni všichni přísahali na předrahé tělo Ježíše Krista“, že dodrží v odporu až do smrti. Stateční občané! Odpoledne psali na novo. Vojsko dauphinovo bylo teď kolem jejich hradeb, heraldi jim přinášeli jeho listy, ale Troyesští do jednoho muže — páni, ozbrojenci, občané — zůstanou věrni své přísaze a nepřijmou nepřítele než na výslovný rozkaz vévody Burgundského, jemuž řečené listy měly být odeslány. Potom se ozbrojili a stoupili si na hradby, rozhodnutí, že pohrdajice smrlí zachovají, co pod přísahou slibili. O Pucelle se mluvilo s krajním opovržením, přezdívali jí „coquarde“,¹ což nemůže jistotně být vykládáno jako poklona... říkali, že blázní, že jest posedlá ďáblem, že její list, který neměl „ladu ani skladu“ („n'avoit ne ryme ny raison“), spálili. Chytili prý jednoho františkána (bratra Richarda), který vypravuje, že viděl občany Remešské, ani pikle snují s dauphinem.

¹ vojanda, kokarda, kohoutice.

Mezitím lidé Chalonsští psali lidem Remešským, že prý slyšeli, že bratr Richard, uznaný před tím jako velmi dobrý poctivec (prud' homme), změnil své mínění a jako posel nosí Johaniny listy. Přes to stateční obyvatelé Troyesští zuřivě odpírali dauphinovi. Tento v listě ze dne 4. července, psaném z Brinon-l'Archeveque, sliboval jim, že se ukáže dobrým pánem, jestliže se podrobí; pošle jim heralda a jest ochoten přijmouti delegaci, kdyby nějakou k němu vypravili. Dne 8. července Remešané odeslali list veliteli svého města, tehdy právě dlícímu v Château-Thierry. Byli odhodláni bojovati, leda že by on nebo jeho zástupce jim poručili, aby se vzdali. Velitel odpověděl, že přijde a postaví se jim v čelo, jen když bude jist, že jejich síla jest dostatečná. Odebral se tedy do Remeše, ale když nemohl jim na jisto připověditi, že pomoc burgundská přijde před šesti nedělemi, nedovolili mu vstoupiti s ozbrojenci do města. Zprávu o vylodění 8.000 Angličanů, kteří měli přetnouti spojovací linie dauphinovy, přijali v Remeši s nedůvěrou.

Zatím bylo zřejmo, že dauphin nemůže postupovati vpřed, pokavád Troyesští se budou dobře držeti, a naopak, poddá-li se toto město, bylo jisto,

že se dostane bez odporu i do Remeše. Všechno záviselo od Troyeských se srdcem lvírn. Ale dlužno též věřiti spisovateli, zmíněnému to příteli Burgundů, a ten praví, že mezitím dauphin přijal biskupa Troyeského (8. července) a slibil všeobecnou amnestii, jakož i dobrou vládu, takovou, jakou byla „vláda krále svatého Ludvíka“, jestliže se město podrobí. Slyšíce mluviti o svatém Ludvíku, o amnestii, o sprostění od posádky a všech daní, vyjma gabellu (daň ze soli), tu stateční ti občané hodili přes palubu své svatosvaté přísahání na tělo Našeho Pána Ježíše Krista; podrobili se a poradili obyvatelům Remeše, aby tolikéž učinili. Přes to bratr velitele Remešského psal, že šlechta a posádka Troyeská zůstali odhodláni až do chvíle, kdy bratr Richard po svém setkání se s Johannou přemluvil občany. Nechtěli již slyšet o odporu, a posádka, jako při kapitulaci Beaugency, odtáhla na koních a se zbraněmi a jednou hrivnou stříbra jako výkupné za každého svého zajatce. Panoš, který nesl tento list z Troyes do Chatillonu pravil, že viděl Pucellu... „ne již jako neostřílený zajíc, který sotva nějaké děvčisko shlédne, už je po ní blázen; a nestavěl ji na roveň tak statečně ženě jako paní d'Or (Zlatá)“, athletická nevěstka

dvoru Burgundského. Jsou různá mínění o Madame d'Or; jeden historik píše, že to byla žena, zastávající službu dvorského šaška, sršící vlipem, trpaslík ne vyšší než bota. Simeon Luce zase líčí Paní d'Or jako akrobatku neporovnatelné krásy, mrštnou a bujarou jako zápasník, a domnívá se, že její světlá kštica dala podnět k založení burgundského řádu Zlatého Rouna. Soudobé jedno vyličení praví o ní, že byla „une moult gracieuse folle“ (velmi půvabná nevěstka). Přes to Vallet de Viriville ji považuje za visionářku téže hodnoty jako Johannu d'Arc!

R. 1620 nebo skoro v té době místní patriotismus přiměl Rogiera, opatrovníka rukopisů města Remeše, k tomu, aby takto vypravoval o vzdání se Troyes. Podle něho Pucella nehrála žádnou úlohu v té věci: obyvatelé tak rozhodnutí...

„Přisahavše, že za nic neustoupí, ustoupili“.

Proč však ustoupili? Podle jiných svědků můžeme nakreslití běh událostí následujícím způsobem. La Trémoillovi a nedůvěřivcům nebo zbabělým oblíbencům královým vojsko se zdálo určeno k tomu, aby se vydalo na rychlý a směšný ústup; nedostane se nikdy do Remeše, tak namlouvali králi, a nemělo by se ani opovážiti za Troyes. Její slavné opevnění

a nedostatek obléhacích přístrojů králova vojska činily je bezpečným proti vážnému ohrožení. Kdyby byli dobyli Auxerre mocí válečnou, jen by si byli pohněvali vévodu Burgundského, s nímž rádcové Karlovi ustavičně udržovali vyjednávání. Johanna naopak s intuitivní jistotou požadovala, aby se hnalo na město útokem; La Trémoillovi však — jenž, jak jsme viděli, nechal se koupiti — podařilo se tomu zabrániti.

Auxerre byl tedy nechán v zádech, a Johanna se pustila k Troyes a octla se před městem se svým předním vojem dne 5. července; několik ran bez účinku bylo vypáleno na hradby, několik stovek mužů vyrazilo z pevnosti a strhla se obvyklá šarvátká. Potom vojsko se utábořilo kolem města, žijíc toliko z bobů, jimiž po vůli bratra Richarda bylo oseto okolí, a skoro bez chleba. Všechny tyto průtahy snuly se jen proto, aby na konec bylo uznáno, že ústup jest nevyhnutelný, a opravdu, není ani jisto, zda daupin přitáhl do předních řad před 8. červenem. A pak, vždyť to každý viděl, nebylo ani peněz, ani zásob, a byli třiatřicet mil od východiska, Gienu, základny operací. Konečně bylo tu hrozné zapřísáhnutí se obyvatel... „Spíše smrt než kapitulace!“

Podle všeho 8. července arcibiskup Remešský v radě dauphinově uplatnil všechny tyto důvody a ještě mnoho jiných, z nichž bylo jasno, že mají ustoupiti. S hlediska strategického nezdály se ostatně špatnými, a když dauphin doporučil arcibiskupovi, aby sebral hlasy, skoro všichni rozhodli, že když se jim neotevřely brány Auxerru, jež jest město mnohem méně opevněné než Troyes, není jiné pomoci než zahájiti ústup. Arcibiskup, vzav od každého z rádců hlas, odešel do Trèves, totiž k Robertu le Maçonovi, veteránu politiky, jenž byl kdysi kancléřem. Ten byl toho náhledu, aby se poradili napřed s Pucellou, zvláště když dauphin, přece jsa bez peněz, podnikal celé to dobrodružství na její výzvu, dobrodružství, jež se na začátku sice jevilo nemožným, jež však teď může se přece vykázat dobrým ovocem. Le Maçon snad si přál viděti, jak si Pucella pomůže z tohoto nejistého postavení, snad také se přičiňoval, aby přivedl posměváčky na její stranu. Johanna byvši uvedena, pozdravila kníže po svém obyčeji. Promluvil arcibiskup a upozorňoval na čefné nesnáze té hodiny a na nezbytný ústup.

„Věříte tomu všemu, šlechetný dauphine?“ pravi-la obrátivši se ke Karlovi.

-- Máte-li, co byste nám rozumného a výhodného navrhla, rádi vám uvěříme.

-- Šlechtný králi Francie, ráčíte-li zůstatí u Troyes, ve dvou dnech bude město uvedeno pod vaši poslušnost.

-- Johanno, namíll kancléř, kdyby byla jistota, že tam budeme v šesti dnech, rádi počkáme, ale je to jisté?

-- O tom nepochybujte, pravila Pucella.

Vsedla na koně, projela řadami vojska, kázala snéstí hodně chrastí, dveří, stolů a jiných předmětů, jak to učinili Angličané v Meungu, aby měli přístřešky při útoku, a též aby nebylo příliš viděti děla, neboť jistě měli nedostatek hrubých obléhacích kusů.

Dunois, jenž byl při tom, pravil: „Podala důkaz podivuhodné energie, konajíc více než dva nebo tři nejproslulejší a nejzkušenější vůdcové, a využila tak dobře celé noci, že následujícího dne biskup a občané, zachvácení strachem a třesouce se učinili své podrobení. Troyesští pozbyli naděje, horempádem hledali útočiště v kostelích“. Co také zbývalo občanům. Od časného rána viděli přípravy k útoku, štíhlou postavu v bělostném odění s obvazem na rameni, na místě, kde ji zasáhl šípu Orleansu. *K útoku*

ku! ozval se hlas podivuhodné dívky, a dala znamení, aby naházeli otepě chrastu do příkopu. To stačilo. Občané poslali biskupa, aby ujistil dauphina o jejich poslušnosti a aby dosáhli nejlepších možných podmínek. Biskup náležel k straně královské a měl veliký vliv.

Vidíme, že Johanna byla stále činná, i když někteří spisovatelé všechno nezaznamenávají; všechno, co jsme právě uvedli odjinud, opomíjí náš Remešský patriot archivista, ve svém vypravování o vzdání se občanů, kteří se přísahou zavázali, že spíše zemrou, než by kapitulovali. U Auxerre mohla Johanna jednat jako to byla učinila u Troyes. Nebylo snadno zastrašiti statečné občany, ale překvapujícím je to, že bylo ponecháno mladé dívce, aby ona dávala podněty k takovým podnikům. Podle Dunois rada se rozpakovala mezi tím, zda se pokusiti o obležení, či zda prostě nastoupiti pochodem vpřed na Remeš, což by bylo obludnou vojenskou chybou. Pucella znala lépe lidskou přirozenost a pravidla války, než všichni ti proslulí vůdcové. Měla důvěru a dobyla vítězství. Bez jejího zakročení dauphin byl by se vrátil žalostně do Gienu a byl by propásl příležitost získati všechna tato města a silné hrady,

jejichž ztráty Bedford tolik želel. Pucella zachránila ho od této zbrklosti a tím zachránila mu i království.

Johanna měla spojence v oblíbeném lidovém kazateli bratru Richardovi. Sama praví, že lid Troyeský (který ji považoval za blbou osobu, jak to psal lidem Remešským), měl ji za skutečného ďábla. Vyslali na ni bratra Richarda, jehož před tím nikdy neviděla, a ten si hned vzal svěcenou vodu, aby ji exorcisoval. Když přišel před ni na vzdálenost, které bylo třeba, aby mohl použití tohoto církevního projektilu,¹ pokropil ji touto svěcenou vodou, a při tom dělal znamení kříže. Johanna propuknuvši v hlučný smích, zvolala: „Jen směle přistupte; nemám uletět (jako zlý duch)“. Již ve Vaucouleursách podstoupila zkoušku svěcenou vodou. Podle jedné zprávy, jež se dostala až do La Rochelle, bratr po těchto slovech před ni poklekl, jakoby byla světice. Ona tolikéž učínila, aby naznačila, že nepřisuzuje sobě více svatosti než jemu.² Potom se bratr vrátil do města a jal se kázat fantastické přemrštěnosti. Pravit, že Pucella

¹ Zase upozorňujeme, že knihu píše anglikán a vědec, který sice nezná hodnoty svěcené vody a její moci proti démonům, ale historického faktu upřítí nemůže a proto o něm vtipkuje. *Pozn. vydavat.*

² Bylo tak tehdy asi obvyčejem; viz ve Fioretti kap. 33. výjev mezi králem sv. Ludvíkem a bratrem Jiljim v Perugii.

může se svým vojskem přeletět přes hradby; myslel to asi tak jak otec Alexandra Dumasa, u něhož tlupy obléhajících přenášejí se přes kolovou ohradu. Jestliže je to pravda, a jestliže lidé Troyeští byli dosti lehkověrní, aby přijali ztřeštěnosti bratra Richarda, tu úloha jeho nebyla bez užitku. Později marně se dotíral se svými nabídkami Johanně, chtěje býti jejím duchovním vůdcem. Pucella se nikdy nenechala vésti žádným posříženým mnichem, naopak sama všechny okolo sebe vedla.

Dne 9. července král slavil skvělý vjezd do města. Zakázal všechno plenění. Pucella držela na svých loktech jedno dítě u křtitelnice; o kmotrovství vůbec často byla žádána. Chlapcům dávala jméno Karel, děvčatům své vlastní jméno Johanna. Byla-li výprava na Remeš vojenským omylem, zabránila, aby se neproměnila ve směšné fiasko. Na celé cestě rozvinula tolik zdravého smyslu a energie, že vše přivedla k vítěznému konci. Vévoda Bedford k radě vévody Burgundského, jemuž se jevil takový podnik příliš nesnadným, ba nebezpečným, neodvází se za několik let následovati tohoto příkladu, aby totiž pořadem dobýval měst cestou k Remeši; tak se stalo, že s pochodu Bedfordova na toto město vůbec sešlo.

Z Troyes arcibiskup Remešský psal svým ovečkám, vybízej je, aby se vzdaly. Důležité stanoviště, jež pak následovalo, bylo Chalons. Biskup toho města na znamení, že se podrobuje, vyšel vstříc dauphinovi, a ten vstoupil do města 14. července. V tomto místě setkala se Pucella se dvěma krajany Domrémyjskými: Janem Morelem, jemuž dala rudé roucho, jež nosila, potom ještě Gérardinem Epinalským, jehož nemilovala doma ve vsi pro jeho burgundskou politiku. „Řekla bych vám něco, kmoťře, kdybyste nebyl Burgundán“, pravila mu kdysi. Myslela své poslání, ale on se domníval, že naráží na příští sňatek, snad s tím podnikavým mladíkem, který ji drze zatáhl před soud Toulský. V Chalonsu pravila Gérardinovi, „že se nebojí ničeho než zrady“. Nevíme, míní-li tím zrazení na bojišti nebo v diplomatických jednáních, jichž se směla právem obávat. Již se mohla dověditi, že rada dauphinova strojila se všechno její podnikání překaziti lstivými pletichami se zřetelem na mír. Lidé Chalonsští psali svým přátelům Remešským, že vydali klíče svého města, že král byl šlechetný, dobrý a krásná osoba.

Dne 16. července dauphin se zastavil v Sept-Saulx a přijal deputaci Remešskou. Velmi se přičiňovala

ukázati mu svůj loyalism; i postupoval tedy k městu. Po celou noc konali kněží a lid přípravy ke korunovaci. Posvátná ampula, obsahující svatý olej svatého Remigia, byla vyleštěna, poklad kathedrály byl otevřen, aby se v něm vyhledala koruna. Karel zastavil květinové ozdoby své koruny, a bezpochyby z tohoto nebo jiného podobného důvodu nepřinesl ji s sebou do Remeše.

Koruna vyvolává zajímavou otázku. Při pátém výslechu, jež konali soudci 1. března 1431, veliké úsilí bylo vynaloženo na to, aby vyrvali Johanně „královo tajemství, znamení dané králi“ v Chinonu v březnu 1429. Odepřela odpověď řkouc: „Jeho se na to zeptejte“. Dali jí pak tuto otázku: „Měl král v Remeši korunu?“ Soudcové slyšeli cosi o koruně, a zdá se, že mysleli, že to bylo ve vztahu s královým tajemstvím.

Pucella odpověděla: „Jak myslím, král přijal s radostí korunu, nalezenou v Remeši, ale později byla mu přinešena koruna velmi bohatá. A jednal takto (spokojil se korunou, nalezenou v pokladu kathedrály), aby uspišil věci a na žádost obyvatel města, kteří si přáli vyhnouti se břemenu živiti dlouho vojsko.“ Vskutku, Karel byl korunován 17. července,

v pozitří svého příchodu, a musel se spokojiti jednou z korun pokladu. „A kdyby byl počkal, pravila Johanna, byl by měl korunu tisíckrát bohatší“. Tato bohatší koruna byla mu přinešena příliš pozdě k obřadu (*tuifei apportata post ipsum*). Král opravdu prodlel několik dní v Remeši, a jest možno, že mu byla přinešena do tohoto města nebo později. Není nic symbolického ani mystického v těchto odpovědích Pucelly vzhledem k tomuto předmětu zlatnického umění. A přece Otec Ayroles předpokládá, že mluvila allegoricky, majíc na zřeteli vzrůst moci, již by se bylo králi dostalo po tomto pomazání, kdyby místo aby se obrátil k Loire, poslechl Pucellu a vypravil se na Paříž. Jest to hypotéza nemožná; neboť, abychom opominuli každou jinou námitku, král *dostal* opravdu bohatou korunu, ač ně včas ke korunovačnímu obřadu. V té chvíli nanejvýš důležité Pucella si přála, aby neotálel v Remeši, zvláště však, aby táhl ná hlavní město.

Soudcové však slyšeli cosi povídati o koruně a o tajemství. Nuže, v jednom italském listě z polovice července 1429, v listě, plném nepředstavitelných hrůz, mezi nimiž domnělé zavraždění v Auxerru, jest zajímavá zkazka. Pucella žádala biskupa Clermont-

ského, jenž byl kancléřem 1428, aby vydal korunu, tu svatého Ludvíka, jež podle toho, co prohlásila, byla v jeho držení. Biskup odpověděl (jako p. France), „že měla nějaký špatný sen“. Pucella žádala podruhé korunu, a bouře s krupobílím snesla se na Clermont. Potřetí psala obyvatelům, oznamujíc nejhorší události, nebude-li koruna navracena. Popisovala přesně její podobu, zpracování, jednotlivosti, a biskup vida, že vše jest známo, doporučil, aby koruna byla poslána králi a Pucelle“.

P. Lefèvre-Pontalis, jenž vydal tyto italské listy, poznamenává, že pod pojmenováním biskupa Clermontského, exkancléře, třeba mysliti kancléře skutečného, arcibiskupa Remešského. „Není snad tato historka, tak píše, znetvořením nějakého neznámého faktu, zanedbaného vrstevníky, který se záhy přesunul na cestu legendy?“¹

Podle svědectví Johannýd'Arc, uvedeného v předešlých odstavcích, zdá se to býti pravým vysvětlením. Byla kdesi bohatá koruna, jež chyběla ke korunováci, jež však později byla králi přinešena.

¹ A proč by to nemohlo býti, jak v listě psáno? V tehdejších zmátcích minulý kancléř, biskup Clermontský, měl dobré důvody, proč korunu po Karlu VI. schoval a Karlu VII. nechtěl ještě vydati. Svědectví Johannino tomu nijak nepřekáží.

Dodala, že nemůže na to přísahati, zda korunu tu viděla nebo neviděla.

Jest zábavno a romantické předpokládati, že Johanna, díky svým Hlasům, objevila, že arcibiskup Remešský schoval korunu a držel ji jako své vlastnictví, a že musel klenot vydati, ač příliš pozdě, ke korunovací. Vědělo se, že tento prelát jest lakomý, a prý při této příležitosti ukázal „tento dobrý starý šlechtický hříšek“.

Mezi dary, jimiž král poctil kapitolu Remešskou po pomazání, nalézaly se stříbrná vása a sáček, obsahující třináct zlatých medailí nově ražených. R. 1664 La Colombière napsal, že viděl jednu zlatou medaili, raženou po korunovací na počest Johaninu, s devisou Pucelly,¹ s rukou držící meč a nápisem: *Consilio firmata Dei* (opevněná radou Boží). Dost možná že medaille ta byla ražena hned při korunovací, a že z tohoto ražení byly dány kapitule Remešské. Arcibiskup si přivlastnil tyto dary jako svůj vlastní mimořádný důchodek, ale vrátil je 5. září, když bylo dokázáno, že náležely kapitole.

Není třeba nezbytně přijmouti, že arcibiskup měl ve svém vlastnictví tento bohatý klenot královský,

¹ Symbolický znak.

korunu, a že by byl dohnán po obřadu k tomu, aby ji vrátil. Ale v celé té věci jest rozhodně něco tajemného; konec konců italský list jest také dokumentem, a v tom, co se jeví p. Lefèvre-Pontalisovi ná-
během k legendě, není nic tak podivného, aby to nemohlo býti něčím skutečným. Jestliže Johanna poznala a vyjevila králi tajemství onoho Jackdawa z Remeše,¹ není se pak co diviti, že arcibiskup útočil později na její dobré jméno.

Důležitým faktem přes to zůstává to, že Johanna d'Arc vidouc, jak jejím soudcům uvázly v hlavách koruna a tajemství (po výsledku 1. března), zastřela pravé tajemství královo allegorií o koruně, přinesené andělem. Tu nalézáme původ této historie. Vyvolaly ji výsledky, a Johanně se podařilo zakrýti královo tajemství.

Korunovační obřad počal ráno 17. července o 9. hodinách. Jest popsán v jednom listě toho dne poslaném Petrem Beauvaisským a dvěma šlechtici královně a královně Sicilské. „Krásné to mysterium přál bych vám viděti, bylo to něco podivuhodného, neboť to bylo tak stavnostní a tak dobře okrášleno vším, co se k tomu vztahovalo, jakoby se celý rok před tím

¹ Osobnost satirické anglické básně.

byla k tomu konala cvičení.“ V předu maršálek de Boussac, s de Raisem, Gravilem a admirálem, provázení četnou družinou; všichni ve zbroji a s vlajíci-mi korouhvemi, jeli koňmo vsříc opatovi, který přinášel svatou ampulu. Sedíce pak na svých válečných ořích vjeli až do lodi kathedrály a slezli s nich až při vstupu do chóru.

Arcibiskup Remešský vyzval dauphina, aby složil korunovační přísahu, potom pomazal ho na krále a vstávil mu na hlavu korunu, zatím co celé shromáždění volalo: *Noel! Noel!* „a trubky hlaholily tak zvučně, že klenby div nepopraskaly. A po celé to mysterium Pucella stála při králi, držíc v ruce svou korouhev. Bylo to tak krásné viděti spanilé způsoby královy a Pucelly.“ D' Albert držel meč, d' Alençon pasoval vladaře na rytíře: Guy de Laval byl povýšen do stavu hraběcího. Když král byl korunován a pomazán, Pucella poklekla, objala mu kolena, a plačíc radostí pravila tato slova: „Slechetný králi, jak Bůh chtěl, teď se stalo; byla jeho vůle, abych osvobodila Orléans a abych vás přivedla do města Remeše, byste přijal své hodné pomazání, aby se ukázalo, že jste pravým králem a ten, jemuž království Francouzské má náležeti.“

„A ti, kdo ji takto viděli, byli hluboce dojatai a velice plakali.“

Nunc dimittis!

Hluboce byli dojatai všichni, kdož ji viděli, a kdo slyšeli tato prostá slova; neboť ani ne ve třech měsících uvedla ve skutek sen svého zbožného dětství, splnila úkoly, jež, jak svědčí Dunois, prohlásila svým jediným posláním.

Nunc dimittis!

Ručička na slunečních hodinách prodlužovala již svůj stín. Už jí nepotřebují, již pozbývá důvěry; vloží se do toho politikové, a na tolik oddálí osvo-
bození Francie, že ta, která je vyvolala, předvídala a oznámila, již se ho nedočká.

Jsouc odstrčena králem a radou, nemohla již do-
byti Paříže. A přicházejí konečně historičtí kritiko-
vé. Ach, jak ti s ní zatočili! Ves svůj um sebrali, aby
dokázali, že Johanna byla prostou blouznilkou, vý-
honek zchátralého rodu, která nevykonala nic, co
by nebylo tak snadné, aby to kterékoliv děvčisko
jejího věku nemohlo vykonati. Ale dobře uvažujme.

V březnu věc dauphinova a Orléans jevíly se
beznadějnými; to přece uznával každý nezaujatý
pozorovatel. Arci, kdyby byli mohli na francouzské

straně čísti zprávy, jež Bedford posílal své vládě, byli by zvěděli, že tomu tak nebylo. Ale i v očích samého Dunois Anglie byla již skoro vítězem, a to hlavně svým zevním leskem a vážností, již si dobyla na francouzské půdě. Orléans již již padal, a až by pak v zápětí byla dobytá ostatní hrazená města na Loire, dauphin mohl se sebrati a toulati se od města k městu. Tu přišla Pucella, a ani ne za tři měsíce bylo zase na Bedfordovi, aby si řekl, že věc Anglie jest skoro ztracená! Přišla Pucella a ve chvíli nadběhla Angličanům a vztýčila svou korouhev před oltářem katedrály Remešské, kamž se snažili i nepřátelé dovésti svého krále, tehdy ještě dítě, ke korunovací. Tím vážnost Karlova tolik stoupla, že i přes jeho ustavičné odklady dostala se do moci tomuto zahalečí města kolem Paříže, jimiž pak skoro udušil život v hlavním městě. Těchto měst již nepozbude, neboť rány, jimiž Pucella přefala žíly moci anglické, podle svědectví samého Bedforda, vysloveného o čtyři léta později, byly ochromující a vskutku rozhodné. Johanna zasadila tyto rány, díky té síle vůle, již není podobné, té tvrdošijnosti v rozhodnutí, kterou by se nemohlo honositi děvče „popletené“, „učenlivé“, „čerící se při každém vánku a měnivých

rozmarů“, jež bylo snadno vésti, jež se dala pohodlně „řiditi“ a rozptýliti, která zkrátka zaujala místo právě Johanny d'Arc v obraznosti některých moderních historiků.

Zajímavý domácí výjev ve stylu venkovském odehrál se v Remeši. Jakub d'Arc, otec Pucelly, přišel se podívat na dceru v rozkvětu její slávy a dostal od krále značný peněžitý dar. Zdá se, že Jakub usoudil, že za své peníze může si dovoliti v městě příjemnější a delší pobyt než měl v Domremy, v Remeši, kraji dobrého vínečka, i zůstal tam až do 18. září, žije pohodlně v hospodě u *Pruhovaného Osla*. Dobré město zaplatilo ještě jeho řád u Alice Moreauové, vdovy, která měla hospodu naproti kathedrále, ba opatřili mu a darovali koně, aby se pohodlně mohl vrátiti do Domrémy. Možno připustiti, že v přísné, povaze tohoto statečného muže byly i prvky svěťácké, který uměl žíti vesele a spravedlivě si popřál, když se k tomu vhodná chvílka naskytla.

*

POZNÁMKA. — Italský kronikář udává biskupa Clermontského (mině snad arcibiskupa Remešského), jakoby byl zadržoval korunu svatého Ludvíka. Jediná koruna svatého Ludvíka, již znám, náleží teď královské rodině Saské. Světec sám ji světil dominikánům Liègeským. Má osm tlustých květinových ozdob z ryzího zlata, jež se střídají s tímž počtem stříbrných andělů. Obsahovala kousek dřeva z pravého kříže a ješ posázena rubiny, safiry, smaragdy a kamejemi byzantskými (řecko-římskými). Od doby svatého Ludvíka k době Johanny d'Arc uplynulo asi 180 let a za tu dobu bylo korunováno deset králů, a koruny byly jistě všelijak přemisřovány a opatrovány kancléři a biskupy různých povah a různých způsobů při opatrování pokladů.

KURS 21.

V KVĚTNU L. PÁNĚ-1930

Z ANGLIČINY PŘELOŽILA

M. D.

DŘEVORYTY VYZDOBIL
ANTONÍN SLAVÍČEK. VY-
TISKL VIKTOR DVOŘÁK
V MOR. BUDĚJOVICÍCH
NA SKLADĚ U MARTY
FLORIANOVÉ VE STARÉ
ŘÍŠI NA MORAVĚ

DEO GRATIAS

